

KORTÁRS

IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

2020 05

év szám

A MAMŰ Galéria Ovidius helyett című tárlatának munkáival

SZILÁGYI ISTVÁN: Messze túl a láthatáron (regényrészlet)

ÁGH ISTVÁN, SAJÓ LÁSZLÓ, LÁZÁR BENCE ANDRÁS versei

Szigethy Gábor lapszemléje a Magyar Ünnepe 1944. szept. 29-i számáról

Bozók Ferenc esszéje Kosztolányi kávé-motívumairól

WÉBER ANIKÓ, OLÁH ANDRÁS, MEDGYESI EMESE kritikái

Ára: 840 Ft
Előfizetőknek: 8400 Ft/év
www.kortarsfolyoirat.hu

NKA
Nemzeti Kulturális Alap

KORTÁRS 2020 05

GYŐRFFY SÁNDOR, Marokkói tanító és tanítványa, 2009

STARK ISTVÁN, Transzcendentális ultrahang, 2019 (filmkép)

HOME OFFICE-BA VONULTUNK!

Bár a **Budapesti Operettszínház** kapui zárva, nem hagyjuk Önöket műsor nélkül! Színészeink és munkatársaink továbbra is azon dolgoznak, hogy saját otthonukban egyedi tartalmakat készítsenek, jókedvvel, művészeti értékkel megajándékozva közönségünket a virtuális térben. Érdemes követni **Facebook-oldalunkat**, hiszen változatos „**heti menüt**” kínálunk, rendszeresen jelentkező sorozatokkal, élő közvetítésekkel és meglepetés produkciókkal.

TARTSANAK VELÜNK!

OPERETTSZÍNHÁZ

OPERETTSZINHAZ

WWW.OPERETT.HU

FELELŐS KIADÓ: KISS-B. ATILLA | FŐIGAZGATÓ

TARTALOM

- 3** SZILÁGYI ISTVÁN: Messze túl a láthatáron *(regényrészlet)*
- 29** ÁGH ISTVÁN: Babiloni album; Fájdalmas anatómia *(versek)*
- 32** SAJÓ LÁSZLÓ: Anna elment *(vers)*
- 36** FEHÉR BÉLA: Banánliget (2. rész) *(regényrészlet)*
- 68** LÁZÁR BENCE ANDRÁS: Játéknak, hogy ezt nevezni; Magnóliáid *(versek)*
- 70** NOVOTNY TIHAMÉR: Ovidius helyett (Átváltozások) – MAMŰ Galéria, 2020. február 21 – március 13. *(képzőművészet)*
- 83** SZIGETHY GÁBOR: Lapszemle XXIX.
- 87** BOZÓK FERENC: A kávézás élménye Kosztolányi Dezső lírájában
- 89** WÉBER ANIKÓ: Szendrey Júlia összes verse; Gyermekszemmel Szendrey Júlia családjában
- 90** UDVARDY ZOLTÁN: Szóts István / Tetemrehívás
- 91** OLÁH ANDRÁS: Vajda Anna Noémi / Hámozottak
- 93** MEDGYESI EMESE: Páskándi Géza / Az intellektus méltósága

E számunkat a MAMŰ Galéria *Ovidius helyett* című tárlatának munkáival illusztráltuk. A borítón: ELEKES KÁROLY, *Le veritable Dragon Rouge*, 1523-Lille, rajzról homokfűjt üveglap, 1997 (részlet); STARK ISTVÁN, *Metamorfózis*, 2019 (részlet).

A *Kortárs* folyóirat közelebb áll Önhöz, mint gondolná, csak egy karnyújtásnyira vagy inkább kézmozdulatnyira. Egy kattintással előfizetheti a Magyar Posta elektronikus standján, s egész évben az otthoni karosszékében élvezheti.

A *kortarsfolyoirat.hu* oldal jobb szélén kattintson az „Előfizetés” box színes képére!

Csak egy mozdulat, hogy Ön is kortárs legyen!

KORTÁRS

Támogatók: **NEMZETI KULTURÁLIS ALAP,**
KORTÁRS ALAPÍTVÁNY, MAGYAR NEMZETI BANK,
EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Szerkesztőség:

THIMÁR ATTILA (főszerkesztő, tanulmány), thimar.kortars@gmail.com
AMBRUS LAJOS (próza), kemenesalja@gmail.com
PÉCSI GYÖRGYI (vers), pecsigy@freemail.hu
STURM LÁSZLÓ (kritika), sturml67@gmail.com
NOVOTNY TIHAMÉR (kép), prinotipa@gmail.com
HLAVACSKA ANDRÁS (kortársalgó) hlvacskaandras@gmail.com
KOVÁCS NÓRA (tördelőszerk.), babajaga1960@gmail.com
BORNEMISSZA ÁDÁM (olvasószerk.), bornemissza.adam@gmail.com

Laptevő: LÁSZLÓ ZSUZI

Szerkesztőségi titkár:

ÖNER EDIT (info@kortars.com)
1062 Bp., Bajza u. 18.
Szerda: 11–14 óráig
Csütörtök: 10–13 óráig
Tel./Fax.: 342-1520; 06-20-33-77-531
Postacímünk: 1406 Bp., Pf. 93.

Lapunkat rendszeresen szemlézi a megújult

www.observer.hu

Kiadja a Kortárs Folyóirat Kiadó Kft. Felelős kiadó: a kft. ügyvezetője.
Nyomdai munkák: *mondAt Kft.* www.mondat.hu

Előfizetési díj 1 évre 8400 Ft. Szerkesztőségi előfizetés esetén külföldre: 110 €. (Az áthúzó előfizetéseknél nem kérünk díjkülönbözetet.) Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a Regionális részvénytársaságok. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon 06-1-767-8262 számon, továbbá a MP Zrt. 1900 Budapest címen. **Külföldre és külföldön** előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: www.posta.hu WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), 1900 Budapest, 06-1-767-8262, hirlapelofizetes@posta.hu

HU ISSN 0023-415X

Nemzetközi online azonosítószám az Interneten: HU ISSN 1418-1592

Kéziratokat nem őrzünk meg, és nem küldünk vissza.

Lapzártá: a megjelenés előtti hónap 3-án!

HÍREK

Kedves Olvasóink! Kedves Szerzőink!

A tavasz közepére kialakult helyzet sok nehézséget okoz. Az átalakult rendet ezer baj terheli, ezek között az is, hogy az NKA ideai támogatási pályázatait még nem írták ki. Nemcsak az irodalmi folyóiratokat érinti ez, de sok más kulturális és művészeti intézményt is. A *Kortárs* szerkesztőségében azon dolgozunk, hogy áthidaljuk a helyzetet, de elképzelhető, hogy mind a lap megjelenésében, mind a szerzői jogdíjak kifizetésében csúszások lesznek.

Thimár Attila

A *Kortárs* folyóirat archívuma itt érhető el:

www.kortarsfolyoirat.hu

KEDVES OLVASÓINK!

Kérjük, idén is támogassák adójuk 1%-ával folyóiratunkat!
Kortárs Alapítvány, adószám: 18050907-1-42

Segítségüket ezúton is köszönjük!

SZILÁGYI ISTVÁN

Messze túl a láthatáron

SZILÁGYI ISTVÁN (1938) Kolozsvár

Amikor azon csikorgó tél derekán az enyéimet látni végre hazamehettem, ott-hon kiderült, hogy asszonyom közben, négy vagy öt nappal az én érkezésem előtt útra kelt azzal, hogy engem a fejedelem táborában megkeres, mivelhogy én odavárom őt...

Értetlenül álltam a nyövedi portánk verandájának küszöbén, a ház népét s gyermekeinket pedig valami dermedt riadalom bénította a hírre, hogy anyjuk, a tekintetes asszony nem ért el engemet.

– Elkerülték volna egymást? De hiszen a méltóságos asszony ma már az ötödik napja, hogy útra kelt; mindjárt, ahogy a tekintetes úr levelével az a hadbelinek látszó futárember ideérkezett...

Végtére is miféle ember volt az, akinek a tekintetes asszony az első szavára útra készülni kezd, még ha a tekintetes úrtól hozná is a levelet? A Wajtha gyermekekre: az igen megemberesedett fiunkra meg a két, igen serdülőcske leányra özvegy Szamossyné, a vagyonából kiforgatott nemesasszony viselt gondot; a portánk hátsó traktusának: a szekérszínnek s az istállók tájékának meg az udvarbíró volt a mindenes gazdura. Először őket fogtam vallatóra: miféle embernek látszott a jövevény? Milyen rendbéli, milyen korú, milyen viseletű? Számoljanak utána pontosan: mely napon, milyen tájt érkezett ide? Láták-e még a portán, avagy a környéken valaha? Az nem derült ki valamiképp, amíg itt volt: a tekintetes asszony valóban ismerhette-e? Milyen lovai voltak, s azokon milyen szerszám? Mennyi időt töltött a nyövedi portánkon a tekintetes asszonyra várakozva? Mikor indultak; s azt, hogy merre, látta-e valaki? A tekintetes asszony milyen készültséget vitt magával, s milyen útravalót?

Aztán csak álltam a széles verandán.

Szamossyné fázósan húzta össze magán a kurta bundát, s megrendülten próbált válaszolgatni nekem. Közben a hátsó konyhából köszöntésemre előnyomult a terebélyes szakácsnénk, és sápiózott egy rendet a hír hallatán, hogy a tekintetes asszonynak nyoma veszett. Mindeközben az udvarbíránk próbálta eligazítani s részint tető alá terelni az én kíséretemet: a lovakat s a hadbeli legényeket, akiket külön gonddal válogatott össze a fejedelmi sereg egyik főstrázsamestere.

Hogy miféle embernek látszott az a futárféle, akinek szavára a tekintetes asszony útra kelt? Inkább a vitézi rendből valónak, s nem közbelinek. Olyan előlvalóféle... Bajszos, mint az ilyenek, és szálás, erős termetű: köpönyeg, csizma, süveg, minden rajta lévő holmi meglehetősen...

– S ez mikor volt? Milyen napra esett az ittjárta, a jövetele?

– Mikorra is...? Tán öt nappal ezelőtt. Igen, aprószentekkor volt ez, tekintetes úr... Úgy reggeliben, ahogy megvirradt... Olyan tájt állt meg a nagykapu előtt...

– Milyen lovai voltak?

– Egy ló volt; semmi vezeték... Annak a nyergében ült, le se szállt, úgy rugdosta meg a kaput.

– Mire ti beengedtétek...

Részlet a szerző készülő könyvéből, amely az idei Könyvhétre jelenik meg.

– Hogy, ugye, úrfélének látszott... Vagy inkább vitézfélének. Elsőül Gábor Julis szaladt ki a házból, a fiatalabbik cseléd, ő engedte be, ijedtibben. Az meg, az a lovas ember tova itt bent állt meg a lovával a veranda előtt. Közben nagy reszketve Szamossy nagyságos asszony is előkerült, neki mondta aztán ez az ember, hogy „levelet hoztam az úrtól az úrasszonynak; kerítsétek elő”... Szamossyné hívta a tekintetes asszonyt, őt aztán köszöntötte ez a futárféle ember, s mondta, mi járatban, vagyis hogy a tekintetes úr hírével jött, mire a tekintetes asszony beinvitálta. A jövevény végre leszállt a nyeregből, de a lovat nem bízta se az udvarbíróra, se a lovászfíúra, aki közben az istállóból előmerészkedett; a kantárszárral odakötötte a tornácfeljáró korlátjához, s indult volna a tekintetes asszony után. Csak közben az udvarbíró, mivel a nyereg mögött zabostarisznyát nem látott, rákérdezett a jövevényre, ne vigyék-e hátra a lóállásba a paripát, szívesen megabrakoltatnánk... mire a jövevény nagy harapósan azt mordulta: hagyják a nyavalyába, ne foglalkozzanak vele. A tekintetes asszony a jövevényt a verandáról nyíló minden es nagyszobába vezette, Szamossyné, aki napközben nagyobb részben itt tanyázott, illendően megkérdezte: a vendéget megkínálhatják-e valamivel, majd, hogy az tagadólag rándított a fején, magukra hagyta őket. Kijövet annyit még megfigyelt: a tekintetes asszony a szétnyitott levéllel a kezében háttal fordult a bejárat ajtajának, s ekképp a jövevénynek is.

– Hanem azt igen furcsálltuk – kezdte újra nagy akkurátusan Dobrai –, hogy engem a tekintetes asszony miatyánknyi idő múltán megint csak hívatott azzal, hogy állíttassam elő a kisebbik szánt, nézessem meg, hogy annak a talpai, ülési rendben legyenek, hozassam fel a tiszta ládát a hátsó ülés alól, hogy ő csomagolhasson mihamarabb. Erre én egyet-mást bátorkodtam megkérdezni tőle: oszt’ mikor indulnának tekintetes asszonyék? Mire az úrnők azt mondta: mihelyst útra készen leszünk. S hát ma meddig mennének tekintetes asszonyék? Na, erre a válasz igen kurta-furcsa volt: ameddig oda nem érünk!

– Osztt lenne még egy gond, ezt mán csak fél szóval mertem mondani – emlékezett aztán ama „aprószentek” készülődésre immár a botosispán –, meg kéne nézessük a patkolókováccsal a kisebbik hókaderest, annak a patáira tétettünk volt jégpatkót, s hogy az lazult-e meg...

– Nézessék – mondta a tekintetes asszony –, igyekezzenek!

– Osztt hányan kísérik a tekintetes asszonyékat? Kettő ül, ugyi, a bakon; lovas az ugyan kettő vagy három legyen.

Erre megszólal a vitézféle ember, aki jó ideje ott állt szótlán a tornácszegletén, s igen elnézett a fejünk fölött:

– Na, abból egy szál se...

– Kísérő nélkül? – álmétkodtunk.

– Egy szál se – mondta megint.

– Csak nem a tekintetes asszony fogja hajtani a szán elé fogott két lovat?

Erre nem szóltak. Mintha a jövevény ember kevésszavúsága közben átragadt volna a tekintetes asszonyra is.

– Erre aztán, hogy ilyen ripsz-ropszra menni készültek, tán még meg is nyugodtunk, gondolván: ha se kíséret, se vezeték lovak, de még a szán bakjára egy ostoros legényt se akartak, ez hátha azért van így, mert nem mennek messzire. Hiszen ha ilyenkor elindulnak, kivált, ha toronyiránt mennek a befagyott lápon, tavon, akkor még akár napvilág eljuthatnak Tasnádig, de akár Nagykárolyig is.

– Az ember, ugyi, szívesen szabadul a bizonytalantól még gondolatban is – mondta a botosispán, Dobrai.

Annyit azért még megkérdeztem tőle: mit gondol, ez a kemény kiállítású katonaféle ember járhatott-e még nálunk ezelőtt, s hogy ismerős lehetett-e erre mifelénk?

– Itt a portán nem, amióta én itt forgolódom, s tekintetes úrék a kúria gondját reám bízták, és a többi itt szolgáló népségtől se hallottuk, hogy látták volna. Igazából csak az a meggondolkozató, hogy reggeliben már itt strázsált a kapu előtt, miszerint valamiképp csak ide kellett találnia; holott arról se hallottunk, hogy kérdezősködött volna, miként találja meg itt a kúriát.

Dobrai uram aztán újfent nekibátorodott:

– Én osztán szóltam az istállóbeli legénynek, húzzák elő a szánt, szerszámozza fel a lovakat, a hátukra terítsen pokrócot, s míg indulnának, addig is járassa az udvaron, hogy szokják ezt a farkasordító hideget. Aztán vártuk, ha a tekintetes asszony elkészült, indulhassanak. De arra már nem kellett soká várni, szólt, hogy az utazóládát vihetjük, azt aztán eligazítottuk, s odakötöttük a szán hátsó ülése alá; a fiatalabbik minden es leány lehozott egy kosarat, tele a tekintetes asszony utazóholmijával: meleg bundát, báránybőrrel bélelt lábzsákot, jó forma rókabőr kucsmát, vállára Szamossyné finom, sötét hárász kendőt terített; felsegítették a szán karos-hátas ülésére. Közben a jövevény ember a maga lován úgy felnyergelve megigazította a hasaljhevedert, lazított a sügyelőn, odavezette a mi befogott lovainkhoz, gyeplőjétől hozzáhurkolta a befogott lovaink kantárszarához ráhagyósan, hogy szélhámosként elég szabad futása legyen, majd fellépett a szán hágcsoján, s az első ülésen megfészkelte. Én, ahogy induláshoz készült, nyújtottam neki az ostort, elvette, tétovázott, mintha nem tudná, mihez kezdjen vele, aztán lefektette a lába alá, miközben mi kinyitottuk a kaput.

– Nagyon megnézték kegyelmetek azt a jövevény embert – mondtam. – Mintha egyvégtében arra készültek volna, amióta hazavártak, hogy azt a jöttmentet lefeshessék nekem...

– Igyekeztünk, tekintetes úr, mert, ugye, az első perctől látszott, hogy ez valami ritka madár lehet...

Megkérdeztem, ez a hívatlan vendég induláskor mit kezdett a páros pisztolyaival (holott azt sem tudhattam, hogy ilyesféle mordályokkal föl lett volna szerelve).

– Hogy a pisztolyokkal?... Ott hagyta a nyeregkápa jobb s bal oldalán..., csak valahogy úgy igazította oda, hogy ne himbáljanak.

S hogy kétségem semmi ne legyen a megfigyelés akkurátus voltában, még hozzátette:

– Ezt akkor láttam meg, amikor a kengyeleket valahogy föl igazította a nyereg fölé, s ott azokat egymáshoz bogozta, hogy ne csüngjenek le, s ne csapdossák a lú vékonyát.

Aztán felszöktem, s hagytam az udvar népét, hiszen a nehéz útból érkezett hadbéliék várták, hogy gondomba vegyem, hogy végre fedél alá kerülhessenek. Hiszen mindeddig nekik kellett arra ügyelniük, hogy nekem a másfél napja tartó hazaúton bajom ne essen, s szükségét ne lássak semmiben. Szavamam lesték, kedvem keresték. Merthogy őket, az én kíséretemet a Pater Patriae engedelmével az udvari had egyik főstrázsamestere válogatta, s indította útnak velem, azon kemény meghagyással, hogy engem szolgálván reám mindenben gondjuk legyen.

Amikor hátra indultam az udvaron, kiderült, közben az én nagy fiam vérbeli gazdája mindazon népeknek, kik a házunk táját szolgálják, már arra is volt gondja, hogy a lovak nyakába tele zabostarisznya kerüljön, s az én fáradt kísérim mielőbb harapnivalóhoz jussanak addig is, míg Mocsojáné a hátsó nagy konyhában majd vacsorához terít. Így aztán a lányaimmal is eltölthettem egy kevés időt. Hogy ezek után valamelyest megcsendesedve, ám annál kitaróbban újra elkezdjem kérdegetni Szamossynét, kérvén, igyekezzék minél tüzetesebben visszaemlékezni mindenekelőtt a tekintetes asszony útra készülődsére, s arra, hogy nejem ismerhette-e a jövevényt régebről is, vagy most láthatta először.

– Olvasván a levelet, amit ez a futárféle ember hozott, örvendett neki? Rögvest el is kezdett készülődni, vagy tétován?... Az nem lehetséges, hogy várta volna, s előre összerakta az úti holmiját? Borús kedve lett asszonyomnak, vagy megvidámodott? A gyermekkel hogyan szólt indulás előtt? Mint hagyatkozott a házbelieknek, a cselédeknek? Mit mondott, mennyi ideig lesz oda? Abban nem látszott kételkedni, vajon neki szól-é a levél?

– Miért kérdez engem úgy a tekintetes úr arról a futárféléről, mintha azt a levéllel nem maga küldte volna hozzánk? De hogy a kérdésére is megpróbáljak válaszolni: a tekintetes asszony az ember jöttére meg nem vidámodott, keveset szólt, annyit se, mint szokott, de borús rosszkedve se lett. Hogy aztán azt az embert milyen lélekkel s kedvvel fogadta a mi asszonyunk, én azt nem tudom. Nem tudhatom!

Mintha azt a lovas a levéllel ugyan biza nem is a tekintetes úr küldte volna ide, mondta Szamossyné egyszeriben keserves méltatlankodón. És igen: a tekintetes asszony, amíg készülődött, végig határozottnak látszott, mint aki tudja, mi történik körülötte s vele... És igen: mielőtt elindultak volna, bement a lányokhoz, oda én is vele, nemigen abajgatta őket, nem is nagyon búcsúzkodott, senkitől.

Közben igen megelégettem a saját faggatózásomat, hisz azzal, ahogy Szamossynét vallatóra fogtam, éreztem, végül magamat keverem gyanúba. Az asszony közben mégis újra kezdte: ha ne adj' isten, ez a porta gazdátlan marad, mihez kezdünk nélküle... Hiszen itt minden tőle függött, rajta állt... Csak most kezdjük látni, hogy mennyire... Mióta magunkra hagyott... Szerettem volna azt mondani Szamossynénak, hogy az asszonyomat ne kezdjük el máris temetni.

– Az első napokban arra is gondoltunk, hátha elmentek a tekintetes úrral fölkeresni az odakinti rokonságát. Igaz, bennem az első pillanattól ott rágott a kétség, az aggodalom, hogy olyan furcsa volt s hamari az elmenetele. Hogy aztán mára megérkezzék a tekintetes úr, és itthon keresse az asszonyát... És minket faggasson, hogy vele mi lett.

Aztán, mintha egyszeriben szükségét éreztem volna, hogy hallhassam a saját hangomat, azt kérdeztem az asszonytól: „annak a futárféle embernek volt-é kardja?” Én azt nem tudom, mije volt, mije nem, tőlem ne kérdezzen efféleket a tekintetes úr, mondta fáradt, keserves hangon Szamossyné. De később valahogy meggondolta magát: „nem, nem volt kardja, ezt tudom biztosan...”

Nem bántam volna, ha most már végre magamra hagy. Merthogy az ő értetlenkedő visszakérdezései mindinkább arról tanúskodtak, hogy én az ő szelíd inkvizíciózása közben magamat árulom el. Holott mindvégig igyekeztem elhallgatni előle, hogy ide, a mi portánkra én semmi vitézféle lovas embert sem levéllel, sem levél nélkül nem küldtem...

– Na, én megyek, lássam, a lányokkal mi van – mondta Szamossyné. – Te tekintetes úr is nézzen be hozzájuk, igen várnák, hogy együtt legyen velük.

Miután az asszony magamra hagyott, egy ideig azt hánytam-vetettem, talán jobb lett volna, ha a házam népének megmondom, hogy én sem lovas embert, sem attól levelet nem küldtem ide. Ám ezt miért tegyem? Hogy rémüldözve máris azt kezdjék latolgatni: vajon rablók, útonállók prédájául estek, avagy farkasok tépték szét őket? Garázda martalócok áldozatává lettek? Hol, merre lehesen keresni őket? Portyázó rácok dúlásáról errefele nemigen hallani.

Aztán újra azon a lovas, kétpisztolyos katonafélén gondolkoztam. Az honnan tudhatta, hová kell a feleségemért eljönnie? Hol, merre találja Nyövedet, és ott a Wajtha-kúriát? Talán mégis járhatott valamikor mifelénk? Ismerhette valahonnan az asszonyomat? Ki tudhatná? Hajdan, amikor egybekeltünk, s ő eljött ide velem a Nyírmellék keleti rétségeire, alig tizennégy évesen, más tájjal, más nemesvilággal kellett ismerkednie. Amint ezt latolgattam, holmi hal-

vány reményfoszlányként az jutott eszembe: hátha az övéit látni kellt útra, s azért jött érte a lovas ember, aki talán valami hadbéli rokona! Sohasem szívelte azt a mifelénk honos, darabos, de mégis atyafiságos, adjonistenes világot, ahol a jobbágy sem alázkodik. ...Itthagytá volna Isten számában a gyermekeket, a kúriát? Aztán nagy restelkedvén ezen latolgatást is elvettem, hiszen tőlünk öt vármegyével odébbra, nyeregben törődve, szűkös készütséggel, ráadásul néhol császári hadak téli szállását kerülgetve sose juthattak volna el. Ezt hát elvettem. Aztán eszembe jutott, hátha miután visszamegyek, a fejedelmi kancellárián sikerül majd valamit kiderítenem. Ki tudja, ez a rogyant süvegű vitéz nem forgolódott, ügyködött-e a közelemben, nem ismert-é valamikortól, valahonnan. Talán abból az időből, amikor még nem tartoztam a fejedelem kegyeltjei közé. Vagy, lehet, valami rosszakaróm bízta meg azzal, hogy menjen, s galádul rászedve sietősen hozza el Nyövedről a feleségemet. A felbérelt olyan valaki is lehetett, aki régebről ismerhette asszonyomat.

Ahogy gyanakodásom idáig dagadt, újra eszembe jutott, hogy hiszen a jövevény nejemnek valamiféle levelet is hozott, mire ő az útnak egyből nekibátorodhatott... Ha ugyan mindez igaz, mert annak, aki a levelet hozta, vagy még inkább papírra, fóliásra vetette, annak mindenféle írásfajtához nagyon kellett érteni, ahhoz, hogy azzal becsaphassa, rászedhesse az asszonyomat. Ő ugyanis igen jól ismerte az én írásomat. Azokat az én félig szálkás, félig bögyös betűimet, amelyeket egykönnyen nem lehetett sem utánozni, sem másokéval összetéveszteni... Később a ház középső szobájába, a nagy nappaliba húzódtam, az akkor éppen „néptelen” volt, hallgattam egy ideig a hátsó traktusból felém lopakodó zajokat. Az udvarbíró közben leölette, megperzseltette s feldaraboltatta az egyik hízófélben levő malacot; Mocsojáné, az igen megtermett főszakácsné pedig a két konyhalánnyal eligazította hátul a hosszú konyha nagy asztalát, hogy azt majd körülülhesse a tekintetes úrral érkezett kényszerű vendégsereg...

Megpróbáltam elképzelni a feleségemet, amint vendégeket instál, s a konyhán dirigálja a pecsenyesütést. Ez oly képtelenségnek tűnt, hogy kis híján elnevettem magam. Gyermeklány termete szinte kérkedőn hírlelte, hogy más tájék szülötte. A Nyérmellék széles csípőjű fehérnepeitől, kiknek szakajtóforma a tompora, ez a törékenység igen különbözött. Amikor rendre megszülte a gyermekeinket, akkor döbrentem rá, hogy én, amióta egybekeltünk, vagy inkább amióta ismerhetem, egyvégtében valami furcsa, várakozó gyanakvással figyeltem: vajon képes lesz-e világra hozni utódokat. Közben, ami birtok vele jött három vármegyével odébb, majdhogynem megduplázta az én Wajtha-örökségemet. Aztán valami keserves, magam vallató nyavalya tört reám: mi van velem, hogy máris valahogy távolodón gondolok reá, mintha ő nem volna. Fél napja sincs, hogy megtudtam, miszerint ő egy ismeretlen hívására tova ment, és én máris temetem? Máris kezdi elrendezni az elmém, hogy egyedül maradtam? És máris sorakoztatja az olyan gyarlóságaimat, melyeket én ellenében követtem el? Hogy például, amikor asszonyom világra hozta a gyermekeinket, a fiút s a két leányt, én egyik születése alkalmával sem voltam a közelében. De hiszen nekem ő azt sohasem rótta fel... Hogy én az elsőnek, a fiúnak a születése tájt még a császár kegyeit kerestem, aztán meg egyszeriben a fejedelemnek hódoljak, akinek rövid hónapok múltán már bizalmas szekretáriusa legyek... Emlékszem, nem sokkal azután, hogy ezen újabb tisztséget elfoglaltam, s megfordulhattam idehaza, Nyöveden is, a rokonságom a vármegye szomszédos udvarházaiból az én látásomra mind a kúriánkba gyűlt, hogy immár „járt-kött” jelesség lévén elmondanám nekik, ezen öldöklő kurucháborúról miként vélekedjünk, s hogy ők hagyják-é a fiaikat odasorakozni Rákóczi zászlai alá. Egyik nagybátyám azt kérdezte:

– Mátyás fiam, te mit tennél, ha már hadba hívható volna a fiad?

Erre én a vendégsereg elképedésére csak annyit mondtam:

– Még megérheti.

– Hogyan, hát ez meddig fog tartani? – kérdezte egy öreg szomszéd nagy méltatlankodón. Aztán jó időre csend lett. Majd az én ifjú asszonyom, aki ritkán szólt, ha a ráérős beszédű atyafiságból olykor néhány szomszéd nálunk rekedt, nos, ő azt mondta, részint évődőn, meg valahogy mentségemül:

– Mátyás jóformán azt se tudja, melyik gyermekünk mikor született.

Hangjában mintha megbújt volna valami szokatlan nagyasszonyos is...

Amint ez a ritka pillanat riadóztatni kezdte az emlékezetemet, az útnak eresztette a gyarlóságaimat számon kérő gondolataimat is. Olykor mintha a távolból való reá gondolás éltette volna számomra ezt a törékeny szépséget. Mintha képtelen lettem volna elhinni, hogy egy vagyok, egy lehetek vele. Sokkal lehetek adósa: egyre ezzel sarcolt a lelkiismeret. Igaz, asszonyi számonkéréssel sose közelített. Mi több, még fel is mentett, azzal bátorítván engem a kóborló életre: nem sietünk, eredj, hisz itt leszek én majd neked, csakúgy, mint te énnekem.

Odakint szökött a szürkület, sötétedett. Én meg csak hadakoztam a titokkal, amit immár sem megkerülni nem tudtam, sem félretaszítani magam elől.

Vastag báránybőr ujjast vettem a vállamra, s újra kimentem a verandára. A ház eleje csendben volt. A tornác, ahogy tova botorkáltam az ablakok mögött, elevenedett. A vitézi népség a szánt, mely engem hozott, miután a havat letakarították, a szekérszínbe tolta, a lovaikat fedél alá terelték, a mindenes ispánunk aztán kísérőimet a hosszúházba instálta, ahol azok rendre a kecskelábú asztal lócáira telepedtek. Fegyverüket, nyergüket, összehajtott köpönyegüket rendben az átelleni fal tövébe sorakoztatták. E hosszúház másik hátsó sarkába az ispán apróbb kazalnyi szénát hordott, hogy mikor majd ezek a vitézek elpihenhetnek, kerüljön bár két éjszakára száraz holmi a derekuk alá. És minden történik a ház vendéjárszokott rendje szerint: a malac frissen sült pecsenyéje a vitéz urak tányérjaiba terült, aztán a lovászfíú s a két konyhalány a pincéből nehéz korsó borokat hoztak föl, a katona vendégnép ezek után nagy ihatnám is lehetett. És végül: – Isten megáldja kendteket!

Az asztalfőn László fiam, mint ki a porta gazdája, ura, jöttömre felállt, elém igyekezett. Léptein, mozdulatain a hirtelen nőtt fiúgyermek esetlenségének semmi nyoma. Megragadom a két vállát, ám ő fejét hátraveti, dereka megfeszül, nehogy megpróbálnám magamhoz ölelni. Arcát fürkészvén számlálni próbálom éveit: valahol tizennyolc, tizenkilenc között...? Termetre velem egymagas. Szemöldökét összevonja, sötétbarna nézését vállatán függeszti rám:

– Jó anyánkkal mi lett? – kérdezi.

– A jó ég tudja – mondom.

– Az baj. Nagy baj, ha már a jó ég...

Mintha együtt érző távoli rokon nézne rám. Aztán, mint ki ha tovább rám figyelne, fölöslegesen apasztaná az idejét, lépett az udvarbírához, majd a derek Mocsojánét kérdezte: a vitéz urak tányérjába a hordós káposztavánkosra jut-e elegendő sült disznó java? A hosszúház megelevenedett zsongása tisztességtudó és furcsán idegen. Aztán valami bódult gazdátlanságérzet vallott: én mit keresek itt? De hiszen ez az én házam, Wajtha-porta. A mi portánk. Száz meg akárhány száz esztendeje. A tóság felénk eső része csakúgy, mint északon a Nyérmellék, keletre a lankás dombváll... Míg fél vármegyével odébb az Ólymosi birtok, s a szőlő a Magurán. Mozdulataim tétovák, a falnak támaszkodom: mintha egyben akarnám látni mindazt, ami a hosszúház vacsorás zajában történik... Valakinek parancsolni? Megkapaszkodni valami olyanban, amit természet szerint valami oktalan örökség jogán birtokolsz?

Azt, hogy a Fennvaló szava parancs, s ha kell, ítéletozó akarat, ezt akkor ott kezdtem érteni... Bár azt még nem sejtettem, hogy a nemes szándékok csakúgy, mint a gyalázatost, olykor ugyancsak a hatalom érvényesíti.

ELEKES KÁROLY, Le veritable Dragon Rouge, 1523, Lille, c-print;

ELEKES KÁROLY, Le veritable Dragon Rouge, 1523, Lille, rajzról homokfűjt üveglap

ELEKES KÁROLY, Spycorcum varázsvesszővel, mint a képzőművészet lehetséges műsája (A és B oldal)

Mindeközben a fiam szeme sarkából figyelhetett, talán elbizonytalanodott mozdulataim aggasztották, hozzám jött, s azt mondta:

- Apámnak le kéne pihennie.
- Beszédem volna az előljárával – mondtam.
- Az udvarbíróat küldjem érte, vagy megteszi az ostorosfiú is?
- Azt, amelyik hamarabb eléri, s megmondja neki, hogy mielőbb itt legyen. Szólni akarok vele.
- Ahogy apám rendeli – mondta a fiam, s az ostorosfiút elküldte az előljáráro után.

Amíg a falu bírása megjön, gondoltam, újra bemegyek a leánykám szobájába. Szemükben, nézésükben hol számonkérést láttam, hol valami csillámló, tétova várakozást. Szamossyné, ahogy elnézte a körülem csivitelő leánykákat, megint törölgetni kezdte a szemét.

Mire én, már-már szándékom ellenére, újra kérdezgetni kezdtem tőle, amit egyféleképp már délben is: mielőtt a tekintetes asszony elindult volna azzal a lovas emberrel, hogy emlékszik Szamossyné, útravalót, valami éleést készítettek-é?

– Én, tekintetes úr, semmi olyast nem láttam. A lónak se semmi abrakot... Ezért gondoltuk, hogy messzi nem mehettek. S hogy a tekintetes úr bizonyára valamelyik faluban vagy jelesb kúrián várhatja valahol. De ezt már beszéljük, tekintetes úr!

Közben a fiam értem jött, mondván: az előljáró a verandán várakozik reám. Nem értettem, mi végre ez a tartózkodás, igaz, mindig tisztességtudó volt, de ha ide hívtuk, nem ódzkodott átlépni a küszöbünk. Nemesembernek számított, előbbvaló is, mint az a parlagi bocskoros fajta. A családjuk ármálistát, igaz, a Bocskai-félét, dédapám, ha nem, annak is az apja igazította el, jó száz esztendővel ezelőtt nekik.

- Mivel lehetünk tekintetes urunk szolgálatára? – szólt, ahogy kiléptem.
- Kerüljünk bennebb – mondtam –, megvesz itt bennünket az Isten hidege.
- Elvolnék idekint, ha nem bánná a tekintetes úr. Nem szívest mennék most közibük – döccentett fejével a hosszúházban vacsorázó kísérem felé.
- Miért ne mennénk? – mondtam.
- Nehogy, ugye, behurcoljuk a dögöt. Az eddig minket csak-csak elkerült.
- Most értem kegyelmedet – mondtam –, a pestis híre hát ide is elért. Bár, ha eddig elkerülte a falut, tavaszig, amíg ez a csattanó hideg itt regnál, aligha kell a döghaláltól tartani.

– Azt mondja a tekintetes úr?

– Így valahogy mondják a doktorok. Menjünk be az én könyves házámba, ott nemigen járt ember fia fél esztendeje.

Az előljáró restelkedve ugyan, hogy lám, neki miféle gondja van, végül bejött az én szobámba. Enni nem kért, a fiam bort hozott be, azt elfogadta.

Elmondtam, mi a gondom, figyelmesen meghallgatott, de aztán nem az asszonyom elmeneteléről vélekedett, hanem azt kérdezte:

- Meddig tart még ez a hadakozás, tekintetes úr?
- Ezt maholnap se folytatni, se befejezni nem lehet – mondtam.
- Igaz, mi csak hallgassunk, eddig volt, ahogy volt ...
- Nagy veszteség, úgy tudom, eddig nem érte a falut.

– Olyan, hogy felprédálták vón, nem volt. Eddig égetés, öldöklés sem. De miért? Mert adtunk. Mert gondunk volt rá, ha jönnek, legyen. A jószág szebbjét kint bújtattuk, többnyire a tekintetes úrék erdeiben. A hitványából meg idebent is volt, ha ránk jönnek, azt vigyék. Meg oszt vigyázkodtunk. A templomunk tornya, hála Isten, elég magas, oszt nem is fatorony, onnan mindig kémleltem valakivel a határt. Embert, azt igen, veszítettünk, nem egyet, nem kettőt. Vót, amelyiknek hótt hírt hozták, sose láttuk többet. A másik sebes lett,

nyomorékon hozták haza. A harmadik meg alig javult, s pár hétre, hónapra rá már igyekezett is vissza a kuruc pajtásaihoz. Aki hadban forgolódott, az nem tud többet nyugton maradni.

Aztán előljáró uram mintha egyszeriben észbe kapna, hogy hiszen én nem a falu gondja miatt hívtam ma ide, hanem arról szeretném a vélekedését hallani, miként találhatnám meg Wajtha Orsolya asszonyt, a feleségemet, ő egyszer csak minden átmenet nélkül azt kérdi: „annyit sem tudnak tekintetes úrék róla, merrefele indult azzal az emberrel? Azt sem, hogy amikor az udvarról kimentek...?” Aztán kezdte ott, ahol a többi abbahagyta: át a Rezesen Kalota iránt, s tovább be Erdély fele nem volt miért, az se, hogyan, hisz arra az utak most járhatatlanok. Ólymos fele meg csak elmegy a tekintetes úr, hogy az öreg méltóságos asszonyt megnézzék. Aztán onnan fel Nagykárolynak, s tovább sokféle akkora a hó, hogy az utaknak néhol nyomuk veszett. Maradt hát itt a tóságon kifele a menet. Arra tova néhol úgy le van járva rajta a hó, mintha vert utat taposott volna rajta a szán. Merthogy aki most teheti, az arra tart.

– De hiszen ezt nem kell én mondjam, arra jöttek tekintetes úrék is ide fele. A múlt napokban odakint járván, láttunk ott nekiindulni olyan rakományt is, mint eddig soha. Két egymáshoz igazított, hatalmas szántalpra nagy rakás követ hegyeltek, s azt úgy kötötték jármos ökrök után. Tudott dolog, hogy odakint Nyérmelléken, ha templomot építenek, innen, a Rezesből viszik a követ, de eddig sose a tóság jegén. Most meg még nehéz tölgyfarönköt is láttunk vontatni talapzatnak harangláb alá. Mindent kitalálnak az emberek. Az egyik még öldököl, a másik meg már építené a templomot. Azt is mondják, hogy olykor mintha ágyúból lőnének, olyanokat dörren a jég, de csak mennek rajta, nem félnek, hogy beszakad. Holott eddig tán a szépajjuk sem látott ilyet. Hajdan a hószakadás is elmúlt másfél, két hét alatt, most meg a viharos szél néhol a kerítések tetejéig hordja fel a havat.

Aztán újra egyből hallgatott el, mintha restelné, hogy túl hosszúvá nyúlt a mondhatnékja, majd csendesen azt kérdezte: most mit szándékoz a tekintetes úr?

– Mit is? Úgy gondoltam, holnap hajnalosan megpróbálnék elmenni Ólymosig, lássam, anyám él-e, hal-e, majd ha egy mód lesz rá, esteledésig visszajönnék ide, Nyövedre.

– De, ugye, nem indul egyedül a tekintetes úr, viszen a vitézekből is? Mindenféle útonállókról, fosztogatókról hallani.

– Sokat beszélnek az emberek, ijesztgetik egymást. De a kíséremből legalább egyet magammal viszek. És vezetéklövet.

– Kettőt vagy inkább hármat, ha lehet, tekintetes úr.

– Aztán, ha Ólymost sikerült szerencsésen megjárjunk, megkérdezném itt szerte a népeket, hátha mégis látott vagy talált valaki olyan nyomot, ami bennünket eligazít.

– Én holnap, szíves engedelmmel, Ólymosra mentükben nem tartanék tekintetes úrékkal, de holnapután, ígérem, a lép mentén is, meg akár be Szilágyba valameddig, szívesen méltóságukkal leszek. Na meg a faluban is tudakozódnék, hátha emlékezne valaki rá, akkor a tekintetes asszonnal a szán merre ment.

Örültem, hogy Balajti a környéket följárja majd velünk, azon meg inkább derültem, hogy végül hátratett kézzel hajolt meg, s köszönt el nagy sietősen, mert jaj, a pestis, jaj, a mirigy, a döghalál!

Hátramentem a hosszúházba, a kemence mellé húzódtam, melegegtem. A fiam rögvest odajött, kérdezte, Balajti mit mond.

– Mit mondhatna, hiszen itt most tőlem tudta meg, hogy miféle gondban vagyunk.

PAPP ILDIKÓ, Feltékenység (részletek)

– Igaz – legyintett, vagy inkább csapott bele a levegőbe –, s immár mi az apám plánuma?

– Holnap hajnalosan elmennék Ólymosra, estére talán sikerül visszaérem; azt sem tudom, nagyanyáttal mi van.

– Gondolom, nem vág neki az útnak egyedül. Ólymost égették, rabolták: ahogy mondják, sok nyomorúságot megért.

– Nem, nem indulok egyedül, ha ezen hadbeliekből kettő alá lovat adok, az megteszi. Na meg, ha te is velem tartanál...

– De hiszen én nem mehetek, kivált most, hogy... Ugye, érti, apám?

Értettem, hogyné: körbe a hosszú asztal mellett messziről jött férfinép vacsorázik s issza a borát, és ezek, mint kiderült, itt lesznek még két egész napig. A portának immár ő a gazdája, s hovatovább az ura is.

– Ezek, akik apámat vigyázzák, igen jó kiállításnak látszanak.

– Az udvari hadból valók. Maholnap már csak ők lesznek az olyan válogatott hadi nép, akikben, bármi történjék, megbízhatson a fejedelem.

– Nagy tisztesség, hogy mostanra apám mellé rendelték ezeket. Hát még, ha három vagy négy is apámmal mehetne...

– Miért riogassuk nagyanyáttal?

A hosszú asztalhoz léptem, s vártam, míg a vacsorázó hadi nép felém fordul, s elcsendesedik, majd föláll.

– Hajnalban Ólymosra indulok – mondtam fennhangon –, ahová kegyelmetek közül ketten kell, hogy velem jöjjenek. Estére vissza akarok érni Nyövedre. Azt, hogy ki legyen az a kettő, aki engem holnap elkísér, azt döntsék el, válasszák ki maguk közül kegyelmetek. Aki velem jön, az fegyveresen jöjjön; mindennel ellátva, ami táborban kelletik. Mindkét kísézőnek legyen felszerszámozott vezetéklova is. A párák hátára pokróc legyen.

Aztán egy feszes pillanat múltán, némileg emeltebb hangon:

– Jó éjszakát, kurucok!

Mire az ő válaszuk: – Jó éjszakát, tekintetes szekretárius urunk!

A fiamat mintha váratlanul érte volna ez a néhány, kimerevített katonahang, arcát félrebillentve nézett rám, mint mikor az ember fia örvend, ha kiderül, hogy a vele szemben álló megítélésében tévedett.

Miután nyugovóra tértem, nem latolgattam, hogyan fogok eljutni Ólymosra, s ott mi vár majd reám, ehelyett újra s mindegyre, agyam szakadtáig az asszonyom eltűnté körüli érthetlent faggattam. Közben tudtam, ha a múlt időnek nyomába akarnék szegődni, ahhoz végre feszes rendbe kéne raknom minden lehetőséget, minden feltételezhető. Annak az embernek például, aki az asszonyoméért ide jött, vagy annak, aki azt érte ide küldte, tudnia kellett, hogy azon napokban őt, az asszonyomat az ember majd minden bizonnyal itthon találja. Mint ahogy ez abban is bizonyos lehetett, hogy én azon időben semmiképp nem lehetek otthon. Ugyanakkor a levélnek, amit ez a jövevény lovas felmutatott asszonyom előtt, hitele kellett, hogy legyen. Tehát a levelet csak olyasvalaki írhatta, aki az én írásomat jól ismerhette. Az sem elképzelhetetlen, hogy asszonyom valahonnan, valamikorról ismerhette a jövevényt. Vagy ha nem is, de azt tudhatta, hogy valahonnan majd jönni fog érte valaki. Na és az sem lehetett titok előtte: ha az útra nem készítettek semmi eledelt, sem a lovaknak abrakot, délidő múltával nem juthatnak messzire. Ugyanakkor az nehezen érthető, hogy ruhaféléből, amint azt Szamossyné megfigyelte, miesnapikból csakúgy, mint az igen szépekből, a drágábbakból ládányit rakott a szán hátsó ülése alá.

Aztán azon töprengtem jó ideig, milyen furcsa is az én biztonságérzetem: ha a nálamnál erősebbek, mi több, hatalmasabbak közelében telnek a napjaim, soha eszembe nem jut, hogy engem valami baj is érhet, vagy holmi ármány keríthet hálójába. Holott előfordulhat, hogy olykor veszedelem leselkedjék reám, és bizonyára azokra is, akik hozzám tartoznak. ...Hogy én milyen öntelt, agyalágyult va-

gyok: öt, hat esztendeje szolgálom a fejedelmet, s eszembe nem jut, hogy az őrsége majd oly vizsla szemekkel figyel s őriz engem, mint a közelében megforduló többi tanácsosát vagy akár némely nagyságot a vezérei közül. Most pedig, amikor haza, Nyövedre indulván valahogy túlzottnak éreztem a számomra kirendelt őrizetet, eszembe nem jutott, hogy hiszen ez igazából nem csupán, s nem is igazán nekem szól, hanem általam olyan valakinek, aki akár a fejedelem terveit, szándékait is ismerheti. Vagy, ne adj' isten, oly valakik is előfordulnak a közelében, akiknek az elrablásával a vezér közelében lévők, ezek után én magam is, zsarolhatók legyünk.

Ettől óvjon az Isten bennünket!

...Az sem szolgál javamra, hogy a megtörténttel, jelen esetben azzal, hogy nejem hírem nélkül ment el, semmit nem tudtam kezdeni... Ráadásul alighanem az is természetem szerint való volt, hogy bármi történet mindenkor okkal valónak akarok (próbálok?) tekinteni. Mi több, a történetet számomra örökké az okkalvalósága teszi élővé, valóssá, megismerhetővé, létezővé... Később, valahol már az álmárok partján egyszeriben csúfos, önemésztő kedvem kerekedett: ...sebj, te kósza vándor, teremtesz majd olyan asszonyt magadnak, aki igazából sose volt, s így el sem veszítheted.

...Míg te, messzi ködben távolodó asszony, teremtesz majd olyan embert magadnak, aki immár sose lesz, s így el sem érheted...

Másnap Ólymoson nem fogadott harangszó, bár mire odaértünk, délre járhatott az idő. Kemény útnak voltunk utána, és ez várt ránk délután is, amennyiben megpróbálnánk estére viszontlátni a nyövedi kúriánk.

Ólymoson utcán haladó embert nem láttunk, bár nagy ritkán előfordultak a hóban lábnyomok. De élő sehol, még egy árva kutya se. Szerte a városban sokféle dulás, égetés nyoma. Ahol mutatkozott is némi élet, a házakat nagyobbreszt tél-túl szalmával, náddal, korhadó deszkával fedték. Tova a piac tájékán láttunk portákat, némely tehetősebbekét, ahol a háztetőre újonnan hasított zsindely került. Nagyszüleim portája, az Ólymosra negyven-, ötvenévenként áthonosodó Wajthák háza s birtoka a polgárnép telkein túl, a régi időkkel dacolva húzódik a Magura hóna alá. Aki erre térül, az még, ha zsákmányra lenne éhes, tán akkor sem azzal kezdené, hogy itt égő tűzcsóvát plántáljon az eszterhéj alá. Ami a portából az útra kilátszott, az itt-ott ütött-kopottnak, de amúgy sértetlennek tűnt; a nagykapu előtt megálltunk, én leszálltam a lóról, dörömböltem. Senki nem mutatkozott. A hóban jószág nyoma: reménykedtem. Aztán a kemény, nehéz csizmámmal rugdostam a kaput, hátha meghallják a döntéseket. Mire:

– Megállj, a rossz seb a pofátokat!

– Na úgy, na – biztattam az ismerősen nyekeredő hangot, mire a veranda felénk néző, bedeszkázott végén arasznyi rés nyílt, melyen kitolatott egy hosszú puskacső, aztán egy másik egész rövid.

– Nem lehetne azt a flintát s a mordályt rólunk félrefordítani? A végén még a bőrünk alá küld anyám fél marék aprított vasat...

– A másik kettő kiféle?

– Velem vannak, anyám.

– Na csak azért! Küldöm Ürögdi Mózsit, nyissa a kaput.

Jött is aztán az Ürögdi Mózsi nevezetű, igen természetes ember; a harmincas éveiben járhatott, fél lábára nyomorék, vagyis hát jobb térdétől kopogó faláb pótolta az elveszített igazit.

– Hát te mi a nyavalyát keresel itt? – fogadott ekképp anyám, miután belül kerültünk a nagykonyha ajtaján.

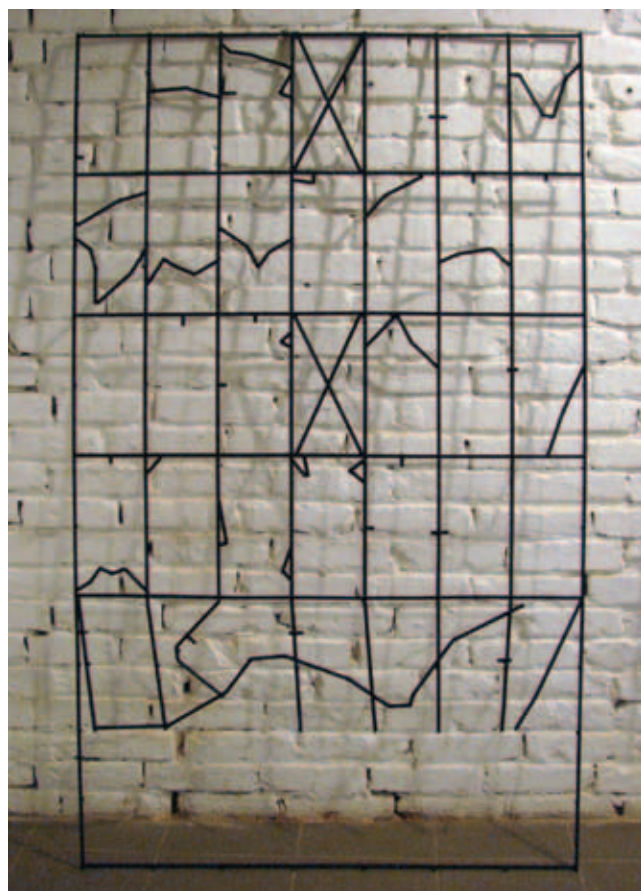
– Én... a feleségemet... keresem.

– Mért, megszökött?

– Ez jól kezdődik, ez az anyámféle faggatózás.

SZIGETI GÁBOR CSONGOR, Public_Art_Found (1-3.)

– Azért kérdelem így, mert manapság főleg szökötteket keresnek errefele. Te itt elég nekibátorodva rugdaltad a kaput, pedig újabban jobb házból se tudhatni, zörgetésre ki jön elő.

– Anyám hát nem csak ijesztgetésből hadonászik a puskáival.

– Lőjem el a lovad fülit? Akarod? Töltve van az mind a kettő, s felporozva, ahogy kell.

– Nem gondoltam volna, hogy apám még a puska használatra is megtanítja anyámat.

– Na hiszen, apád... Még hogy engem apád... Nyavalyát. Ez az Ürögdi Mózsi mutatta meg, a puskával mit lehessen kezdeni. Hogy lehet lőni vele.

– Ezek szerint a lábát a seregben lőtték el neki.

– Azt mondja, a seregben. Csak nem ellőtték, hanem lefagyott. Egyik lábán szétfeszlett a csizma, s az lefagyott. Ahogy mondja, mire fedél alá kerültek, a bal lába már nem volt az övé. De azt mondd: te itt most mit akarsz?

– Körbekerülnők a város környékét, hátha erre tértek, s innen föl a Kraszna mentén. Esetleg látta valaki őket, s ami igazán fontos volna: emlékeznek is reá. Vagyis hát reájuk: a szánra, amin az asszonyom ült, meg egy lovas emberre, hadbélire vagy olyasfélére, aki a szánt kísérte.

– Ilyesféle szán az elmúlt napokban, hetekben errefele aligha futkosott. Itt azt hiába keresitek. Maholnap ezt a tájékot a koldus, de tán még az útonálló zsviány is elkerüli, ha nem akar éhen veszni. Viselted volna gondját, vigyáztál volna rá.

– Hogy vigyázhattam volna? A táborba nem vihettem, vagy később a cancelláriára.

– Évszámra felé sem nézni egy asszonynak. Nem vitted te akkor sem magaddal, mikor még tehetted. Mielőtt megbolydult volna a világ. Fogadom, azt sem tudod, melyik gyermeketek mikor született. Az asszonyra figyelni kell... Ez meg ráadásul az a törékenyebb fajta volt... Azt sem tudod, hogy halt meg az apád. Pedig azóta egyszer még megfordultál Ólymoson.

– Kétszer biztosan, de lehet... háromszor.

– Na ugye! Nem tudod te, itt mi volt.

– De azt igen, hogy apánkat ott hagyta eltemetve a szérű fölötti kaszáló széliben.

– Azt láttad volna, hogy nézett ki ez a város, miután másodjára ütöttek rajta, s égették, dúlták, pusztították. Dehogyan vihettem én akkor oda, ahol a helye lett volna: a Wajthák sírja mellé, a templom mögé. Se koporsó, se végtisztesség. Örvendtem, hogy került valaki, akivel bár a sírgödröt megásattasam. Dehogyan bolygattam én azután. Nem akartam látni, hogy rakják lábába a csontját, a maradváit..., s viszik egy dombbal odébb, a templom mögé. Aztán hozattam rá egy jó öreg követ, akkorát, mint ez a kandalló, s rávésettem a nevit...

– Megnézném én azt a követ... Aztán ha legközelebb erre járok majd, felrója nekem anyám, hogy azt se tudom, hova van eltemetve apám.

– Ezt jól mondod, mert éppen így lesz.

– Arról mondjon valamit anyám, hogy jutott ilyen mostoha sorsra Ólymos. Az első időkben itt én is megfordultam, de akkor még ez a város állt a lábán valahogy.

– Amikor te még Gács várában vártad, hogy megnyúzzanak, itt már elkezdődött a haddelhadd. De akkor, a legelején ez igen ígéretesnek látszott. A jedelem valami Újvárosi Szőcs János nevezetű, sokat látott öreg kolonélost ráküldött Ólymosra. Mikor az ott állt, hogy a várost kézhez vegye, a németeknek valami ravasz főtisztje szaporán összeterezte a java lovait és katonáit, mint akkor azt hallani lehetett, voltak azok több százan is, s elszaladt velük Szatmár fele. Ezeket egy ideig kergette az Ólymosra szállt kuruc; aztán hagy-

ták, fussanak. Fent vagy lent? A régideje megrozzant várban akkorra tán mindössze harminc, ugyan megvénhedt védő maradt. Hogy aztán ezek hogyan gondolták védhetni a düledező falakat? Kiderült, sehogy. Mint később hírtlett, velük a rogygiant falak között egy makacs német kapitány is bent rekedt. Na, az az ostromra készülődő szedett-vedett gyalogkurucnak engedni sehogy se akart, hogy aztán a saját katonái megmejjesszék a nyavalyást. Erre annak az Újvárosi Szócs Jánosnak a rongyos kuruc vitézei körbevették a várat, s elkezdtek megmászni a düledező falakat. Mire a bent rekedt öreg hadfiak egyszerűen mind megadják magukat, majd valamennyien a kuruchoz pártolnak.

– Anyám honnan tudja mindezeket?

– Honnan? Nagyobbrészt apádtól. Na meg amikor elkezdődik valami olyan zajdulás, amilyen azelőtt tán sose volt, azt észbe veszi, s nem felejtí az ember. Hiszen akkor ezt fene nagy várakozás előzte meg... Hogy jön a kuruc, szabadulunk a némettől – meg ilyenek. Az ólymosiak csapra verték a hordót, levágtak negyven, ötven gödölyét, ujjongtak. Miközben a városi meg megyei előljárság hirtelenjében szertefutott. Így hárult aztán apádra a köz gondja, miután akkor erre más nem vállalkozott. Aztán megkapta. Ha arra gondolok, hogy ez az ólymosi várostrom s e végház bevétele hogy ment végbe, akkor ez mindahhoz képest, ami az elkövetkező években ránk várt, játszi komédia volt, futó csetepaté.

– Csakhogy ennek – mondtam – akkor igen nagy fontossága volt, hiszen igazából tova azután kezdtek sereglenni a fejedelem táborába a kurucféle hadak. S hogy akkor ezek az erősségek egymás után kerültek a hatalmukba, ezzel mind nagyobb hírük lett. Olykor a legapróbb győzelmek is sokat érnek, kivált, ha egymást követik.

– Ezt te most olyan fene meggyőződéssel sorolod, mintha tárt karokkal vártad volna Rákóczit s a kurucait. Azt sem tudom, mi a rossz sebet kerestél Nógrádban – hát persze, az apósodék! –, hogy végül az ottani nemesekkel Gács várába rekedj te is, ahol aztán addig guzsorogjatok, míg csak el nem kezdtek az erősség kapuján zörömbölni a kurucok. Mire a benn szorult nemesek rögvést kitérítik előttük a kaput, s hanyatt-homlok elkezdenek felesküdni Rákóczira. Kivéve téged, ugye? Mert te aztán nem szolgálatsz homágiummal új nagyságot, ugye? Feltéve, ha erre nem kényszerítenek. A Rákóczi előtt esküt tevő társaid majd megnyúztak a makacskodásod miatt.

– Anyám itt jó ideje azt meséli rólam, amit én magamról igencsak tudok.

– Ahhoz, hogy mihelyt a tokaji táborban a fejedelem elé tuskoltak, egyből a hívéül szegődj. Merthogy te hűséges vagy, ugye? Az voltál mindig, s az is maradsz.

– Ezt nem úgy mondja anyám, mintha erényemnek tekintené.

– ...Az hagyján, hogy mikor gazdát cseréltél, nem egykönnyen tudták kicsikarni belőled a hűségesküt, ahhoz, hogy mihelyt ez meglett, mindjárt a kegyébe fogadjon új gazdád, a fejedelem. Na de én mára igazán csak annak örvendek, hogy mindezen igyekvésed még életben találta apádat. Mert neki ezzel minden vágya teljesült. Legszívesebben gyorspostát fogadott volna, hogy az naponta hozza a híredet. Hát még amikor nem kímélték azok, megtudta, hogy Rákóczi elküldöz más országokba is. Közben itt azt a hitvány várfoglalást követő örvendezés után alig telt el másfél, két hét, s máris keserves gyásznapok jöttek. Máig se tudom fölfogni, micsoda módját követi ez a háborúnak, ez a mai. Olykor reád ront nagy garral valamiféle kóbor sereg, azt se tudod, hová fuss, hová bújj előle; itt is volt olyan már akkor az elején, hogy váratlanul rátörtek Ólymosra, ráadásul épp kurucok, oszt mert előlük német futott tova, elkezdtek a várost pusztítani. Előbb a szélső utcákat égették, s úgy haladtak befelé; aki nem futott el idejében, azt gyilkolták egyre-másra, öreget, fiatal, asszonyt és gyermeket; nem kímélték azok a parasztot se, hát még a cigányt. De a pusztí-

tással alig haladták el a piacot, feldúlták mindkét templomunkat, csak előbb agyoncsapták az öreg iskolamesterünk. Aztán, mint aki jól végezte dolgát, továbbálltak. De ezek a dúlók akkor, lehet, azzal mentek el Ólymosról, hogy hagytak ők még ott prédára hányhatót. Aztán jó ideig azt se lehetett tudni, kicsoda ki torkának esik neki. Néha már azt hittük, ezek előre összebeszéltek, hogy a dúlásban nem zavarják egymást, úgy váltogatta egyik a másikat. Volt olyan, amelyiket szívesen köttettem volna fel a nyelvitől. De Jajdon a mi Ólymosunknál is többet szenvedett. Tavaly előtt a Szamosház felől kerültek arra valami németek, na, azok nem érték be azzal, hogy a szertefutott város maradványát is megsarcolják, hanem tova, mikor már kapaszkodtak ki a Meszes alá, az erdő széléről egyszer csak visszanez a főstrázsamesterük, s észreveszi, hogy odalent a kálviniak templomának nem égett be a teteje, csak az eresztét kapdosta meg a láng. Éktelen haragra gerjedt, megállította a felfele kapaszkodó sereget, s visszakergetett a lovasokból, hogy menjenek, gyűjtsák meg újra, s végre égenséggé hamuvá, korommá a reformáltak templomát.

– Kitől tudja anyám ilyen szálára szedve még ezt is?

– Kitől? De hiszen mondtam. Apádtól. Ezt még mindig tőle. De hadd mondjam tovább.

– Meddig fogja ezt még tetézni, anyám?

– Miért? Az elmúlt öt, hat esztendőben mennyit ültél?... Na meg az, amiről itt beszéltünk, az csupán morzsája az egésznek. Hiszen itt máig emberek élnek, s meglátod, fognak is... Meg lehet tanulni a nyomorúságot. Csak az embernek néha az életébe kerül. Legtöbben a legelső dúlások idején pusztultak. Amikor még nem járta meg az eszünket, hogy itt most már bujkálásra, menekülésre kell készen lenni... Egyvégtében legyen, aki a templom tornyából, s ha az már elpusztult, akár a diófa tetejéről azt vigyázza, nem közelít-e a városhoz dúló vagy egyéb gonosz. És legyen rejteked, de ne a házadban, az erdő, mező felé. Legelőbb asszonyt, gyermeket menekíts. Ha félkótya falubolondja csoszog elő a kuckójából, azt told a dúlók elé, úgyse bántják, tartanak tőle. Disznót, juhot s egyéb jószágot, apró majorságot hagyd szertefutni, úgyis kerül össze majd belőle, ha múltán a veszedelem. És a tűz emésztette háztetőt náddal, zsuppal, zsindegyel gyógyítod, s ha majd újra katonák jönnek, most már tudod, miután harangot kondítottál, azok elől futni, rejtekezni kell.

– Hanem a megannyi érthetetlen. Jönnek, pusztítanak, elfoglalják a várost, beveszik a várat, aztán továbbállnak, hadd sétáljon be utánuk, aki éppen erre jár. Emlékszem, apáddal beszéltük azután, hogy Zsibónál a német legyőzte a kuruc hadat. Ez, ugye, keserves veszteségek volt, s úgy látszott, a fejedelemnek meg is torpan Erdély felé minden igyekezete. Ahhoz, hogy esztendő múltán vagy talán később valamivel azt halljuk: Rákóczi épp most járja körbe annak a hajdani veszített csatának minden zegét-zugát, stációját, mert tudni akarja, hol mit vétett el annak idején a legyőzött serege. Mi erre apáddal csak hápogtunk, bámultunk nagy értetlenül: aki csatát nyer, az nem foglal azal országot vagy vármegyét? Igaz, már azokból is, akiket mi láthattunk, volt parádés, cifra népség meg szemétféle is. Na meg koncon osztozkodó haramiák: „adjál nekem is, marad neked is”.

– Ahhoz képest, amit anyám a sok nyomorúságról elmondott, meg amiket láthattam idáig jövet, Ólymoson a mi házunk meg a belsőség valahogy csak megmaradt

– Ez még mind apádnak köszönhető. Na meg annak is, hogy ez a kúria a lakottabb helyektől valahogy félrebb esik. Így aztán a máshonnan érkező, ha felénk tart, s meglátja ezt a Magura alá húzódó, magában álló, fene nagy házat, a tölgyfa kaput, a kövel kerített belsőséget, s ahogy kívülről, a front felől az ámbitus négy oszlopa a bejárat fölé ágaskodik, ettől, aki erre kerül, elbizonytalanodik. Hanem apád tudta, mikor a hadbeli népség ráront városra, fa-

lura, a jámbor lakos elszalad vagy bezárkózik, netán menti a javait, majd ha rátörnek s kézre kerítik, jajveszékel, öreganyját, kölykit menekítené, ha még volna hová. Míg apád valahányszor idegen zajgást hallott, ment, kitárta a kaput, s karba tett kézzel megállt a ház előtt: gyertek, lássam, kik vagytok, mit akartok! Ez a szokatlan fogadtatás rendszerint megtorpanította az érkezőt. Na meg apádon megéreztek, hogy nem akárki fia. Azt mintha már mondtam volna: amikor a kurucok a nyavalyás várat legelőször kézre kerítették, innen alispán, esküdt, minden pernahajder szerteszaladt. Apád meg a hívatlan vendégeknek elibük ment; így volt ez akkor is, ha a másíkok jöttek, azokkal beszélt németül. Végül aztán őt gondolták előljárónak. Apád tudta, ha valahová hadbeli népség érkezik, s ott valamennyi időre megállapodik, az mindjárt enni-inni akar. Legtöbbször azok perzselik fel a helyet, akik futnak is tovább. Igaz, miután egyiket is, másikat is asztalhoz instáltuk és szíves-láttuk, ez olykor megapasztott pincét, kamrát, de így legalább tudhattuk, ezen hívatlan vendégféléknek jobbára csak a nagyja került a kerítésen belül. Így aztán jutott is, maradt is. Apád, ha többen ránk jöttek, előgurított az elvénültebb hordócskáiból; még tán inkább a malacait sajnálta, azokból néhányat ilyenkor majd mindig nyársra kellett húzni. Annyi baj legyen, vigasztalta aztán magát, még mindig jobb, mintha nyársra húzott cigánypurdét süttetnének velünk. Fáradhatatlannak látszott, még komédiázni is volt kedve. Mintha veszítit érezte volna.

– De most már azt is mondja meg anyám, mi történt vele...

– Te itt közben engem hallgatván annyira megaléghelheted az Ólymost ért nyomorúságokat...

– Hogy anyám úgy gondolta, nem tetézi azokat tovább. Vagyis azt hallgatja el, ami nekem legfájóbb, s bizonyára a legfontosabb.

– Ez már akkor történt, amikor Ólymoson aligha találtál volna prédálni-, pusztítanivalót. De közben kiderült, az a szedett-vedett rongyos népség, mely minden eddigi rablófajzatnál mocskosabbnak, alávalóbbnak látszott, alighanem tudhatta, hogy itt már nem találni semmi pusztítanivalót; előreküldött az embereiből Ólymosra, hogy spionkodják, jöhet-é befelé a tolvajnépség zöme. Aztán, hogy a városkánkat néptelennek látták, hát jöttek. És nem vittek, hanem ami eddig sose fordult elő: hoztak. Na nem az elbújt ólymosinak, hanem maguknak. Nagy zajjal, ostorpattogatással behajtottak Ólymos piacára annyi rablott jószágot, amit a Nyérmellék felénk eső legelőin szedhettek össze, amennyi itt együtt tán sose volt, s elkezdtek egymás közt szétosztani a rengeteg jószágot. Van a piac közelében egy kovácsműhely, onnan egy fiatal segéd a szerszámaival előmerészkedett, na, ezek a rablók oda is állították, patkolja meg a zsengebb csikóikat, azok java négy fű, ha lehetett. Ez a legény olyan háromszázra becsülte az ide összerelt lovak számát, míg a tehenet, ökröt, borjat úgy négyszáz körülire... Aztán a prédán szerzett jószágból melyik-melyik a neki jutott részt külön terelte, s készült is indulni vele. A kovácslegény, miután fizetséget remélt, ment velük egy darabon. Na de apád! Úgy...

– Na, hátha végre csak sorra kerül. Azt anyám már mondta az elején, hogy elbúsulta magát. Holott ő aztán, mármint apám, ő aztán igazán nem volt az a búval bélelt fajta.

– Lehet, éppen azért... Apád, hogy az a tolvaj népség nem zörömbölt a kapun, holott hallottuk a kiabálásukat, gondolta, kimegy hozzájuk, s megkeresi a kolonélost vagy más főgazembert. A nyerge mögé odakötött egy butykost, ócskább borral telít, meg egy tarisznyában némi elemózsiát. Bent a nagy piac sarkán, ahogy mondják, odakiabált azoknak a haramiáknak: hol a gazdátok, máris hívjátok elő! Azok értetlenül meredtek rá a kemény szó hallatán, aztán a vezérükhöz vezették. Apád, ahogy mondják, ezzel a főrablóval hamarost szót értett; hogy aztán majd fél napig velük maradjon, vagyis mindaddig, míg szedelőzködni nem kezdtek, hogy továbbinduljanak. Biztos akart lenni abban,

hogy ezek elmennek, s inkább együtt poroszkált azzal a lótolvaj vezérrel, míg a városból kiértek. Ólymosújfalú határában aztán elköszönte egymástól, még mintha atyafiságosan, mondta az a kovácsfiú, ahonnan aztán apád hazaindult, kerülgetve a jószág fölverte port. Már itt járhatott a város közelében, mikor néhány a többtől lemaradt, gyalogosan botorkáló részeg marhahajcsár jött szembe vele. Ezek közrevették a lovon ülő apádat, az egyik kitépte a kezéből a kantárt, a többiek lerángatták a nyeregből, még a lába is elmarjult, amint a kengyelből a csizmája kifordult, ő a lóról leesett. Hogy aztán a köpönyegét is elvegyék, s még az ujjast is lekapdossák róla. Na meg fejről a süveget. Végül az a semmi nép még meg is rugdosta. A lova igen jóindulatú pára volt, a hátára hárman is felkapaszkodtak a nyavalyások, de apád a nyeret s szerszámot jobban búsulta, mint a lovat. De azt ne hidd, hogy mindezen nyomorúságot úgy rendjén, szálára szedve elmondogatta nekem. Nyavalyát. Hanem miután valahogy hazakerült, s én kérdezgetni kezdtem, mi, hogy történetetted vele, ő arra rábólintva igenelt. Ezekből rakom én most össze neked azt, ami arról a nyomorúságról tudható. Még a kovácslegény is elmondott egyet s más, meg a fiúk, akik hazasegítették.

Anyám mindezen gyalázatot valami távoli, száraz, kopár, rezzenetlen hangon sorolta elő.

– Végül hogy került haza? Anyám valami fiúkat emleget, akik segítettek rajta... S aztán mi lett?

– Mikor a marhahajcsárok meglepték Ólymost, ezek a legénykék kint bók-lásztak a határban, s a zshivajt hallva nem mertek hazamenni. Lehúzódtak a Kraszna-part égerfái s bokrai alá. Aztán ahogy a zaj, a lárma elült, loppal kezdtek előmerészkedni s jövögetni a város felé. Azok találtak rá apádra, úgy szakadt ingben ült ott, s dideregve kapaszkodott – ahogy mondták – a csizmája orrába, s azon erőlködött, hogy ne kelljen az út porába hanyatlania. Na, azok a fiúgyermekek talpra segítettek valahogy, s hazatámogatták szegényt. Közünk aztán az a félszavú bólogatás, beszélgetés, hogy mi lett a lóval, a boros butykossal, a szakadt köntössel... De miután azok a fiúk a pitvarba besegítették, nem akart tovább lépegetni, a háts ládára roskadt, s már csak nézett engemet. Mintha a tekintetével akarna megtámaszkodni az én két hitvány vállamon. Egyszer csak látom, félrebillen a feje, s dől a háts láda karfája felé... és ennyi... Miféle háború ez, te Mátyás? Ez a mi szegény Ólymosunk, miután a mindenféle dúlók kétszer, háromszor is végigtiporták, hogy aztán mindannyiszor megpróbáljon talpra állni, majd, amikor már-már úgy látszott, a nyomorúságból valahogy kilábalunk, gyülevész, lótolvaj népség furkósbottal, fejszenyéllel törjön reánk.

– Hosszú időbe, évekbe, hónapokba telik, amíg a hajdani, szertevert katonavilágból együtt lépő hadak formálódnak – mondtam elbizonytalanodva; azt ugyanis kerültem volna, hogy anyám a tőlem hallottakat kioktatásnak vegye. Ám ő erre nagy megértőn bólogatva azt mondta:

– Ez, látod, így lehet. Hiszen már annak idején, amikor a fejedelem a seregekkel Zsibó fele vonult, igen összeszedett volt a hadi nép. Pedig micsoda mocskos idő volt, az eső naphosszat esett, emlékszem, apád kiment elibük. Hát, még ha azt megérte volna, amikor itt tova kísértétek Vásárhely fele, hogy fejedelmükké vagy királyukká fogadják az erdélyiek is meg a mindenféle székelek.

– Anyám honnan tudta meg a mi vonulásaink idejét?

– Ugyan... Hiszen nem rohantatok ti akkor: még azon második menet alkalmával a fejedelemnek sátrat is vertetek lennebb a Kraszna mezején, de mekkorát. Gondoltam, hátha szakítanál bár egy fertály órányit, hogy megnézhessd, velünk mi van, de aztán nem bántam, hogy nem jöttél, ha már apád nem láthat, minek gyere.

– De hiszen anyámnak azt sem volt honnan tudnia, hogy én akkor a fejedelem kíséretében itt megyek tova. Hacsak meg nem érezte vagy álmodta.

– Na ugye, szép nagy marha ember az istenadta, mármint a fejedelmetek. És az is igaz, hogy akkor ott már olyan parádés hadi nép kísérte, hogy az mesebe illene. Na de ezek is, akik veled ide jöttek, úgy ki vannak marhálva, olyan köpenyeg rajtuk, olyan süvegük, Na meg a kardjuk fényes markolatja, hogy bámulni való. Látni rajtuk, hogy mindenük megvan, s hogy rendtudók.

– Az udvari hadból valók – mondtam –, s annyira rendtartók, hogy kora hajnaltól, amikor Nyövedet magunk mögött hagytuk, étlen, szomjan kísérek engem, s azt hiszem, ők is, csakúgy, mint én, várják, lesik, hátha megszánna bennünket anyám némi harapnivalóval s egy kupa borral, hogy kibírjuk valahogy, míg majd visszaérünk Nyövedre...

– Te jó ég! Hiszen ti ma egyvégtében úton voltatok – szörnyülködött anyám, de a szíveslátással egyelőre nem sietett.

Úton voltunk, s úton leszünk, közben máris apadni kezd a délután... Holott én, mint ideérkezésünkkor mondtam, szerettem volna körülügetni Ólymost s a Kraszna mentét is egy darabon. Kinéztem a verandára, hadbeli kísérom a lovainkkal valahová istállóba húzódhattak, a féllábú mindenek szolga talán gondjukat viseli. Anyám aztán körberikójtotta a házat s az udvart, hogy miféle dolog étlen-szomjan itt tartani az egyetlen szál méltóságos fiát meg az őt kísérő vitéz urakat. Hisz ezen a portán még soha senki nem éhezett. Van rendszeren kifagyott tokaszalonna, hagyma és hordós káposzta, és van füstölt csülök meg Isten nyila. És jobb híján rozskenyér.

– A vendég urak elébe tiszta abroszt; és ide ültök mellénk ti is.

Mintha egy falat békeidő köszönt volna ránk.

– És igyekezzetek, mert a két vitéz úrnak Ólymost ma még körbe kell nyargalnia. De legelőbb a pincéből bort hozzatok. Bakatort, járdoványt? Melyikből legyen te, Bagjos – szólt rá egy igen zsenge legénykére, aki elég felszegen somfordált elő.

– Legyen bakator. Az most a tisztultabb – mondta a fiú.

– Akkor azt hozzad. Két butykost. Még itt vagy?

Közben az asszony, aki a háztáj mindenek gazdájának látszott, a két hadfit a hosszú asztal mellé tessékelte szembe anyámmal s velem. Aztán odahúzódott még egy fiatal leányzó is, oly otthonosan ültek asztalhoz, mintha köznékn tartozó családtagok lennének. Csak a féllábú ember állt felénk fordulva, s várta, hogy szólítsa anyám.

– Kegyelmed miért nem ül le velünk, Ürögdi uram? Hogy megpihentetné a lábát...

– Az mán, hogy, ugyi, fából van, úgyse fárad el. Hanem Csomoréktól jött a fiú, hogy azt az üszőbornyút, amire alkudott volna az apja... Kint áll a szegény kölyök a tornácfeljáró előtt, várja, hogy a tekintetes asszony mit mondana.

– Miféle alku lehet, Ürögdi uram, amikor a vásárlónak garasnyi pénze sincs?

– Hát ez az. De fogadkoznak, hogy meghálálják, meg hogy mihelyst valami pénzmag mutatkozna... Csak most igen híjával vannak. Tán még a betevőnek is.

– Hogy került az a fiú hírünk nélkül kerítésen belül?

– Gondolom, úgy, hogy lopakodva. Körbe a kertek alatt... Hogy, ugye, ha a bornyút vihetné, ne botoljon senkibe. 'Szen tudja a tekintetes asszony, milyen haramiavilág van itt.

– Menjen, Ürögdi uram, s mondja meg neki, hogy húzza a faszára, és vigye azt az üszőt.

Erre két vitézem szemernyit lesunyta a fejét; a ház népe viszont, akárha észre se vette volna, anyám adakozó kedvében miként rendelkezik.

– El nem hinné a tekintetes asszony, hogy ezeken a Csomorékon most mennyit segített – mondta aztán Ürögdi uram, aki, úgy látszott, a háztájon a legtekintélyesebb. Ezek után az asztal végéhez húzódott, hogy a lába csonkjára felszjajzott mankót maga elé tolhassa az asztal alatt. De a falatozásunk végeztével is ő állt föl elsőnek, összekulcsolta a kezét: erre mi, többiek is vele mondtuk az asztali áldást, hogy „Aki ételt, italt adott, annak neve legyen áldott! Ámen.” Az asztaltól szerteszéledt a falatozó népség.

– Anyám, azt hiszem, nem jól kommandírozta el ezeket az én kísérőimet, hiszen mindjárt érkezésünk után mondtam, hogy én velük akarom bejárni Ólymos környékét, hátha valami nyomra lelnék.

– Miféle nyomra? Dehogysis találsz te itt nyomot! Nem láttad idefele jövet, micsoda hóba temetett világ ez?

– De mi azért csak idetaláltunk valahogy... Na meg közben az embereimmel mégis körbejárjuk Ólymost.

– Körbe hát. Hogy lássa az itteni nyavalyás népség, micsoda emberek fordulnak meg a portánkon. Nem tudjátok ti azt, milyen világ van itt.

Az ablakhoz léptem, az én vitézeim nyergeltek. Amit viszont sehogy sem értettem, Ürögdi uram is kihozott az istállóból egy fölsterszámozott lovat.

– Csak nem akar a kísérőimmal menni anyám féllábú mindenese is?

Közben látom, Ürögdi sörényétől magához vonja a lovat, mintha beszélne is hozzá, mire az letérdel, s miután a farkát is leeresztette, gazdája a bal lábát a kengyelbe igazítja, a másikat a nyereg fölött csak úgy magára emeli, miközben az istállóbeli legényke kinyitja a nagykaput, s ezek hárman tova is léptetnek Ólymos piaca fele.

– Nem tudod te, milyen világ kerekedett ide – mondja anyám, ki tudja, hányadszorra, látván elképedésemet. – Ez az Ürögdi az ólymosújlaki dűlőben együtt kaszál az asszonyával, ezek az apróbb lányok meg mihelyt a kapu mögül valami gonosz zörömbölést hallanak, összekapdossák a jobb holmit, s a java jószággal futnak neki a hegynek, a sziklás, bozótos meredéken úgyse kapaszkodik utánuk senki ember fia.

– De ez nem mostanság, ugye, anyám?

– Hát lehet azt tudni, mikor mi jöhet? Nincs foglár, nincs bíró, nincs hóhér, mind kámforrá vált. A legelső zajdulás után, mikor szerteszaladtak, s a megye, igaz, csak pár napra, gazdátlanul maradt, apád a nagy fedeles ládát szekérra rakta, s egy legénnyel, aki később katonának állt, bement a vármegyére, tudta, hol őrzik a pallost meg tán egyéb nyakazó szerszámokat, s ő ezeket összeszedte, hazahozta, elrejtette. Azt mondta, ahol nincs pallos, ott nincs hatalom, ott nincs vármegye. Jó lesz az majd neked.

– Énnekem? Ezt hogy gondolja, anyám?

– Úgy! Úgy gondolom. Mert kinek másnak? Mit sápítazol? Hiszen te majd úgyis Ólymosra állapodsz. A magadfajta hűségeseket, ha nem csapták le a fejüket, amikor annak eljött volna az ideje, ezeket aztán már azok is megbecsülik, akik az előző gazdát lapátra tették.

– Ugyan miféle hűség lehet az enyém? – mondtam, aztán megriadtam, mintha nem én mondanám.

Anyám aztán újra az asszonyom eltűntét kezdte kerülgetni.

– Neked most, tudom, egyvégtében az öröli az elméd: kicsoda, miféle szerzet lehetett az az ember, akivel az asszonyod odébbállt. Hogy az, ugye, amilyennek mondjátok, messziről nem jöhetett. És akkor tán nem is juthatott messzire. Ez pedig azt jelentheti, ez a jövevény ember nagyon is jól tudta, hol merre jár.

– És azt is, hogy én közelebről hazaérkezhetek.

– Na és a levél? Asszonyod azt a jövevény felmutatta írást, ugye, elfogadta. És tőled valónak fogadta el.

– Ki tudhatja, azt az írást kicsoda s miként formálta olyanná, hogy el lehessen hinni, az tőlem ered. Na meg azt sem tudhatjuk, abban a levélben mi lehetett.

– Csakhogy azzal törbe csalhatták az asszonyodat is. De mi végre, fiam?

– Lehet azért, hogy ezáltal engem túsuzzá tegyenek, s valami gyalázatra kényszerítsenek. Megeshet, olyan valakik, akik, anélkül hogy a szándéku-
kat kideríthetnénk, otthonosan forgolódhatnak a fejedelem közelében is.

– Te jó ég! Nem lehet agyoncsapni az ilyeneket – képedt el anyám. – Esze-
rint neked örökké a veled szemben álló eszével, fejével is gondolkodnod kell...
Dehogyan fért bele az életedbe a te Orsolya asszonyod.

Most hallottam először, hogy a mi Orsolyánkat anyám nevéen említi. Erre
anyám szálára szedte mindazon gyarlóságot, amivel úgy gondolta, az enyé-
imnek tartozom.

– Most bezzeg futkosol, mint a tökevesztett kutya, hogy az asszonyod meg-
találd. Amíg itt lett volna neked, valahogy még kerülted is. Ezért voltál örökké
úton? Na, megkaptad: a háború gondoskodott róla, hogy ne legyen veled.

Lesunytt fejjel hallgattam, mint acsarkodik, s közben furcsállva vettem
észre, hiszen én, e rám bocsátott szóáradat miatt nem anyámra neheztelek.

– Milyen különös most, hogy Orsolyám hirtelen elérhetetlen lett, talán a
hiánya okán, egyből megelevenedett. Ám azt nem tudom elképzelni, hogy ak-
kor mi lesz velem, ha ő nem lesz nekem.

– Elfelejtetted – mondta könnyörtelen hangon anyám –, hiszen eddig is ugyan-
csak megvoltál nélküle. Lehet, valahogy érezted, nem miközülünk, nem a mi
fajtánkból való.

– Hogyhogy nem a mi fajtánkból? Hiszen apja, anyja, minden felmenője
tán még igenis színmagyar. És olyan reformáltak, mint mi vagyunk. Mi az,
hogyan nem a mi fajtánkból való?

– Na, apád bezzeg nem bánta, hogy messzibbről jött az egyetlen szál me-
nye. Hogy olyan szemrevaló volt az istenadta. Azt pedig senki meg nem mon-
dta volna, hogy három gyermeket a világra hozott.

– Na ugye, tud anyám mondani róla némi üdvöset is.

– Hanem apád... Annak a vén kujonnak nyála csordult, ha ezt a menyecs-
két meglátta.

– Így már értem...

– Mit értesz te? Nem értesz te semmit.

– Azt azért nem bánnám, ha megmondaná anyám: milyen az az asszony-
féle, amelyik nem közénk való, s milyen, amelyik igen.

– A közülünk valónak, kivált a vászonnépnek, nem hóka a képe...

– Hanem piros, ugye?

– S nem fekete a haja.

– Hanem szőke, ugye?

– Na meg csecsesebbek, s erősebb a faruk.

– De hiszen ez anyámra sem illene.

– Te is mindent kiforgatsz a maga mentiből... Azt azért igen jól tetted,
hogy felém kerültél. Hogy látni akartál. Hiszen te azt tudtad, hogy az asszo-
nyod itt nem leled. És az is megjárhatta az eszedet: ha ő azért indult el
Nyövedről, hogy téged valahol elérjen, akkor nem erre jön. Mit is keresett vol-
na ő Ólymoson? Na de nem érte jöttél te most se ide.

– Hanem mert látni akartam anyámat... legalábbis ezt mondta az előbb.

– Nyavalyát akartál látni engemet!

– Anyám egyik szavával félrezavarja a másikat.

– Te itt nem az asszonyod keresed, hanem a rejteket kutatsz, ahová elhú-
zódhass, ha majd ez a sok nyomorúság véget ér. A menedék, ahol megfészkel-
hess, azt tudod, hogy csak Ólymos lehet akkor is, ha ma igen megrémültél, lát-

ván, hogy ebből a városból mi lett. Valahányszor Nyöveden az ifjabb nemzetség odáig cseperedik, hogy már kezdené a fészket rakni, az előtte járók, a meglett korúak húzódnak Ólymosra. Hiába hintál a lép fodra, annak immár nehéz nyáron a lehelete. Hiába édes a nyövedi szőlő, az ólymosi különb. De hiszen emlékezhetsz, annak idején, amikor te Nyöveden az udvarház s a mindenféle kint való birtokaink örökébe léptél, mindjárt azt mondtam apádnak: na, mi végre Ólymosra költözhettek. Ő akkor erről egy ideig hallani sem akart, szeretete a nagy társaságot, a végtelen vizeket, de miután végül csak rábólintott az idejöveteleinkre, többé aztán már nem kíváncszott el Ólymosról. Na, ez éppen így lesz veled is. Ne hidd, hogy ez a város, míg a világ, ilyen nyomorult marad. Volt már olyan, hogy elpusztult falvak, de akár népek is feltámadjanak. Meglásd, egyszer majd itt is helyreáll a rend. Az árus újra megtalálja majd a szokott asztalát a sokadalomban, csakúgy, mint a tanító az iskolapadban a nebulót.

– Csak azt nem tudom, anyám, akkor mit tesz majd – szólaltam meg valahogy elirigyelve lendületét –, ha, mondjuk, templomból hazafele jövet egyszer csak olyan mocskos szót kell hallanunk valakitől, mint amilyeneket ma a mi udvarunkban az üszőborjat kunyeráló fiú hallhatott. Gondolom, kitépné anyám a nyelvét annak a valakinek, ugye?

– Ezt, látod, jól gondold – mondta megvidámodva anyám. – S ha ki tán nem is tépném, szaros madzagot biztos húzatnék bele.

– Bámulom anyám bizakodó kedvét annyiféle baj s bánat után.

– De hiszen én azt is tudom, hogy ennek még nincs vége, s tán nem is lesz egyhamar.

– Lehet, hogy az embereimmel lóra kellett volna ülnöm a délután, s hogy ezt elmulasztottam, bánni fogom.

– Hagyd, ne nyavalyáskodj, hiszen mióta a világon vagy, ilyen meghittségben sose szólhattam veled. A kísérőid meg nemsokára itt lesznek, megisznak egy kupa bort, s velük mi is, előhozunk valami harapnivalót, aztán mehetek Isten hírével.

– Aztán meg amit ugyancsak sajnállok, hogy hallgattam anyámra, s nem mentem ki az apám sírjához a szérűskertünk végibe.

– Miért mentél volna; hogy szántsad a térdig érő havat? Hiszen nincs ott semmi, amit látni érdemes. Egy kurva nagy sziklakő a hó alatt.

– Koporsó honnan került?

– Honnan? Mondtam. Sehonnan. Örvendtem, hogy akadt, aki végül a sírgödört meg tudta ásni neki. Volt itt a hátsó konyhában az a jóféle, hosszú hátasláda. Lehetett az százesztendő, ha nem öregebb. A ládás részben időnként őrlött gabona állt. Most kiürítettük, s az a kovácslegényke lefűrészelte a láda lábait csakúgy, mint a hátat, meg kétoldalt a karfákat. Lehoztam a padlásról egy öreg, földig érő subát, azt belesimítottam, igazítottam a ládába, apádat hajdan ez rendszeren végigérte; igen természetes volt szegény. De végül csak a szekérbe emeltük, hogy a szérűskertig valahogy elvigyük. Hát ez volt. Ha már mindenképpen ki akartad kényszeríteni belőlem, hogy végezte szegény.

Anyám ezt úgy mondta végig, hogy közben sem a szeme nem lett párás, sem a torka nem kapart. A hátralévő, együtt eltöltött félórában pedig valóságosan megvidámodott. Mindenáron az érdekelte volna, mivel telnek a fejedelem napjai. Mikor kél, mikor fekszik, s mik a kedvenc ételei? Azt talán még apámtól hallotta, hogy a fejedelem szívesen eljár vadászni – na, az hogy fér bele az idejébe?

– Ennél jobbat, találóbbat nem is kérdezhetett volna, anyám.

– Ezt igaz lelkedre mondod, vagy csak ámítani akarsz?

– A fejedelem elmegy vadászni, ha mázsás gondok nyomják a vállát, akkor is. Korán kél. Délelőtt meghallgatja a seregeinek gondjával hozzá érkező vezéreket s a mindenféle kérelmezéseket, megebédel, délután járja az erdőt,

a mezőt, s lődösi a vadat, a madarat; talán ezen idő alatt gondolja végig a kuruc háború minden gondját-baját, hiszen a szállásán közben már újra várnak reá. De azok rendszerint a bensőbb emberei.

– Téged nem szokott magával vinni, mikor vadászni megy? Mit kacagsz? Jó, tudom, erről nem beszélhetsz. Emlékszem, egyszer, mikor még Kassán vagy hol bojtárkodtál, s pár napra hazajöhettél, apád hívott, hogy menj ki vele a tóra Poklosberek fele. Aztán hogy örvendett, amikor elkísérted, s egyre-másra lőtted a kacsákat neki, holott arról sem tudott, hogy a puskával bánni tudsz. Na de te ezt biztos már rég elfelejtetted. Hiszen ez még mind azelőtt volt, hogy apáddal Nyövedről ide állapotunk Ólymosra. Aj, de régideje ennek is.

– Emlékszem én arra a mi közös vadászatunkra, hogyne emlékeznék, bár az talán túlzás, hogy akkor ott egyre-másra pusztítottam volna a vadrucát. Kettőt vagy talán hármát mutatóba. Késő ősz volt, odakint egyszer csak elzordult az idő. Arra is emlékszem, hogy valami piros csőrű, fekete madarak, ugyancsak vadkacsafélék szálltak le a tó egy öblösebb, hozzánk közeli morotvájánál...

– Na, neked aztán szolgál az emlékezeted.

– Arra, hogy olyan nagyon jól szolgálna, meg nem esküszöm, már csak azért sem, mert most azon akadtam fönn, hogy akkor, azon a kacsavadászaton vajon én lőttem-é, vagy sem ama piros csőrű, fekete kacsák közé.

– De hiszen ki a nyavalyát, s ugyan mi végre érdekelhetne az mára annyi nyomorúság után?

– Csak arra emlékszem, egyszeriben sötétedni kezdett az ég, holott még nem esteledett; apám elrakta a puskáit, s intett, hogy tenném el én is az enyémet, aztán váratlanul belekezdett valami oly történetbe, amelynek akkor ott számomra se értelme, se üzenete. Ezen história története tova az ezerhat-száz-as évek derekára nyúlt vissza, méghozzá egy azon időben igen híres és fiatal Rákóczinak – talán László nevezetűnek – a sorsa alakulásához. Őt apám valahol megismerhette, s egy időben, lehet, ezen jeles férfiú társaságában is megfordulhatott – talán fenn, Sáros megyében vagy Szepesben valahol. ...De ezt nem szálalnám tovább, mert mindjárt itt ér az este. Na de, amúgy is az apám hajdan volt emlékezetére kell hagyatkoznom, arra, amit az ő elmondásából őrzött meg, s próbál most föleleveníteni az elmém. Eszerint ez az az ifjú ember, aki akkoriban talán valamennyi Rákóczi közül a legnagyobbat lehetett, s aki hol az ország nagyjaival ült egy asztalnál, hol Erdélytől Lengyelországig futott, ha éppen békéltetnie kellett a különféle méltóságokat. Nos, ez az ifjú nagyúr, ahogy apám hallotta, vadászként is túltett minden korabeli jelességen. De ő nemcsak az őzeknek, medvéknek s az egyéb erdei méltóságoknak volt a veszedelme, hanem a vadásznépségnek is. Ám ezekből nem a nagyjának: „fácánt, tűzokot, netán sast meglőni a parittyázó gyermek is tud”, mondta volna a fáma szerint. Hanem a fecskét: „Na, azt érd utol, és simogasd a stuccod porával. De röptiben!” Ugye, tudja anyám, mit tart a nép arról, aki a fecskét bántja?

– Tudom, hogyne tudnám: ha a fészket megbolygatod vagy netán levered, parazsat hord a házad eresze alá. De én olyat még csak nem is hallottam, hogy a fecskét meglődözte volna valaki. Aztán annak a Rákóczi fiúnak hogy bosszulta meg a fecske a galádságát?

– Hogy az a fecske lett volna, aki-ami megbosszulta, azt én nem tudom, de ahogy apám annak a fiatal nagyságnak a vesztét elmesélte, abból azt értettem, hogy ő talán igen, neki ez a fecskebosszú eszébe juthatott. Holott akkor Nagyvárad falánál a ki tudja, hányadik törökkel vívott csatában, ahol ezen ifjú Rákóczi Lászlónak, 1664 májusában az élete leáldozott: nos, akkor ott aligha mutakozhattak istállóból, eszterháj alá rakott fészkekből csapongva kiröpködő fecskék.

– Ti mind bolondok vagytok! Mert apád is az volt. Nektek mindig meddőt őről az agyatok. ...Te ilyenkor arra gondolj: mi lenne, ha sose hallottál volna a fecskének erről a nyavalyás szokásáról. Ha az ugyan hihető...! Mondtad, hogy a fejedelmetek, mihelyt ideje engedi, indul, s lövi a vadat. Arra sose gondoltál: hátha a madarat is lövi. Netán abból is az apraját?

– De eszembe jutott...

– Nem is egyszer, ugye? De megkérdezni, azt nem merted; hogy vaj' miféle madár lenne az, amire lövöldözünk, csak nem keveredett közéjük fecske is. Te az a fajta vagy, aki nem szereti megtudni az igazat. Inkább megpróbálja kitalálni azt.

– De hisz ha sikerül neki, az ugyanaz. Látom, anyámnak az este közeledével csúfondáros kedve kerekedik.

– Úgyse látlak egyhamar.

– Annyi baj s nyomorúság érheti az embert; biztos hallotta anyám, újabban megint a pestist mondják. Hogy az most újfent bentről, Erdély felől közeledik.

– Az jó, ha itt lesz. Ha már beszélnek. Hiszen akik a nyomorúságnak hírére hozzák, sose hazudnak. Ezt te megfigyelted, fiam? Ez is bizonyosság, de még milyen.

Erre én elképedtem, mire ő jókedvre derült.

– Bár, úgy hiszem, ezzel most még csak riogatják a népet, egymást s magukat. Mert a döghalál ilyen veszett hidegben nem nagyon siet. Hanem ha ez majd alább enged... Lehet, már két-három hét múlva, úgy Pál fordultával, december vége tájt. Mikor azt mondjuk: Pál fordul köddel, ember pusztul döggel. Meg azt is mondjuk: Háború, pestis, sáska / odavan a hízó hája / Elcsordul a bíró nyála...

Ezt követően valahogy zaklatottan, kapkodón váltogatta a kérdeznivalóit:

– Azt mondd meg nekem, mielőtt elmennél, s itt hagynál: ez a Rákóczi, ez a ti vezérek, szokott-e félni?

– Nem, anyám, Rákóczit, úgy tudom, senki sem látta félni. Sem amikor lóháton verekedve a paripa elbukott, s őt eszméletlen mentették ki a lova alól, sem amikor éjszaka a szállásán gyilkos tört reá. Rákóczi kapitányai, ha gonoszodni kél kedvük, azt szokták mondani, a fejedelem újfent Bercsényi grófra testálta a sereg félelmeit.

– Ezzel most nem is tudod, mekkora örömet szerezte nekem. Mert jaj, nagy szó az, ritka kegyelem, ha egy igazi nagyságot, aki született hadak ura, jókor találja jó helyt az isteni jóindulat.

– Csak az a kétséges, hogy őt, tíz esztendőn át képes lehet-e, tudhat-e, még jókor jó helytállni bármily jóindulat.

Közben hallottam, a fagyos ólymosi portyáról megjöttek a vitézeim. A háztáj fél lábú mindenese továbbra is gondjukat viselte. Megkérdeztem anyámat: nem kéne itt hagynom közülük valamelyiket? Vagy akár mindkettőt? Ezek vigyáznák a portát hűségesen.

– Vidd őket innét a nyavalyába. Ahogy eddig megvoltunk anélkül, hogy őrizett volna bennünket valaki, ezután is megleszünk. Bárcsak vigyázhatnál a maradékainkra – mondta váratlanul, gondokba merülten. – Igaz, a gyermekeidet úgyis magukra hagyod majd a nyövedei birtokok örökében. Már csak azért is, hogy az ő boldogulásuknak te ne lehess tanúja. S hogy ők se a te vergődésednek.

– Miközben anyám, látom, végleg eltemette Tompay Wajtha Orsolyát, az én asszonyomat.

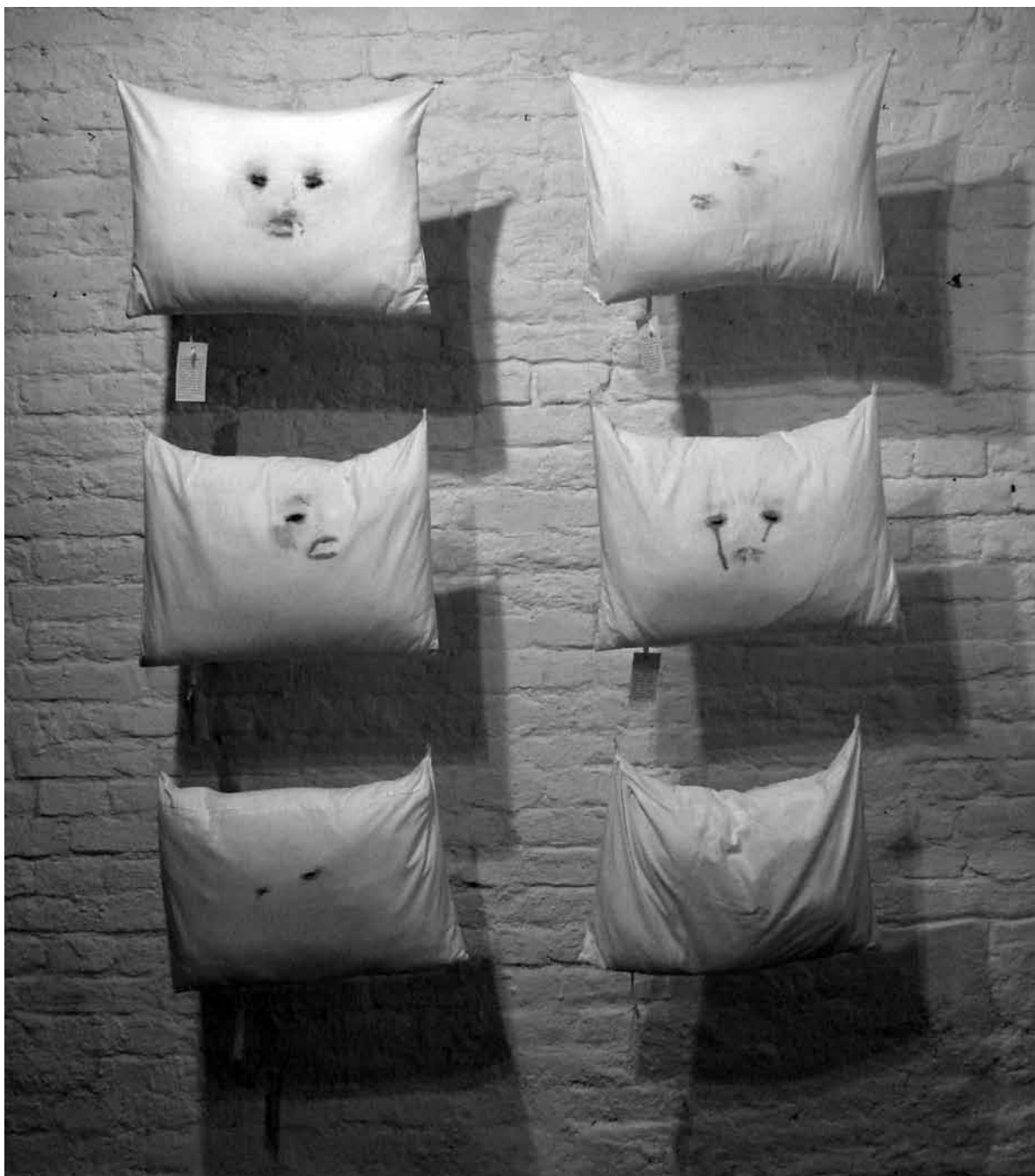
– De hiszen te még hozhatsz asszonyt a házhoz, s attól lehetnének gyermekeid is – mondta anyám, s ezzel, rémlett, végképp átlép a nejem emlékezte fölötte.

– Az életben meg, úgy láttuk apáddal, mindig tudtad, hova állj: ahhoz a gazdához húzódtál, amelyik inkább megbecsült.

– Hogy ezt mikor s miként ókumlálták ki anyámék, nem tudhatom, ám az az állítás, amely itt fennforog, hogy üdvös volna, alig hiszem.

– Tudok én más megszívlelendőt is, ám lásd. Az egyik szerint: ló döglük, hám ürül; míg a másik, amit ugyancsak figyelmedbe ajánlanék: aki asszonykéztől hal meg, nem jut a mennyországba, és a többi: nyűtt nyomorúság, gazdátlan diadal!

Mire anyámtól elköszöntem, s két kísézőmmel elindultunk vissza Nyövedre, csikorgó, csillagos este lett. Aztán az éjszakának nyeregben telt a nagyobbik fele. Arcunkon, bajszunkon vastagon kapaszkodott a zúzmara.

ÁGH ISTVÁN

Babiloni album

ÁGH ISTVÁN (1938) Budapest

Fél asztalt beborító, vastag albumot nézegetek,
képeit egyenként átélve, lassan fordítom el,
mintha pincébe, márványlépcsőn ereszkednék alá,
lapjait szemlélve fordulok forgatott képeivel,
megcsap a penészszag, amit a falak árasztanak,
amit a faragott kövek és a földalatti romok lehelnek,
mintha az alvilágba vezető lépcsőn ereszkednék alá,
fullaszt a szellőzetlenség, mint a sírkamrák levegője,
friss nádszál zöld színével lep meg az oxidált nyílhegy.

Mindig lejjebb ereszkedek a vastag falak közt,
szellőzetlen barlangok, sírkamrák szaga fullaszt,
tört és ép cserepek rakódnak a leletekből körém,
a könyvlapokon rétegekben kisebb-nagyobb szobrok,
sárga agyagból égetett alakok, az idők kihűlt tanúi,
hozzánk hasonló emberekről mintázva hitetik, hogy
érdemesek a fényre, mint egy elsüllyedt csatatér,
a halotti maszkká változott álarcok vonásai
visszanyerik értelmüket, amikor nézem őket.

A hajdankori madár emlékeimbe fészkel,
kikölti az ismeretlen félelmet az oroszlánfejű sas,
s más vegyes lények, halálpontosra formált
emberfejű bikák, és egyéb ismeretlen szörnyek
izmokkal átütött irháját pásztázza tekintetem,
akik úgy járkálnak most is a képzelet házában,
mint a háziállatok, bődülve és kelepelve beszélnek,
otthonosak a hajlékunkban, akár a családtagok,
mint a tulajdonságaink jelképes tükörképei.

Ami a szemétdombra kerül, az már maga a szemét,
mégis onnan válik vissza áldást osztó géniusszá a démon,
annyival időszámításunk előtt, amennyivel utána én,
szakálla vésővel pontosan megmunkált, lábszára
akár az öntvény, kirajzolva a térd és a lábfej,
szarucsipke feszül a szárnyak bordázata közt,
biztosan szorítják a szíjak csuklóit és bokáit,
egyik kezében valami tobozzal osztja az áldást,
másik kezében az áldással tele lapos edény csüng.

A bika lényege a súlya és tömegének kiterjedése,
rajta semmi fölösleges, ami a lényegétől elterel,
csak a szügye pajzsa, mint föltorlódott izom,
s a ruganyos far, mely most is hágni készül,
s a nyílni vágyó emse, csak mell, csak comb, csak öl,
és minden részlet óriásinak tetszik a kétarasznyi testen,
emlőjét körülfogó karja, mint megtelt gyümölcsösösár,
erre a nagy bőségre kellett az égi bikának ráfeszülni,
hogy ezüst magjával mázolja be, mint a csiga a rétet.

Legnagyobb hatalma az atyaisten után lányának adatott,
 s annyiféle tulajdonsággal, amennyi a szerelem arca,
 itt sovány női akt, különben kívánatos csípő,
 hasalja szerény, kedvesen feszülő, lányos a melle,
 de madárlábbal vájja karmait két fekvő oroszlánba,
 nappali álomba meredt baglyok állnak őrséget kétfelől,
 ő a babiloni szajha, aki ama napon skarlát selyemben
 elüget a fenevadon, mert vége az emberiségnek,
 s nincs a gyönyörnek ihlete, se csalás már, se bosszú.

Én pedig a babiloni alvilágába ereszkedem,
 ahonnan nem tért vissza senki a szerelem istennőjén kívül,
 aki a sárgán elhaló, de a zölden újjáéledő élet asszonya is,
 bár az atya után a legnagyobb hatalmat gyakorolja,
 megjárta a poklot, levetkőztetve, mint egy elkárhozott,
 jól tudja, mi van ott, ami hozzám is túl közel már,
 látom a jövő szörnyeit nyelv és szemgolyó nélkül,
 megsárgult, csattogó fogsorral falják a friss csecsemőket,
 hűlt herékkel támadnak, és az emlők almáiba harapnak.

Vérfertőzés bűnében szaporodtak az istenek,
 míg az ember teremtéséhez isten-áldozat kellett,
 hogy vére a sárgás kék agyagban folyjon tovább,
 ezek a ránk maradt terrakotta szobrok, vértelenül
 és kihűlve tartják a test formáját, és látjuk,
 mennyi sötét szemgödör bámul vakon az égre,
 akik mégis hasonlítanak ránk, hisz emberek vagyunk,
 születhettünk volna egy helyen, egy időben,
 vagy ők csodálnák, mint akár én, a korabeli leletet.

Látok szorgos szántóvetőt, bókoló kalászt, fazekasokat,
 öklöző figurákat az összetört agyagcserépen,
 ahogy az áldozati ajándékot viszik a fölpúpozott kosarakban,
 libasorban, mintha keskeny pallón kelnének át a folyón,
 nagyorrú had, mint tollruhás madárcsapat következik,
 szemük oldalt ül fejükön, együtt és egyetlen pontra néznek,
 kinek üzen az írásra hajló nádszál, az eke, a hárfa húrja?
 kinek nyílik a sós verejtéktől deres városkapu?
 Istár bikáival és oroszlánjaival kinek nyúlik az égbe?

Hisz akit illet, most roppant össze lábam alatt,
 mikor elfordítottam az aranytól tündökletes lapot,
 ám különös életjelet találtam egy rám vetült sugárban,
 ahogy elsiklott arcomon útban a végtelen felé,
 megláttam a serkenő borostát a lazúr szakáll alatt,
 ezt a nézést nem lehet holt anyagból előállítani,
 mintha észre se venne, mégis tudja, hogy ott vagyok,
 s nemcsak a néma leletek örökségét viszem tovább,
 van külön örökélet is a szorgalmas emlékezésnél.

Fájdalmas anatómia

A settenkedő fájdalom
megállapodik lábamon,
s mikor a talpamból kiáll,
kúszik bokán és térden át,

elfoglalja ágyékomat,
mint egy hídfőt, hogy majd a has,
a gyomor, epe, máj, vese
szövetébe csapjon bele,

hogyan azután a beleim
sugározzák tovább a kint,
miből kirajzolódik a
fájdalmas anatómia,

hol külön kimutatható
egyszerre mindenféle kór,
egy gombnyomásra az egész
testtel álcázott szenvedés,

a fájó pontban is az egy
életemet támadja meg,
engem rombol és tataroz,
játszik elnyűtt húrjaimon,

nevemet vette föl a baj,
a szív helyett ritmuszavar,
a tüdő most már hörghurut,
nem az agy fáj, hanem a sztrók,

ám a kín mindig ugyanaz,
már nem is számít ez a baj,
más, nyelven túli üzenet
közli velem, mi közeleg,

valójában mindennapos.
csak itt e versben hangsúlyos,
hisz a nem embernek való
vízió is megszokható,

és nem annyira különös,
ha a fájdalom összeköt,
erősen, mint a szerelem,
s talán sohase múlik el.

SAJÓ LÁSZLÓ (1956) Budapest

SAJÓ LÁSZLÓ

Anna elment

(Sárvári Anna meglátogatja Juhász Gyulát a Szegedi Idegklinikán)

Főorvos úr szólt, *Sárvári Anna meglátogatná, mit szól hozzá?* Én hallgattam. Megijedtem. *Attól félek, felzaklatná. Ne válaszoljon most, gondolja át.* Kimentem a kertbe, ültem a padon, sétáltam, megint leültem. Mi legyen? Miért jön? Miért akar látni? Egy szót sem váltottunk még, a közelében sem, messziről láttam és a színpadon. Miért jön, nem tudom. Öreg vagyok, csontsovány, remegek, állandó fejfájás kínoz, görnyedt testem, őszülő szakáll, beteg ember, így lásson? És én szeretném látni? Nem. De ha jönni akar, nem sérthetem meg, hogy nem fogadom. Fogadom! Mint egy gróf, úr a palotájában vagy egy köztisztelőben álló polgár házában – ez egy klinika, élő halottak háza, látogatás van, jönnek-mennek a látogatók, anyám is, éjjelnappal ágyam mellett ülne, pedig azért jöttem ide, otthon ne bántsam, egyedül legyek. Itt senkihez se szólok, csak ha muszáj, morgok valamit, s ha az orvos kérdez. Most azt kérdezi, *Anna?* Visszamegyek, lefekszem, egész éjjel nem alszom, pedig mostanában kevés altatóval viszonylag jól. Nem bánthatom meg, úriember ilyenem... Úriember? De hisz' élő halott vagyok én is. Mondom a viziten a főorvos úrnak, *várom Sárvári Annát.* Mikor kimondom, heves szívdobogás, a főorvos úr nem veszi észre. Látom, meglepődik és nem örül. *Rendben. Értesítjük a hölgyet és magát is, mikor érkezik.* Elvonul a vizit, a többi klinikai halotthoz, és innentől attól is szorongok, mikor jön. Talán mégse, talán mégis, jobb lenne, ha... Már mindegy.

A viziten mondja a főorvos úr,
látogatója érkezik délután,
Sárvári Anna. Már korábban tudtuk,
de nem akartuk felzaklatni. Nem
 akartak. Sikerült. Megint a szívem,
 meg ne mérjék a vérnyomásomat.
 Izgulok. *Jól érzi magát? – Igen,*
 mondom, száraz a szám. *Csak a fejfájás...*
Kap hűtőkosarat délután. Vagy
most is kér? – Köszönöm, délután jó lesz.
 Délután jó lesz. *Főorvos úr, a*
kertben fogadnám a hölgyet, ott jobb lesz.
Rendben. Felkelek, hátratett kézzel,
 leszegett fejjel, görnyedt testtartással
 sétálok, inkább futok, ki elől?
 Magam elől nem tudok, és Anna
 érkezik. Délben nem eszem, fekszem,
 kapok hűtőkosarat, csillapodik
 a fejfájás, nem a szorongás és
 szívem dobolása. Felveszem a
 fehér inget, öltönyt, megfésülöm
 szakállam. Öreg ember a tükörben.
 Leülök a padra, nézem a kaput.

Pontos. Egy színésznő nem késhet el,
 végszóra a takarásból előlép.
 Végszó? Talán azért jött, mert... Elé-
 megyek, köszönésem megelőzi,
jó napot! Előre elterveztem,
kezeit csókolom!, így köszönök, de
 most nevetségesnek érzem, felmondta
 a szöveget, *jó napot! Köszönöm, hogy*
eljött! Ezt is előre betanultam.
Jöjjön, ülünk le! Ezt is. A padhoz
 megyünk, a betegársak figyelnek,
 „az őrült költő és egy nő! csinos!
 nem az anyja!” Csinos, igen. Mintha
 kicsit elhízott volna – persze, mikor
 láttam? Húsz éve? *Gyönyörű ez a kert!*
Igen, gyönyörű. Ha udvarolnék,
 mondanám, „mint kegyed”. Nem udvarolok,
 azt nem tudok. Gyerek vagyok, szégyenlős
 kamasz. *Hogy érzi magát?* kérdezi
 az idegklinikán. De nem leszek
 dühös, legalábbis nem mutatom.
Köszönöm. Értékelnem kellene,
 ő próbál társalogni. Társalogni?
 Beszélgetni, legalább. Most akkor
 az időjárásról? Ez az április
 most szebbik arcát, langymeleg, szellő,
 harsogó színek. De Gulácsy nincs itt.

*Nem zavarom? Rávágom, dehogy. Meg-
 köszönöm, hogy eljött! Már megköszöntem.
 Megtiszte! Nem tudunk beszélgetni,
 tudtam előre. Most én kérdezek:
 Mik a szerepei éppen? Ezt szépen
 mondtam. És talán nem kellett
 volna, kis szerepek. Már nem játszom.
 Csend. Nézek rá, abba a „milyen volt”
 szemébe. Tudja, egy kis baleset
 ért. Nem érdeklődöm. Hallgatunk. Ez
 egyre kínosabb. Aztán a tárgyra tér.
 Olvastam rólam írt verseit. Nagyon
 köszönöm. – Én köszönöm kegyednek
 (a „magának” nekem durva, férfias),
 hogy megírhattam. Na, ez fellengzős.
 És akkor: De hiszen ez nem is én
 vagyok. A maga Annája nem én vagyok.
 A maga Annája csak a maga
 képzeletében él. Tudom. Nem csak
 szép, okos is. De él. Anna örök.
 Ez már olyan, mintha beszélgetés
 lenne, persze, nem az. Azért jött el,
 hogy ezt elmondja? Kicsit tapintatlan
 vagyok. Megbántottam? – Dehogy! – Tényleg
 meg akartam köszönni. – Megköszönte.
 – Akkor mehetek is? Feláll, nem indul,
 de bárdolatlan vagyok! Maradjon!
 Bal kezem kinyújtom felé, majdnem
 hozzáérek a kezéhez. Visszaül.
 Csend. Minden betegtárs erre sétál,
 nőt akarnak látni, egy igazi nőt.
 Mert lehet, hogy a képzeletemben,
 és örökké, de most itt van, hús-vér,
 és nemsokára elmegy. Könnyű, fehér
 ruhában, fehér szandálban, smink nincs,
 nem játszik. Dehogynem. Most már mennem kell,
 megint feláll, már nem tartóztatom.
 A kapuig elkísérem, mellette
 megyek, a balján, ahogy illik. Kezét
 nyújtja, vigyázzon magára! Kicsit
 tartom a kezét, és nem húzza el.
 Így nézzük, a temetőbe vezető
 úton, a klinika előtt fekete,
 aranyozott halottaskocsi, menet.
 Döcög „velem egy rossz szekér...” Elveszi
 kezét, Isten áldja! – Isten áldja!,
 megint megtalálta a helyénvalót,
 azt mégse mondhatja, „vizontlátásra!”
 Azt főleg nem, „jó éjszakát!”
 Elfordul, elindul, nem fordul vissza.
 „Anna elment”, ez jó verscím lehetne.
 Nézem, míg eltűnik. Senkire se
 nézek, átöltözöm, lefekszem.*

Nővér jön, *hogy' érzi magát?* Ma minden
 nő ezt kérdezi. De vigyáznak rám.
Köszönöm. Örül, hogy válaszoltam.
 Beveszem az altatót, amikor
 kimegy, kiköpöm, a többihez teszem,
 megszámlolom a veronált, még kevés.
 Mosolyogva, altató nélkül alszom!
 Szinte boldogan ébredek, kiülök
 padomra és ölembe fektetett
 József Attilán írok, *Anna elment.*

(A szövegben Ady-idézet.)

FEHÉR BÉLA (1949) Keszthely

FEHÉR BÉLA

Banánliget

2. rész

(penthouse)

Most vissza a Banánligethez!

A bejárati ajtóra vágott levélbedobó nyílás alumínium fedlapját lehetetlen hangtalanul felemelni és visszacsukni. Lipót Erzsébet hegedűtanárnő kísérlete is kudarcra volt ítélve, hiába próbálkozott többször, ráadásul a keze is remegett. A tanárnő a Banánliget szomszédjában lakott, délutánonként tanítványokat fogadott, még hétvégeken sem szünetelt az idegtépő nyirettyűzés. Vékony fal választotta el a két lakást, az erős áthallás sokszor tette feszültté a Banánliget életét. Piricske bírta rosszabbul. Megesküdött, ha egyszer véget ér a szolgálat, megkötözi az öreglányt, begyantázza a hegedűvonót, és tövig feldugja neki, utána a G-húrral a fejéhez varrja a füleit. Lipót tanárnőt azért izgatta dr. Pávai Béla személye, mert az illető egy hónapja beköltözött, de még színét se látták. Miféle ember lehet, aki soha nem hagyja el a lakást? Nyomorék? Elmebeteg, akire felügyel valaki? Vagy csak éjszaka merészkedik elő, mint a szellemek? Fogas kérdések. Megtörtént, hogy sötétedés után Lipót tanárnő lement az utcára, és a túloldadról figyelte, vajon ég-e a villany a rejtélyes dr. Pávainál. Általában sötét volt a lakás, néha derengett némi fény, de abból semmire nem lehetett következtetni. Soha senki nem mozgott az ablaknál, a függönyök is mindig ugyanúgy álltak, csak az egyiket látta mindig elhúzva. A tanárnő végül, megtagadva polgári neveltetését, odáig süllyedt, hogy hallgatózott. Az ajtó közelében téblábolva neszekre vadászott, ez nem vezetett eredményre, ellenben a falra szorított pohár néhányszor beszédfoszlányokat közvetített. Ez szöveget ütött a tanárnő fejébe. Dr. Pávai nem egyedül lakik? Vagy szeret magában beszélni? De akadt más furcsaság is. Dr. Pávaihoz naponta érkezett vendég, általában ugyanaz a férfi. Ritmust dobolt az ajtón, utána beengedték. Az aktatáskás jövevényt Lipót Erzsébet rendszeresen kukkolta.

Az egyik napon a piacról hazaérve a kapuban összefutott Huzag Pityuval, minden prolik utolsó mohikánjával. Huzagot mindenki kerülte, de a tanárnő rettegett tőle. Meg volt győződve róla, hogy meg akarja gyilkolni. Huzag arról volt közismert a környéken, hogy megvoltak neki a Penthouse magazin régi évfolyamai. Egy-egy lapszámot kétszáz forintért lehetett tőle negyedórára kikölcsönözni. Gyakran időzött az udvaron, körberakta magát sörrel, és a szexmagazin képeit nézegette. Néha felkurjantott: Anyám, segíts! Közben az ágyékát markolászta. Az anyja egyébként huszonhét évig házfelügyelőként működött, közmegelegedésre. Pityu volt a jobbkeze, megtanította mindenre, de az egész kárba veszett, mert a házmesterek lapátra kerültek. Mire Huzag megörökölte a kétszobás udvari lakást, munka nélkül maradt.

Berettyó Flóriánról, a második emeleten lakó helytörténészről köztudott volt, hogy visszasírja Huzag nénit, és vele együtt az intézményt, amit az egyébként elviselhetetlen modorú, mosdatlan némben magas színvonalon megtestesített. Az volt a véleménye, hogy amíg működtek a házmesterek, senki nem pisálta tele a kapualjat, és nem hánytak az ember fejére a körfolyosóról, de ha mégis, jött a házmester, és káromkodva feltakarította. De hiába volt minden tisztább, a ház falaiból sugárzó bűz akkoriban áthatóbb volt, mint most, amikor szárba szökken a demokrácia, és bárki szabadon takaríthat. Van magyarázat

a sajátos ellentmondásra. Berettyó helytörténész elmélete szerint a háborút átéltek nemzedék büdösebb volt, mint az 1945 után születettek. Nem tehetek róla. Lőporfüst és szenvedés szivárgott a bőrükből. Rákosiék alatt pacalt és félelmet lehettek felül, reménytelenséget alul. Az emberszagot évtizedekig itták magukba a házfalak, nemesedett, érlelődött a téglák húsában, aztán kezdett visszaszivárogni. Palackposta a múltból. Berettyó Flórián szerint a történelem nem más, mint a nemzet szagok összességéből felépült mindennapi élete. Pont.

A piacról hazatérő Lipót Erzsébet lesújtó tekintete elidőzött Huzag virágmin-tás bermudáján, Fradi-címeres zöld atlétatrikóján, rókaképén, gondozatlan Bundesliga-frizuráján. A fal mellé állította a kerekesebb bevásárlókocsiját, próbált kedvesen megszólalni.

– Mondja, kedves Huzag, kérdezhetek valamit?

– Nem.

– Mit tud dr. Pávai Béláról?

– Az meg ki a tököm? – röffent Huzag, nem értette, miért őt kérdezzeti a mélynövésű zenebanya.

– Tudja, az új szomszédom a harmadikon. Néhány hete költözött be, és...

– Nincs és! Adok egy ingyen tanácsot, mamicsek! – vágott közbe Huzag.

– Ne üsse az orrát mások dolgába, árt a vándorveséjének!

Az információhiány taszította Lipót Erzsébetet odáig, hogy dr. Pávai Béla lakásának ajtaja előtt a lábtörlőre térdeljen, és felemelje a levélnyílás fedlapját. A mozdulat halk, mégis agresszív fémes zörgéssel jár, vagy meghallják odabent, vagy sem. Nem hallották meg. A tanárnő belesett a résen. Semmi mozgás, semmi hang. Nem baj, majd legközelebb. Mindennap felemelte a fedlapot, de nem lett okosabb. Az előszobában szürke átmeneti kabát lógott a fogason, ez minden. A következő kísérletnél már nem látta a kabátot. Semmit nem látott. Papírral ragasztották le a nyílást. Ettől megrémült, iszkolt vissza a lakásába. Még másnap is összeszorult a szíve a szegénytől, hogy lebukott. Ha ugyan lebukott. Mert ha belegondolunk, a leskelődő bukott le, csak hogy dr. Pávai nem tudja, ki az illető. Ettől a felismeréstől a tanárnő megkönnyebbült. Felbontotta a mentalkört, amit az egyik tanítványától kapott. Felhajtott két pohárával, aztán feltette a lemezjátszóra Haydn egyik *Orosz kvartettjét*. Közben megvilágosodott, és rövid mérlegelés után merész elhatározásra jutott. Legjobb védekezés a támadás! Süt valami finomságot, és kóstolóval kedveskedik a szomszédnak. Ez védhetetlen. Megnyílik az út, dr. Pávai nem tehet mást, udvariasan be fogja invitálni a lakásba. Na, de mit süssön? Először rácsos linzerre gondolt, aztán zserbóra, huszárcsókra, ezek voltak a sikerdarabjai, de mi van, ha dr. Pávai egyiket sem szereti? Biztosra kell menni. Hogy akkor mit süssön? Fánkot, édesem, fánkot! A fánkot mindenki szereti.

(pánikroham)

– Akik túljátsszák a húrt, kényszermegoldást fognak szenvedni – szögezte le Porzolt őrnagy. Mindenki százszor hallotta már a szájából ezt a homályos tartalmú fenyegetést. Belesóhajtott a K-telefonba, mint aki kénytelen beletörödni, hogy csipcsup ügyekkel zaklatják. Lassan kezdte, aztán ordításig hergelte magát. – Földugó, ugye? Híjjjj! Na, meg expander, a bánatos kurva életbe! Jön hozzám panaszkodni a pattanásos kis fasztafiga hadnagy az ellátóktól, hogy expander nincs raktáron. Expander! Látom a pofáján, hogy mindjárt elröhögi magát. Én meg zokogok, elvtársak! A hajam tépem, hogy a marxista jóisten kúrja fejbe magukat a kőtáblájával! Minek a földugó? Hogy ne hallják a saját hülyeségüket? És az expander? Kaptak olyan parancsot, hogy izmosodjanak? Ez a lista jobban felbaszta az agyamat, mint a Szent Jobb körmenet!

Ezúttal két futár érkezett a Banánligetbe. Birizdó magával hozta Suprik Ákost, a mezőgazdasági elhárítástól átvezényelt ügynököt, de még így is háromszor fordultak, mire az ellátmányt felcipelték a Banánligetbe. Ösvényé szűkítették a kis előszobát a felhalmozott lemezládák és barna hullámpapír dobozok. Birizdó átvette a napi jelentést, a filmtekercset, a fejével intett Supriknak, hogy végeztek, indulhatnak. Ekkor a nyakigláb, nyúlképű férfi szemei tágra nyíltak, a homloka látványosan gyöngyözött, tenyerét a mellkasára szorította, és a földre rogyott. A többiek megrökönyödvé figyelték, mint valami nagyszabású színészi alakítást. Suprik nyilván mindjárt fel fog állni, és meghajol. De nem állt fel. Feküdt a földön, és sípolt a mellkasa.

– Nem gond. Sima infarktus – szólt kisvártatva Téli Pál.

– Lélegzik, vagy feldobta a pacskert? – kérdezte Piricske.

Mérlegelték, mi a teendő. Orvost vagy mentőt nem engedhettek be a konspirált lakásba. Csak úgy hívhatnak segítséget, ha a beteget előbb kiviszik a körfolyosóra, ami viszont a belső elhárítás szabályait tekintve szintén abszurdum, hiszen az egész ház összeverődne a látványosságra, az pedig maga az önleplezés, száz szemtanú előtt.

– Várhatott volna még egy kicsit. Borul a menetrend – bosszankodott Birizdó. – A kéz- és gépiróminta irattárba kellene mennünk, onnan a belügybe, aztán vissza a csoportfőnökségre. Vannak napok, amikor földig lóg az ember nyelve.

– Az infarktus nem a mi kompetenciánk – jegyezte meg Téli.

– Rendkívüli esemény. Hívjuk fel az őrnagy elvtársat – javasolta Piricske.

A K-telefon a két ablak között állt, a virágtartón. Vitakoztak egy darabig, mert Birizdó nem volt meggyőződve róla, hogy infarktus esetén szabályszerű a telefon használata, de aztán egyik pillanatról a másikra megoldódott a helyzet. Suprik felült, idegesen nyeldekelt, úgy járt az ádámcsutkája, mint a dugattyú.

– Hol vagyok? – kérdezte rekedt hangon.

– Mázlid van, nem a mennyországban – nyugtatta meg Birizdó.

– Feltámadt – csodálkozott Piricske, és megint tikkelt.

– Késében vagyunk, elvtárs! Ilyesmire nincs idő – sürgette Birizdó az álmatagon pislogó Suprikot.

– Nem elvtárs ez, hanem valami hülyegyerek. Szórakozik velünk – háborgott Téli

– Pánikbetegség. Ez az én nagy keresztm – szabadkozott Suprik, közben a ruháját szedte rendbe.

– Most akkor mi a helyzet? Meggyógyult? – érdeklődött Téli.

– Soha nem gyógyulok meg, kérem. Soha. Ez itt a gond.

– Hallgasson ide, Suprik! – Birizdó megnézte az óráját. – Máris csúsztunk húsz percet a hülyesége miatt! Kapja össze magát, nem a cirkuszban vagyunk! Ha pánikban van, menjen orvoshoz.

– Egy pillanat! – vágott közbe Piricske. Harciasan Suprik elé állt. – Tisztázzunk valamit! Ragályos a maga kis pánikja? Semmi kedvem elkapni. A belső ellenség kiszűrésén dolgozom, nem szeretnék munka közben habzó szájjal fetrengeni.

– Vajon az őrnagy elvtárs tud arról, hogy maga pánikban van? – érdeklődött Téli Pál. – Mikor volt utoljára felülvizsgálaton?

– Kolléga elvtársak – búgta Suprik. A karját kitárta, mintha mindenkit meg akarna ölelni. – Felesleges a felhajtás. Hagyjuk ki ebből az őrnagy elvtársat. Van elég baja, kár ilyesmivel idegesíteni.

Délután elpakolták az ellátmányt, közben folyamatosan ettek, három nap után végre volt mit. Két hullámpapír doboz érkezett, tele konzervekkel. Sorra me-

legítették a rizses lecsót, a töltött káposztát, a pincepörköltet, a zöldséges aprópecsenyét. Kétszersültet ropogtattak hozzá, kaptak belőle tizenöt csomaggal. Továbbra is vázából itták rá a vizet, se poharuk, se csészéjük nem volt, de lábasuk se, amibe melegíteni lehetne. Sebaj, bevetették a fürdőszobában talált kézmosó lavort. Vállfával kevergették benne az ételt.

Este hétkor érkezett a váltás ideje, Téli Pálnak kellett volna Roxrebelhez ülnie, de betegre ette magát, a sezlondon horkolt. Piricske folytatta a szolgáltatást, azonban az éjszaka egy órakereskedéses váltáskor sem lehetett Télibe életet verni. Mélyen aludt, álmában jajgatott. Piricske maradt a helyén.

A megfigyelt lakásban egyébként eseménytelenül telt az éjszaka. Egy emelettel lejjebb atlétatrikós láncdohányos könyökölt a nyitott ablakban, ütemesen dobolt a párkányon, odabent nyilván zene szólt. Az első emeleten pongyolás nő ácsorgott a szobában, gesztikulált, mint egy marionettfigura, akinek zsineggel rángatják a karját, aztán a fejét fogva kirohant a képből. Tőle balra, a harmadik ablak mögött vénasszonyt kísérték át a szobán. Fölötte fiatal házaspár beszélgetett, ettek, zacskóból kínálgatták egymást, a végén lehúzták a rolót. A következő lakásban tréningruhás idős férfi bukkant fel, beszélt valakihez, aki a takarásban állt. Lehajolt, felvett valamit a földről. Nevetett, aztán eldobta.

Heller Albert egyedül töltötte az estét. Fények ugráltak a szoba belső falán, ebből tudni lehetett, hogy tévét néz. Éjfél felé villanyt gyújtott, de nem került a Roxrebel látóterébe. Félóra múlva átment a szobán, pizsamában. Később visszatért, dossziékat pakolt az asztalra, turkált a papírok között, némelyiknél elidőzött, beleolvasott. Kétszer gyújtott rá. Egyszer hagyta el a szobát, de percek múlva visszatért. Pisálni ment, gondolta Piricske, ez döbbszóra rá, hogy neki is kell. Bosszantotta, hogy ugyanúgy működik, mint az ellenség. Távozott az őrhelyéről, de amikor néhány perccel később újra a Roxrebelhez ült, rögtön látta, hogy odaát történt valami. Ráhajolt a keresőre. Heller Albert ekkor már nem a dossziékkal volt elfoglalva, hanem egy kerek műanyag dobozzal. Forgatta, a címkéjét tanulmányozta. Klatty, egy fotó. Lefeszegette a doboz fedelét, beleszagolt. Klatty. Piricskén átfutott a kínzó felismerés, hogy amíg a végén tartózkodott, esetleg elmulasztotta a látogatót, aki a műanyag dobozt hozta. Micsoda szerencsétlen időzítés! Gondolná valaki, hogy még a professzionálisan dolgozó elhárítósok vállán is ott kell ülnie a szerencsének? Piricske úgy képzelte a szerencsét, mint egy izgága, színes papagájt.

Reggel, a hétórás váltáskor megborotválkoztak volna, ha van mivel. Hiába szerepelt a listájukon, nem találtak borotvát az ellátmányban. Téli Pál ettől ideges lett, kivirultak a hátán a dorozsmák, nem győzött az ajtófélfának döngölözve vakarózni.

– Festék! – pattintott az ujjával Piricske, közben a tulajdon borostás képét tanulmányozta a fürdőszoba tükrében. – Előbb is rájöhettem volna. Festék lehet abban a műanyag dobozban.

– Heller ellenforradalmár szokott festeni? – érdeklődött Téli.

– Ugyan! Ezek barbárok. Ezeket nem érdekli a művészet.

– Akkor minek neki festék?

Piricske a fejét fogta.

– Nyomdafesték, te süket ember! Stencilgéphez!

– Stencil! Húha! – örvendezett Téli. – Akkor most elkapjuk a tököket.

(száznapos tojás)

Huzag felemelkedése a zavaros vizek áradása idején, 1995-ben kezdődött. Hui-Fen akkor nyitotta meg az Égő Bambusz falatozót a Drót utca és a Hamis utca sarkán. Jókor, jó helyen. A pörköltök népe fejest ugrott a távol-keleti hú-

szos fazékba. Divatba jött az édes-savanyú, ételben, életben. Huzag kicsit ácsorgott a kirakat üvegére ragasztott hirdetés előtt: munkaerőt keresnek házhoz szállításra, aztán bement. Űsse kő, jobb a semminél. Az illatos, bölcs ember rokonszenvesnek találta, rögtön fel is vette. A falatozó olyan jól ment, hogy a déli órákban nem lehetett beférni, ezért is vezették be a házhoz szállítást. Huzag dél körül pattant be a leharcolt furgonjába, és délután kettőig terítette az ebédet, aztán este hatkor kezdte kihordani az esti rendeléseket. A közte lévő időben a falatozóban téblábolt, hőzöngött, okoskodott, a nagy pófájával tekintélyt vívott ki a kínaiak körében. Egyszer megemlítette, hogy nem kellene csípős menüt adni, mert a nyuggerek panaszkodnak, hogy rommá ég tőle a seggük. Attól kezdve megkóstoltatták vele az ételeket, vagyis Huzag Pityu mértékadóvá lépett elő. Egy alkalommal a konyhán szaglászott, felkapott egy darab rántott húst. Beleharapott, és elbődült.

– Ez nektek rántott hús? – A szakács megmondta, hogy nem rántott hús, hanem tavaszi tekercs. Erre még jobban dühbe jött. – Miféle tekercs? A tekercs nem lapos, ember! És mitől tavaszi októberben, bezzeg!

Annyira adtak a véleményére, hogy Hui-Fen egy alkalommal – titokzatos arcot vágva – meghívta a lakására. Az illatos bölcs embert a családja körében találta, kilencen szorongtak a tenyérnyi konyhában. Pálcikát tartottak a kezükben, felcsippentettek egy-egy falatot az asztalon fekvő sárkánymintás tálcáról. A tálcán barnás-zöldes kocsonyás ételdarabok heverték. Hui-Fen pálcikát adott Huzagnak, karját az asztal felé tárta.

– Pidan! Csí!

Huzag Pityu eldobta a pálcikát.

– Nem kell! Az ilyennel én fület pucolok! – Kézzel vett ki egy falatot, bekapta. A kínaiak abba hagyták a rágást, minden mandulaszem Huzagra szegeződött, várták, mit szól a csemegéhez.

– Óóóóó – búgták kórusban, amikor Pityu szanaszét köpte-fújta az egészét, utána az ujjait szagolgatta.

– Mi ez, bezzeg? A klotyóból kotortátok ki?

– Pidan – válaszolta csalódottan az illatos, bölcs ember.

Xiara lépett elő a családi koszorúból, meghajolt Huzag előtt.

– Bácsika terv sok pidan. – Felcsippentett egy borostyán színű darabot, Huzag elé tartotta. – Pidan.

A végén csak kiderült, mit akarnak a kínaiak: száznapos tojást érlelni. Egy ideje már készültek rá. Méréseket végeztek a Drót utca 52. szám alatti ház pincéjében – azért ott, mert Huzagban vakon megbíztak –, a hőmérsékletet, valamint a páratartalmat is ideálisnak találták. Úgy gondolták, a hely megfelelne még Fu-hai ősatyának is, aki megtanította az embereket az ételkészítésre. A tojást száz napig fermentálják oltott mésszel összevert faszénben, a keveréket vízzel hígítják, és megsózzák. Három hónap elteltével a tojásfehérje barna zselévé változik, a sárgája pedig feketés zöld, csípős ízű túróvá rohad. Huzag javasolta, adjanak neki más nevet, mert a jónép a friss tojásra bukik. Ha azt hallja, hogy száznapos, hazáig szalad előle, de az illatos, bölcs ember semmiféle engedményre nem volt hajlandó, elvégre a kínai konyha klasszikusa szent és sérthetetlen. Műanyag hordókat, faszenet és oltott meszet szállítatott a pincébe. Érkezett két izmos kínai, gatyára vetkőztek, kötényt kötöttek, és nekiláttak légmentesen lerakni a száznapos jelölteket.

– Aki ezt megeszi, azt déli harangszókor kézenállásban leszopom – jelentette ki Huzag, amikor rázúdult a meszes-hamus massa az utolsó réteg tojásra.

A pidangyár a pince legtávolabbi oldalágában üzemelt. A folyosó elejére Huzag deszkadarabot szögezett, ez állt rajta vörös festékkel: **ROBBANÁS VESZÉJ!!! BELÉPNI TILOS!!!**

Miután beindult a tojásbiznisz, Huzag vérszemet kapott, pénzt szedett a pince használatáért. Később, amikor a zöldséget és a csirkebelet is ott tárolták a kínaiak, sőt, újabb folyosókat kellett használatba venni, mert gumipapucsok, sportöltözékek, női és férfiruhák, játékok is érkeztek jelentős mennyiségben, duplájára, majd háromszorosára emelte a bérleti díjat. Beszedett annyit, hogy szépen megélt belőle. Abbahagyta az ételhordást, egy vállalkozó ilyesmivel nem piszkolja be a kezét.

Huzag Pityu volt a megváltó a két ügynök életében. Amikor 1998. május 1-jén, a Kitörés Napján Piricske és Téli kényszer hatására eldobta a rabláncot, és kiszabadult a konspirált lakásból, már egész raktárváros üzemelt a bérház alatt. Ez lett az ügynökök első munkahelye. Minibálbérért rakodtak napi nyolc órán át a föld alatt, félórás ebéddel. Ha panaszkodtak, Huzag szelíden közölte:

– Ne sírjatok itt nekem, simákok! Felszabadítottalak benneteket, hálából csókoljátok meg a seggem jobb vagy bal partját. Állítólag már szabadon lehet választani!

(hab a tortán)

Vissza a konspirált lakásba.

Eltelt kerek egy esztendő. Rossz és még rosszabb napok követték egymást az egyhangúság és a melankólia szorításában. Az idegeiket marta a bezártság. Téli Pál akkoriban mondta, ha elhagyhatná a Banánligetet, hajlandó volna befeküdni a járdán elé kerülő első kutyaszarkupacba.

Így tört fel belőle a szabadság utáni vágy.

Mindketten azt gondolták a másikról, hogy előbb-utóbb becsavarodik, ennek jeleit fel is fedezték egymáson. A beköltözés első évfordulójának reggelén – 1989. február 16-án, odakint sűrű szemekben szakadt a hó – Piricske az ébredéstől kótyagosan ücsörgött a szelön szélén. Nem viselt pizsamát, mindig meztelenül aludt. Téli Pál volt szolgálatban, csak néhány percre hagyta el a Roxrebelt, amíg a teáját ízesítette a konyhában. Méz nem volt a háznál, néhai Piricske Jolán baracklekvárjából kevert bele két evőkanállal.

– Nyomorult éjszakám volt – panaszkodott Piricske.

– Gyomorégés? Vagy nővel álmodtál?

– Talált. Nővel álmodtam. Hajnalban előkerült a mama.

– Ezt hogy érted? – Téli kortyolt a teából. – Itt volt a mamád?

– A legmélyebb álmomból riasztott fel.

– Érdekes, én nem találkoztam vele.

– Mert nem most történt, hanem negyvennégy évvel ezelőtt.

– Aha. Visszarepültél az időben.

– Valahogy úgy. Láttam a mamát a mosókonyhában. A lábánál nagy kupac szennyes. A hokedlin mosóteknő, csecsemő feküdt benne. A púderillatú, dundi Tomika.

– Gratulálok. Testvéred született? – kérdezte színtelen hangon Téli, mert az egész nem érdekelte. A földre tette a teáscsészéjét, ráhajolt a Roxrebel keresőjére.

– Megint nem figyelsz! Én vagyok Tomika. Az ember nem szokta magát csecsemőként látni.

– Pláne fateknőben. Egy ágyat azért megérdemeltél volna.

– Igazad van, de háború volt! A mama nem tudott kiságyat szerezni, pedig mindent megpróbált szegénykém, arra mérget vehetsz.

– Marhaság. Egy csecsemő nem emlékszik semmire.

– De igen! – Piricske a homlokát ütögette a tenyerével. – Ne felejtsd el, ez az agyvelő ugyanaz, mint az akkori.

APOSTOLIS ZOLOTAKIS, Cím nélkül (1-3.)

DÉR ADRIENN, Indigó

FAZEKAS LEVENTE, Belső metamorfózis

- Álmodik az ember összevissza. Felejtsd el az egészet.
- Nem felejttem el, mert a sezlouunk eltűnt!
- Téli elfordult a Roxrebeltől, megnézte sezlont.
- Rajta ülsz a szikkadt valagaddal.
- Tévedés. A fateknő szélén ülök. Nincs sezlou.
- Téli Pál erre csak legyintett.

Vágtatott az idő, a hátán lovagoltak a napok. Beköltözéskor ki gondolta, hogy egy év elteltével is ott raboskodnak még a konspirált lakás falai között?

És ki gondolta, hogy arra az egy évre ráakódik még kilenc?

Kilenc!

Az elhárítás számára a Banánliget kiemelt stratégiai pontnak számított, ugyanis a városban aggasztóan fokozódott a röplapozás. A csoportfőnökségen külön nyomozócsoport alakult a guminyomdával készült röplapok készítőinek és terjesztőinek elfogására. A guminyomdát kisiskolásoknak gyártották, minden játékboltban lehetett kapni, bárki hozzájuthatott, így ezen a szálon reménytelen volt elindulni. A készítőkhöz a terjesztőkön át lehetett eljutni. Ez sem egyszerű, de előfordulnak az operatív munkát megkönnyítő szerencsés esetek. Porzsolt őrnagy szerint Heller Albert lakása a szocialista államrend megdöntésére irányuló tűzfészek, a belső ellenség egyik kiemelt bázisa. Piricske és Téli nem tudott róla – nem is tartozott rájuk –, de az őrnagy naplali portyaszolgálatot vezényelt a Drót utcai épület háromszáz méteres körzetébe, de hiába, a körön kívül eső egyik telefonfülkében – azon a környéken már harmadszor – ismét találtak negyven darab röplapot ezzel a szöveggel: **A KORRUPCIÓT ÉS BÜROKRÁCIÁT CSAK TÖBBPÁRT ALAPÚ DEMOKRÁCIA SZORÍTHATJA VISSZA, EZÉRT FORRADALOM LESZ! KÉSZÜLJETEK!**

A röplap guminyomdával készült, papírja is ugyanaz a famentes, iskolai írólap volt, mint a korábbiaké. Porzsolt őrnagy megnyitotta a rendkívüli esetekre tartogatott RED-dossziét, és meghosszabbította a Banánligetbe telepített szolgálatot. Elrendelte, hogy a Roxrebel nap közben ne csak Heller Albert lakását, hanem a ház kapuját is figyelje. Abban bízott, hogy horogra akad néhány olyan ellenséges személy, akivel Heller csak a lakása ajtajában vagy a lépcsőházban tárgyal. Fotót akart mindenkiről, aki bemegy a házba, és mindenkiről, aki távozik. A képek birtokában a csoportfőnökség a politikai nyomozó hatósággal karöltve elvégzi az elemzést.

Porzsolt őrnagy ezt mennydörögte a K-telefonba:

– Maguknak fingjuk sincs róla, micsoda dörzsölt görényekkel van dolgunk! Persze, nem eléggé dörzsöltek. És itt jövünk mi. Mondok egy példát. Ez a Heller sose húzza el a függönyt, pedig megtehetné. Tudni akarják, miért nem húzza el? Azért, hogy lássuk, ő még az úristentől se fél. Demonstrál, kérem! Értik? Megmutatja, hogy nem rejtőzködik. Még büszke is rá. De! És itt a de, elvtárskáim! Akármit csinál, akkor is csak ócska kis felforgató marad, hiszen maguk is tudják, a gatyából nem lesz balta, akármilyen szűz lány varrta! Ezt jegyezzék meg! És ekkor kerül a hab a tortára. Sejtik, kikre célzok? Maguk a hab, mert az a kis fasztarisznya hiába ügyeskedik, hiába konspirál, még a segge líkába is bekukkantunk! Maguk kukkantanak, mert maguk a belső elhárítás meghosszabbított tekintete. Alkossanak, gyarapítsanak, csapjanak le a nép ellenségeire! Mutassuk meg, hogy hatékonyabbak vagyunk, mint a Komitét Goszudarsztvennoj Bezopasztosztji!

A következő negyvennyolc órában az utcai portyaszolgálat elkapott egy negyvenhárom éves segédmunkást, aki hatszor hagyta el az épületet, és ugyanannyiszor tért vissza, továbbá egy harminc év körüli nőt, aki kétszer fordult. A gyanúsítottakat betuszkolták az elhárítás GÁZKÉSZÜLÉKEK feliratot viselő fehér Ford Sierra kombijába.

Árnyékra vetődtek. A segéd munkást a padláson dolgozó ács mester küldözte hol felvágottért, hol sörért, hol százás szegért, a nő pedig a nővére három yorkshire terrierjét etette napjában kétszer. A kapu alatt kapcsolták le, a kukáig se jutott el a szennyes alommal. A kutyaszaros zacskóval együtt vitték be.

Ezzel elkezdődtek a letartóztatások.

(gromov)

A fateknő olyan mély nyomokat hagyott Piricske Tamásban, hogy többet nem hozta szóba. Ahogy telt az idő, a mosókonyhában lejátszódó álombeli jelenet és a benne vélt üzenet mitikussá hízott, és mély gyökereket eresztett a lelkében. A konspirált lakás szétfeküdt, vásott sezlontját többé nem tudta sezlontnak tekinteni, csakis a fateknőt látta benne. Abban a fateknőben pedig Téli Pálnak semmi keresnivalója, éppen ezért a beköltözés első évfordulója után néhány nappal felszólította a társát, keressen magának másik fekhelyet.

– Nem voltál ott a mosókonyhában, nincs jogod a fateknőre! – közölte vele Piricske.

Téli Pál két pokrócból és egy feslett paplanból fészket rakott a földön a bambusz virágállvány szomszédságában.

Nem sokkal Piricske fateknős álma után Téli Pálnak is felhabzott az agya. A habzást az váltotta ki, hogy rászakott az olvasásra. A főcsoportfőnökség – jutalmul és művelődési céllal – orosz remekírók műveiből összeállított kis könyvtárral lepte meg őket. A jutalom azért járt, mert a Roxrebel felvételei alapján letartóztatták Heller Albert lakásának három gyakori látogatóját, sőt, néhány nappal később egy negyedik férfit is nyakon csíptek. Az illető nem vette észre, hogy követik, elvezette az elhárítást egy külvárosi zöldségbolt raktárában működő szamizdatelosztóhoz. Pozsár őrnaggyal madarat lehetett fogatni.

Piricskét nem érdekelték az orosz remekírók, Téli Pál azonban a szolgálaton kívüli órákban falta a jutalmul kapott könyveket. Átrobogott Turgenyev, Szaltikov-Scsedrin, Dosztojevszkij, Nyekraszov és a többi orosz klasszikus munkáin. Vonzó lett számára az orosz élet, gyakran fantáziált arról, hogy téli reggelen medvebundában ül valamely távoli dácsa teraszán a samovár mellett, onnan figyel az úton csilingelő lovas szánokat. Elképzelte, hogy név szerint ismeri a ház körül dolgozó muzsikokat. Büszke volt arra, hogy megsebesült a borogyinói csatában, sőt, egy alkalommal látta Napóleont, igaz, csak távolról. Amikor eljutott Csehovig, fordulat következett be. Első olvasásra beleszeretett *A 6-os számú kórterem* című novellába. Sokszor elolvasta, és egyre erősebb meggyőződésévé vált, hogy a történet róla szól. Ekkor következett be a habzás. Üldözési mániája lett, mint Ivan Dmitrics Gromovnak.

Akkoriban a szomszédban, Lipót Erzsébet hegedőoktatónál egymásnak adták a kilincset a tanítványok, vizsgára készültek, hol Johann Schulz *Bölcsődala*, hol Leclair *Menüettje* szólt, néha pedig Lipót tanárnő vezényszavai szakították meg az idegtépő nyirettyűzést. Piricske vattát dugott a fülébe, Téli azonban kijelentette, hogy lélektani hadviselés folyik ellenük. Az ellenség tudomást szerzett a konspirált lakásról, és hegedüléssel akarja őket kifüstölni. Üldözési mániája akkor ért a csúcra, amikor világossá vált előtte, hogy nem ők figyelik Heller Albertet, hanem Heller őket.

– Küszöbön a megsemmisülés, kedves Andrej Jefimics – figyelmeztette Piricskét, akit a nehéz napokban Ragin doktorral tévesztett össze.

Piricske Tamás egy darabig titkolta Téli elhatalmasodó betegségét, végül a napi jelentéshez mellékelte feljegyzésben tájékoztatta Porzsolt őrnagyot. Másnap a futárral érkezett a csoportfőnökség orvosa. Megállapította, hogy

NAGY ÁRPÁD PIKA, Egyensúlykénszer

NAGY ÁRPÁD PIKA, Erre Beuys sem gondolt

Téli Pál influenzás, lázas állapotban félrebeszél. Gyógyszert adott neki, beteg-állományba vette, felmentette a szolgálat alól. Piricske egyedül tartotta a frontot, hatóránként önmagát váltotta a fotótávcső mögött. Amikor már harmadik napja nem aludt, a vécén ülve elszenderedett, ledőlt az ülőkéről, és csúnyán beverte a fejét a falba. Ismét jött az orvos, agyrázkódást diagnosztizált, könnyített munkát írt elő. Porzsolt őrnagy a helyzet magaslatán állt, kiegészítő-erőt vezényelt a Banánligetbe. Mátyusné Főző Irén hadnagy katonai hátizsákkal csörtetett be, és tüstént átvette a parancsnokságot. Kolbászos lencsefőzelék konzervet melegített, bekebelezte, utána gyűlést hívott össze. Felhívta a két beteg figyelmét arra, hogy a konspirált lakáson belül is konspirálni szükséges, mert az ellenség ébersége nem ismer határokat. Este a kivilágított ablakban félmeztelenre vetkőzött, majd parancsot adott Piricskének, hogy ölelkezzen vele. Mindezt azért, hogy elaltassák a célszemély, vagyis Heller Albert esetleges gyanakvását. Mátyusné Főző Irén azonban nem volt megelégedve Piricske szerelmi szenvedélyességével.

– Több szenvedélyt akarok, elvtárs! Ugorj nekem, markold a csöcsöm, mert ez most nem csöcs, hanem taktikai eszköz! – adta ki az utasítást, de Piricskének nem sok kedve volt markolászni az áporodott illatú asszonyt. A hasán hurkákba rendeződött a haj, a nyakán szemölcsök tanyáztak, a csöcsei sem voltak egyformák, a bal oldali teltebben csüngött, és sőralátétnyi bimbó sötétlett rajta.

Téli Pál a virágállvány melletti vackáról figyelte a jelenetet. A látvány hatására szűnni nem akaró merevedés kínozza, ugyanakkor rádöbbsent, hogy Mátyusné Főző Irént azért küldték a Banánligetbe, hogy Piricskével összefogva őt diliházba juttassák. Egy napig emésztette magát, de másnap reggel lecsapott a társára. Piricske éppen borotválkozott, Főző Irén pedig a konyhában leterített hálózsákban horkolt.

– Beszédem van veled, Andrej Jefimics!

– Ezt ne kezdjük, könyörgöm...

– Tudom, miben sántikáltok azzal a dagadt vidéki fogadósnéval.

– Halljam, miben sántikálunk?

– Ki akartok nyírni.

– Miért akarnánk kinyírni?

– Rossz a kérdés. Miért ne akarnátok? A mór megtette a kötelességét, mehet a levesbe.

– Jól van, lebuaktunk – mondta Piricske. – Ki az a mór?

– Én vagyok a mór, kedves Andrej Jefimics. Kinyírhattok, de tudjad, ti is nyakig ültök a forró szamovárban, mert innen sose eresztenek ki bennünket. Se engem, se titeket, galambocskám.

– Galambocskám? Ezt nekem mondtad?

– Neked. Legalább most ne játszd a hülyét, amikor a halálomon vagyok!

– Az rossz hír. Mikor fogsz meghalni?

Téli Pál lehunyta a szemét, légszomj kínozza.

– Elfogyott az életerőm, oda a bátorságom. Gyáva lettem és tehetetlen, ami méltatlan egy Gromovhoz.

Piricske úgy ítélte meg, hogy a beteg állapota súlyosbodott, nyilván magasra szökött a láza. Képtelenség volt gyógyszert belediktálni. Téli Pál rúgkapálva tiltakozott, attól félt, meg akarják mérgezni. Végül Főző Irénnel lefogták, és lenyomták a torkán a lázcsillapítót.

(peckerhead)

Lipót tanárnő tehát úgy döntött, a fánk fogja megnyitni az utat a szomszédos lakásba. Amint a fánkok kiszültek, HÉVÍZI EMLÉK feliratú alumíniumtálcára pa-

kolta, meisseneni tálkába baracklekvárt rakott mellé, és akció indul! Indult, de nehezen. Már harmadszor nyomta meg a csengőt, dr. Pávai ajtaja továbbra sem nyílt ki, viszont felpattant a levélbedobó nyílás fedele.

– Menjen innen! – szólt ki egy fojtott hang a résen, nem éppen gorombán, inkább határozottan.

– Üdvözlöm, Pávai úr. Erzsike vagyok, a szomszéd néni.

– Nem érdekel, milyen néni! Tűnés!

– Ne legyen ellenséges. Egy kis kóstolót hoztam.

Válasz nem érkezett. Lipót tanárnő sugdolózást hallott bentről. Mintha vitatkoznának.

– Miféle kóstolót? – kérdezte kisvártatva az iménti hang.

– Fánkot. Most sült ki, még meleg. Elfogadják?

– Porcukorral?

– Dehogy! Baracklekvárral. Saját eltevés.

Megint a sutyorgás bentről, de már hangosabban, izgatottabban.

– Lekvár nem kell, nekünk is van.

A tanárnő a levélbedobó nyíláshoz hajolt.

– Rosszkor jöttem, Pávai úr? Hallom, nincs egyedül.

– De egyedül vagyok. Mind a ketten Pávaiak vagyunk – közölte az érdes hang, aztán megszólalt a szelídebb.

– Mit mondott, hogy hívják?

– Valamilyen Izabella.

– Izabella, maga szokott odaát hegedülni?

– Erzsike vagyok. Nem én hegedülök, hanem a kis tanítványaim. Szeretik a muzsikát?

– Rühelljük. Dugja be a fánkokat a nyíláson!

– Egyenként, nehogy összenyomódjanak!

– Egyszerűbb volna ajtót nyitni.

– Bízza ránk, Izabella!

– Erzsébet a nevem! Gondoltam, megismerkedünk, beszélgetünk. Legyünk jó szomszédok – javasolta a tanárnő.

– Sok a rizsa! Vagy bedugja, vagy húzzon innen – így Piricske.

– Ne húzza az időt! Tolakodó, makacs néember! – kontrázott Téli.

– Néember? Ezt kikérem magamnak! – csattant fel Lipót Erzsébet. Sarkon fordult, aztán a lakása ajtajából még visszaszólt. – Megyek a rendőrségre! Majd meglátjuk, miféle Pávaiak maguk! Azt hiszik, nem látom a félvilági alakokat, akik idejárnak?

A félvilági alak a futár lehetett, aki naponta befutott a jelentésért, és minden elsején kézbesítette az esedékes havi fizetést. A konspirált lakásban nem volt szükség pénzre, a konyhaszekrény egyik fiókjába dobálták a pénzes borítékokat. Bele se néztek. A tanárnővel történt incidenst a napi jelentésből kihagyták, nem tartották fontosnak, de Birizdót szóban tájékoztatták Lipót Erzsébet behatolási kísérletéről. A futár megígérte, hogy kárpótolja őket, legközelebb hoz fánkot, a feleségénél senki nem süt jobbat. Mind a tizenegy ujjatokat megnyaljátok utána, mondta, és kacsintott hozzá. Téli és Piricske nem gondolta, hogy a futár említést tesz Porzsolt őrnagynak a zenetanárnőről, márpedig megtette.

Két civil csengetett be Lipót Erzsébethez. Bevitték a Mosoly utcai kapitányságra, ahol külön irodát és kihallgatóhelyiséget tartott fenn a belső elhárítás. Másfél óráig várakoztatták, senki nem szólt hozzá, aztán kapott egy pohár vizet. A tanárnő gondolta – és jól gondolta –, hogy a szoba falán elhelyezett üvegablak mögül figyelik. Igyekezett nyugodtnak látszani, ettől egyre idege-sebb lett, remegni kezdett. Negyven perccel később sima modorú, kefebajszos férfi érkezett hozzá, udvariasan felszólította, ha legközelebb fánkot süt,

fogyassza el egyedül, vagy hívjon rá vendégeket, de ne a szomszédait molesztálja vele. Nézőpont kérdése, de a cselekmény akár garázdaságnak is minősíthető. A kefebajszos elnézőnek mutatkozott, kifejtette, tisztában van vele, hogy az erőszakos természetéről nem mindenki tehet, a tanárnő is nyilván örökölte a kedves édesapjától, akit annak idején azért zártak ki a Kisgazdapártból, mert nem akart az új világot építő kommunistákkal együttműködni. Lássuk be, nem szép dolog. Ezzel nem akar arra célozni, hogy a fánk is hasonló engedtlenséget szimbolizál, de azért nem vetné el ezt a szempontot. De ne gondoljunk a legrosszabbra, egyébként pedig senki sem felelős az apja tetteiért. Kivétel, amikor igen. Borítsunk fátylat a fánkos incidensre, induljunk tiszta lappal, a kölcsönös bizalom jegyében.

Utána rátért a lényegre.

Ne szaporítsuk a szót, mindenkinek drága az ideje, itt szíveskedjék aláírni, de a polgári nevét, ne a fedőnevét, ami „Fúvós”.

Nem értem, miféle fedőnév, miféle „Fúvós”? Én hegedűt tanítok.

Na, látja, ezért nem lett „Vonós”. Hallott már a konspirációról az elvtársnő?

Nézze, én semmi máshoz nem értek, csak a zenéhez. A konspiráció pedig nem zenei fogalom, mint például az improvizáció vagy az allegretto.

Garantálom, olyan feladatot kap, hogy bátran improvizálhat.

Talán muzsikálni fogunk?

Ahogy mondja! Maga fog muzsikálni nekünk. Tudja, bennünket is roppant érdekel, mi folyik a szomszédjában. Minden apróság fontos. Ki megy be, ki jön ki, miféle zajok szűrődnek át, satöbbi.

Mit ért satöbbi alatt?

Bármit, ami gyanús. Nagyjából mindent.

Sejtettem én, hogy Pávai úr, akik ketten vannak, nem járnak egyenes úton! Jegyezze meg, az én nevem „Karmester”. Még hallani fog rólam.

Karmester? Örülök. Ezek szerint kollégák vagyunk.

Eltalálta, „Fúvós” elvtársnő!

Várkonyi Kata megjegyzése

Lipót Erzsébet betöltötte a 80. évét, amikor személyesen találkoztam vele. Szellemileg ép, derűs kedélyű, százhatvan centire zsugorodott dacos matróna. A beszervezéséről nem volt hajlandó beszélni, pedig a memóriája kifogástalan. Tragédiák árnyékolják be az életét. A bátyját ott, a Drót utca 52. alatti kapualjban lötték le 1956-ban. A férje ugyanott kapott agyvérzést 1982-ben. És ha ez még nem elég, felnőtt fiának onnan néhány méterre szakította le a fél fejét egy elszabadult tetőcserép, miközben a kapuban ácsorogva várta, hogy elálljon az eső. Méghogy nagy a világ? Tíz lépés minden irányba! Mindenkinek megvan a maga láthatatlan ketrece – bocsánat, gondoltam belefér egy lírai aperszű.

A fánkos incidens után a tanárnőnek az volt az érzése, hogy minden lépését figyelik. Semmi megfogható, csak mintha soha nem lenne egyedül. Utánanézetem, nem figyelték, helyesebben nem őt figyelték, hanem a házban lakó Dudics taxisofőrt és élettársát, Darabost, a langaléta geológust, akik illegális pornográf internetes lapot üzemeltettek. És itt érkezik meg a történetbe Nyeső Bálint (a szép szemetes), közismertebb nevén El Mariachi, akit egy alkalommal a kapu előtt szólított le a perverz férifipár.

– Jó napot, látványos idegen – mosolygott Dudics. – Engedjen meg egyetlen nyúlpoecsnyi kérdést. Hallott már a Peckerhead internetes lapról?

– Mi írjuk, mi gondoljuk. A siker elképesztő! Lájközön! – tette hozzá Darabos.

– Nem használok netet – próbálta lerázni őket El Mariachi.

– Na, na! Ccccc – csóválta a fejét Dudics. – Ez olyan, mintha azt állítaná, hogy nincs anyja. Mindenki használ netet.

– Ne leckéztessük ezt a dekoratív hímet – vágott közbe Darabos. – Szeretné tudni a Peckerhead lényegét?

– Nem érdekel! Sietek! – próbált szabadulni El Mariachi, de megragadták a karját.

– Várjon, ne rohanjon! A Pillicock hímvesszőkkel foglalkozik, sok-sok lírai fotóval, leplezetlenül tárulkozó, őszinte videókkal. Ha van kedve szupersztárrá nőni, engedje meg, hogy fotósorozatot készítsünk a himbilimbijéről.

– Virágszirmokkal! Csillagszóróval! – tette hozzá Dudics.

– Védjegyük ugyanis a sárga virág, két pici bibével – magyarázta Darabos.

– Tetoválást is vállalunk, gyengéd érintéssel.

El Mariachi szeme résnyre szűkült, jobb kezét szokása szerint a dzsekije alá csúsztatta.

– Hé, mit akar? – aggódott Darabos. – Fegyver van magánál?

– Dolgunk van, édesem. Gyere, gyere, siessünk! – hadarta Dudics, és húzta magával a párját.

Ez a jelenet 2004 decemberében játszódott le. Akkor Móki már tizenegyedik hónapja lakott a konspirált lakásban, és három hete fogadta be El Mariachit, a szép szemetest.

Téli Pál előtt akkor végleg bezárult az aranykapu.

(szép szemetes)

Szikrázó őszi reggelen Móki kitérte az ablakot, fürdött a szürke tetők fölött ragyogó reggeli fényekben. Beleborzongott, ahogy a friss levegő besurrant a pongyolája alá, és végiglegyezte a combjait. Odalent az utcán megjelent a kukás autó, megállt a szemben lévő háznál. Az overallos rakodók leszökkenetek a trepniről, és kiforrott koreográfia szerint láttak munkához. Az egyik szemetes megtetszett Mókinak. Az overallja alatt ígéretes izomzat üzemelt, a járása egyszerre férfias, mégis lány volt. Vállig érő fekete haja minden mozdulatra lazán rezdült. Egy idő után már csak őt figyelte, amint könnyed futással követi a kocsit következő kapuig. Nem is futás volt az, hanem szökkenések láncolata, balett. Leszorított lábfejjel, könnyedén úszott a levegőben. Minden mozdulattól őserő és bámulatos elegancia áradt. Olyan hetykén bővölte a megtelt kukát, akár a matador a bikát. Fél kézzel görgette a kocsit hátsó részéhez. Akár a pelyhet, úgy emelte fel, figurázott vele, mint a pincér a poharakkal megrakott tálcával, aztán lendületesen akasztotta a hidraulikára. A szemét bezúdul, hallani lehetett, ahogy működésbe lép a tolólap.

Ez a szép szemetes volt Nyeső Bálint, azaz El Mariachi. A név azért ragadt rá, mert megszólalásig hasonlított a *Desperado* című filmben szereplő José Antonio Dominguez Banderas nevű spanyol színművészre, aki az átlótt tenyere miatt bosszúra szomjas zenészt, El Mariachit alakította. Nyeső Bálint éppen olyan jó vágású, olajos bőrű macsó volt, mint Banderas. Érthető, ha a filmszínész figurája megtermékenyítette a fantáziáját, s miután tucat-szor látta a filmet, bármikor azonosulni tudott El Mariachival. Mintha közös testben lagnának. Patkolt western csizmát és fekete gitártokot vásárolt. A gitártokot táská helyett hordta, abban tartotta az igazolványait, a tízóráját, a könyvet, amit éppen olvasott. El Mariachi stílusában, komoran, erőteljesen duzzadó, mégis könnyed párdueleptekkel vonult a járdán. Kizárta maga körül a világot. Kérlelhetetlenséget sugárzott, de azért a zord, önmagára figyelő tekintet csalóka volt, mert Nyeső Bálint mindent észrevett. Ha látta, hogy valamelyik járókelő a zsebe felé nyúl, gondolatban megelőzte, és homlokon lőtte.

Egy napon El Mariachi belépett a Najima falatozóba, ott volt randevúja egy elvált masszórnővel, aki végül el se jött.

– Ez nem lehet igaz – nyávogta Móki a szája elé kapott tenyere mögül, amikor meglátta az ablakból ismert szép szemetest.

El Mariachi záróráig maradt, éjfél körül hazakísérte Mókkit. A Drót utca 52. elé érve így szólt a lányhoz:

– Szürke a szemed, selyem a hajad. Álmodni se lehet szebbet.

– Valami gáz van? – gyanakodott Móki.

– Szerelem első látásra. Csak akkor gáz, ha viszonzatlan.

Móki a falhoz szorította a fiút, és megcsókolta.

– Már nem viszonzatlan – mondta a végén.

– Hol eper-, hol kókuszízű van, te gyönyörű lány!

– Hát ilyen nincs! Ez a két fagyó a kedvencem! – Móki előkotorta a kulcsát, kinyitotta a kaput, betuszkolta El Mariachit. – Gyerünk, kis herceg, most szépen feljössz hozzám. Két öreg faszingernél lakom albérletben. Ha nem akarsz zsákbamacskát, máris letapizhatsz.

El Mariachi szembefordult Mókival. Forrt benne a düh.

– Az ajánlatod méltatlan egy nőhöz.

– Méltatlan? Ezt hogy érted?

– Nincs jogom kioktatni téged, de sose alázd meg magad.

– Viccelsz? Arra használom a testemet, amire akarom.

– Igen, de akkor is legyen stílusod. Őrizd meg a méltóságod.

Móki a fejét csóválta, szomorúan sóhajtott.

– Ne foglalkozz a méltósággal, rendben? Férfit akarok az ágyamba, ez ilyen egyszerű. Á, nem is férfit, hanem egy bepörgött vadállatot! Hágjon kifulladásig! Tudom, hogy nem vagyok valami bombázó, de attól még... – Móki el-sírta magát, bepárásodott a szemüvege. – Bocsánat, kicsit kiborultam.

– Semmi baj. Menj haza, szedd össze magad!

– Megérttem, ha le akarsz rázni. Senkinek nem pálya egy ilyen lapos csódtömeg.

– Szamár beszéd. Csak a lélek tisztasága számít. Ott bent dől el minden. A romlatlan lélek legyőzhetetlenné tesz! Ha pedig erős vagy, nem számít se far, se mell.

– Tudom, vége. Megyek a levesbe.

– Hátha tévedsz. Lehet, hogy nincs vége – vigasztalta kedvesen El Mariachi, közben egy biccentéssel a helyére lendítette az arcába hullott hajtincseket.

(kata 2)

Nem tudom, mikor és hogyan értem haza a katonai temetőből. Talán gyalog mentem, talán buszra szálltam. Ha agyonütnek, se emlékszem. Kiesett. Deleted! Azt hittem, ilyen fehér folt nem létezik, a regényírók találták ki, de most magam lettem az élő bizonyíték az ellenkezőjére. Ezt nevezik sokkos állapotnak? Lassan tisztultam fel, végre forogni kezdett az agyam. A konyhában ücsörögtem, bámultam ki az ablakon, közben vívódtam, mérlegettem. De főleg félttem. Próbáltam a dolgok mögé látni, rájönni, mi folyik itt valójában. Persze, tudtam, agyalhatok reggelig, a vége akkor is az, hogy dönteni kell. Csak hogy a döntéshez kevés a kapaszkodó. Még a kevésnél is kevesebb. Egy darab pénzt kellett volna feldobni. Ha fej, viszem a laptopot, ha írás, akkor nem. Ennyi. Á, dehogyan ennyi. Újabb súlyos kérdés merül fel, és azzal szembe kell nézni. Hol a határ a gyávaság és a józan megfontolás között? Vajon gyávaság, ha átadom a laptopomat, és lemondok a filmről? Igen, ez itt a fő kérdés. Mert ha nem gyávaság, akkor mi? Hát nem bátorság, arra mérget veszek. Próbáltam

barátkozni a gondolattal, hogy gyáva vagyok. Pontosabban: úgy döntöttem, gyáva leszek. Ez azért jobban hangzik.

Odakint sötétedett, elálmosodtam, a konyhaasztalra borulva elaludtam. Az utolsó gondolatom az volt, ha felébredek, vértől csöpögő lófejet találok az asztal alatt.

Csengettek, de csak a mélyből hallottam.

Megint csengettek. Aztán még egyszer.

Kitapogattam a villanykapcsolót, ajtót nyitottam.

A katonai temetőben megismert férfi állt a küszöbön, elegánsan, öltönyösen, kockás kalapban. Úgy viselkedett, mint valami váratlanul betoppant rokon. Mögötte két másik férfi várakozott, feszülten figyeltek.

Főz nekem egy erős teát? – nézett rám derűsen.

Ezen annyira meglepődtem, hogy elnevettem magam.

A kísérőinek is főznek? – kérdeztem.

Okos kislány. De ők most nem érnek rá – mondta, és megkönnyebbülést láttam az arcán.

Intett a fejével, a másik kettő benyomult a lakásba. A laptopot nem volt nehéz megtalálni, ott feküdt az íróasztalomon. Tapogatták, nem meleg-e, de utoljára délelőtt kapcsoltam be.

A másolatot is kérem – förmedt rám, de ez már nem az úriember hangütése volt.

Nincs. Annyi eszem se volt, hogy másolatot készítsék.

Ezt most el kéne hinnem?

Ha akarja, ne higgye el. Megyek, főzöm a teáját. Cukorral kéri?

Hagyja, majd legközelebb. Most sietünk.

Lesz legközelebb?

Ne akarja, hogy legyen – válaszolta.

(ki nevet a végén?)

Piricske és Téli hiába kérvényeztek borotvát, a csoportfőnökség raktárosa ezt felesleges apróságnak tartotta, mindig kifejejtette az ellátmányból. Nyilván másképpen gondolja, ha látja két jó emberét félarasznyi szakállal, amint éppen körömvágó ollóval próbálják kordában tartani arcuk robinsoni szőrzetét. Végül az ötödik kérvény elküldése után – amelyben Piricske nyomatékosan felhívta a figyelmet a Figaró arcvíz hiányára is –, a beköltözés után másfél hónappal kaptak egy darab biztonsági borotvát, hozzá szappant, pamacsot és egy csomag zsilettet. A küldemény azonban arcvizet nem tartalmazott. Piricskét elkésérette a Figaró hiánya, kénytelen volt pénzt adni Birizdó Lajos futár elvtársnak, hogy legközelebb hozzon két üveggel. Az ilyen külön megbízásokat a szabályzat nem tiltotta. Közben futott még egy kérvény, Piricske az ügynökszállásról át akarta hozatni a mama lekvárjait, befőttjeit és savanyúságait a konspirált lakásba. Erről az őrnagy hallani se akart – „Nem vagyok fődiszpécser a kibaszott konzervgyárban”, ordította a telefonba –, de amikor kiderült, hogy a megfigyelőszolgálat elhúzódik, kénytelen volt beadni a derekát. Április 22-én, Lenin születésének 118. évfordulója alkalmából elrendelte, hogy Piricske és Téli minden személyes holmiját pakolják fel, és szállítsák át az ügynökszállásról a Drót utcába.

– Más óhaj-sóhaj, hasfájás? Mit szólnának például, ha szombatonként prostikat vezényelnék a szórakoztatásukra? Együtt zabálhatnák a kurvákkal a sok nyavalyás lekvárt – suttogetta fátyolos hangon az őrnagy a K-telefonba. Azért volt ideges, mert az íróasztalán feküdtek a Minisztertanács tagjait életveszélyesen fenyegető névtelen levelek, és az írásszakértők semmilyen kapaszkodóval nem szolgáltak.

– Várhatóan mikor hagyhatjuk el a konspirált lakást? – érdeklődött Téli Pál.

– Máris viszket a seggük, pedig csak január óta lopják ott a napot?

– Jelentem, nem viszket.

– Értsék meg, a helyzet eddig látványosan fokozódott, de már nem fokozódik, hanem izzik, mint egy lávafosó vulkán! Úri helyük van ott, az istenit a fajtájuknak, de emberileg megértem magukat. Most mit mondjak? Mire a levelek lehullanak, otthon lesznek, de semmit nem ígérek!

Az ügynökszállásról érkezett ruhák és személyes tárgyak hiánytalanul megvoltak, azonban Piricske mama hagyatékát pofátlanul megdézsmálták. A káposztával töltött ecetes almapaprika és a körtebefőtt mind eltűnt, szilvalekvárból csak egy maradt, de még így is ötvenhét dunsztosüveg került be a raktárnak használt félszobába. A hiánnyal kapcsolatos véleményét Piricske az eseménynaplóban rögzítette. „Az eszmét csúfolják meg azok a lyuksógórok, akik úgy lopnak, ahogy a csillag megy az égen” – írta elkeseredetten.

Az öröklakásáért kapott kétmillió hiánytalanul megvolt, a mama egyik rózsaszínű téli bugyijába varrva. A téli bugyit Piricske egy bordó tréningnadrág szárába rejtette, végül az egész csomagot egy zakó alá gombolta, így lógott a szekrényében, az ügynökszálláson. Erről Téli Pál nem tudott. Piricske pedig arról nem tudott, hogy Téli alumínium ételdobozában tizenöt fénykép lapult. Fürdőruhás sorozat „Áfonyáról”. A fotók a debreceni nagyerdei strandon készültek, a gyógymedence partján. Miután Téli átvizsgálta az ügynökszállásról érkezett holmiját, a fényképeket nem találta a dobozban.

Aznap este alig szóltak egymáshoz, savanyú férfimelankólia gomolygott a Banánligetben. Az időjárás sem volt jókedvében, hidegfront tört be, kora délután óta rázta a szél az ablakokat, hordta az esőt a huzatos utcákba. Este hétkor megtörtént a váltás, Téli Pál lépett szolgálatba. Vitte magával a melegített konzerv rizses lecsót, sűrített paradicsomot kotort rá, úgy szerette. Evés közben félszemmel a túloldali lakást figyelte. Odaát semmi rendkívüli, Heller Albert éppen porszívózott, aztán vödörrel és rongyokkal vonult át a szobán. Nyolc óra után tíz év körüli kisfiú jelent meg nála, kísérő nélkül. Heller a Roxrebellel szemben ültette le a gyereket. Egy darabig beszélgettek, utána csokoládét ettek. Később Heller eltűnt, a kisfiú szemlátomást unatkozott, de nem állt fel a székről. Klatty, mit lehet tudni, ki ez a kölyök. De vajon miért hagyja egyedül ilyen sokáig? Van nála még valaki? Vagy ez valami ócska trükk, és közben elment otthonról? Heller színes dobozzal a hóna alatt tért vissza. Téli Pálon harci izgalom lett úrrá. Lehet, hogy megjött a gyereknyomda? Klatty, klatty. Kiderült, nem nyomda, hanem társasjáték. Téli ráközelített, felismerte: Ki nevet a végén? Dühösen felugrott, belelépett a rizses lecsós tányérba.

Piricske odakint lehúzta a vécét, utána a konyhában zörgött a teáskannával, közben hamisan énekelt, „ne hagyd el soha azt, ki téged szívből imád... taríraríra tiríri taríra... ha néha bántalak, gondolj az első csókra...”

– Kuss legyen! – bödült el Téli Pál.

(hátizsák)

Az utolsó eperdzsemet Piricske 1991 májusában bontotta fel. Lefejtette a megszurkült celofánt, kanalat dugott az üvegbe, és megkezdte a szolgálatot. Beült a Roxrebel mögé.

– Ó, anyám, ezt a munkát nem lehet megenni – mondta.

Bekapott két kanál dzsemet, a nézőkére hajolt. Késő délután volt, lágy alkonyi színekben fürdött a város, az ablakokon a lemenő nap fénye ragyogott. Odaát Heller Albernél öttagú társaság ült az asztal körül. Beszélgettek, ketten jegyzeteltek. Piricske a földre rakta a dzsemes üveget, és fotózott. Klatty, klatty, klatty... Hirtelen mindenki az ajtó felé fordult, Heller felállt, kisetett. Bi-

zonyára csengettek. Kisvártatva Mátyusné Főző Irén lépett a szobába. Heller körbevitte, bemutatta a többieknek. Főző Irén mindenkivel kezét fogott. Piricske megint fotózott. Klatty. Egy kanál dzsem következett, aztán még egy klatty. Valahogy akkor döbbsent rá, hogy az a nő odaát Főző Irén.

Csakhogy ez teljes képtelenség!

A Roxrebelre tapadt. Tévedés kizárva.

Kiabált Téli Pálnak, aki kint a konyhában éppen májkrémes pirítóst evett ecetes uborkával.

Téli is rátapadt a Roxrebel keresőjére.

– Ez tényleg ő – állapította meg. – Vele van a hátizsákja is.

Piricske visszavette a fotótávcsövet, mert előtte nem vette észre a hátizsákot. Az a hátizsák már a Banánligetben is járt. Meglátta, hogy tömött reklámszatyor is van Főző Irén bal kezében.

– Valami nincs rendben – mondta döbbsenten Téli. Levette a szekrény tetejéről a BPC szovjet katonai látcsövet, de félt, hogy becsillan a lencséje, inkább nem használta.

Piricske hátrarúgta a székét, felugrott.

– Megvan! Három per e!

Téli Pál nagyot fújta a megkönnyebbüléstől.

Hát persze, amikor annak idején Mátyusné Főző Irént visszarendelték a Banánligetből, felmerült, hogy Heller Albertnél alkalmazni fogják a 3/e rendszabályt, vagyis lehallgatják a lakást. Ez csak úgy oldható meg, ha egy ügynök beépül az ellenséges csoportba, elnyeri a bizalmukat, és – táskában vagy éppen hátizsákban – beviszi magával a bekapcsolt adó-vevőt, az elhárítás pedig az utcán parkoló álcázott autóban hallgatja az adást.

Az ablakkeret mellé húzódva lenéztek az utcára. Rögtön kiszúrták a háztartási bolt előtt álló ponyvás Škoda Taz kisteherautót.

– Ezek szerint meglépték – állapította meg Téli.

– Meg kellett lépni.

– Tökös kis menyecske, el kell ismerni!

Addigra már Főző Irén is az asztalnál ült. Újságokat adtak körbe, és mint-ha röplapok is heverték volna a terítőn. Többnyire egy kopasz férfi vitte a szót, félprofilból látszott, pipa füstölt a szájában. Piricske eddig sose látta. Klatty. A férfi felállt, a nyitott ablakhoz sétált. Klatty. Mellette termett egy másik, fiatalabb, kölyök képű, a haja vállig ért. Az a típus, amelyik már nem férfi, de még nem is nő. Egyre több szaladgál belőlük. Klatty, klatty. A háttérben Mátyusné Főző Irén az ablak felé fordult, egyenesen a Roxrebel lencséjébe nézett. Tudta, hogy látják. Mintha egy cinkos félmosolyt is eleresztett volna. Piricske ezt pimasz, de bátor húzásnak tartotta. Az ilyen apróságok mutatják a belső elhárítás erkölcsi és fizikai fölényét. A szakma legjobbjai dolgoznak azért, hogy szétzúzzák az ellenséget.

Piricske szeme újra a keresőn. Szuper zoomra állította a Roxrebelt, mégsem tudta megállapítani, miféle papírok hevernek az asztalon. Vissza a nagy látószögre. Odaát Főző Irén kiment a szobából, vitte magával a reklámszatyrot. A hátizsák a földön maradt, a szék lábánál. Ez is merész húzás. Ha kiszúrnák, vége. Piricskének az volt az érzése, készül valami.

Most szikár arcú szőke nő csatlakozott az ablaknál állókhoz. Klatty. A pipás mondott valamit, nevettek. A nő levette a szemüvegét, rálehelt az üvegre, törölgette, közben magyarázott.

A háttérben valaki egy tálca szendvicset tett az asztalra.

Piricske ismét ráközelített, állított az élességen.

Jól kivehető, hogy szardíniát és paradicsomot pakoltak a szendvicsekre. Ezek ilyeneket esznek.

Téli Pál mindvégig Piricske háta mögött állt.

– Mi a helyzet?

– Irénke elhagyta a szobát. Valami nem stimmel.

– Ne aggódj, elkábítja őket a csöcseivel.

Főző Irén visszatért a szobába. Az egyenruháját viselte, még a tányérsapka is ott volt a fején.

– Ez megőrült! – kiáltott Piricske.

Téli Pál szabad szemmel is jól látta Főző Irént. Az ablakhoz sietett, arcát az ég felé fordította. A pipás, a hosszú hajú fiú és a szemüveges nő ijedten nézték, elhúzódtak mellőle.

Főző Irén felkapaszkodott a párkányra.

Tisztelgett, és leugrott.

Piricske felpattant, a Roxrebel eldőlt.

Téli elejtette a májkrémes piritóst.

Főző Irén lába terpeszben, karja kitarva. Mintha műugrást hajtana végre. Nem zuhant gyorsan, egy-két másodpercig lebegni látszott, mintha nem akar-na földet érni, aztán felgyorsult. A tányérsapkája lerepült, az egyik első emeleti ablaknak csapódott.

A Škoda Taz motorja felbőgött, a kisteherautó elrobogott.

Heller Albert ablaka becsukódott.

(ötezer strandlabda)

A csalibolt annak idején mégsem a Csillag utcai pincében nyílt meg. Huzag Pi-tyu meggyőzte az illatos, bölcs embert, hogy az üzletnek a Drót utca 52. alatt a helye, a pincében terjeszkedő kínai raktár közelében. Kiselejtezett hírlap-árus bódét szerzett valahonnan, felállította az udvaron, és kezdődhetett a csirkebél-árusítás. A lakók panaszkodtak a bűzre, de Huzag megmondta, aki-nek kényes az orra, nyitva a kapu, elköltözhet. A harcsavadászok között el-terjedt a csalibolt híre, érkeztek is néhányan, vitték a belet, de mindig maradt belőle néhány vödörrel. Ezt Huzag esténként a kukába ürítette. Semmi suny-nyogás, emelt fővel, fütyörészve vitte. A kapu alatt sötét volt – hónapokkal ko-rábban kiégett a villanykörte –, találmra borította be a vödört, a fele mellé toccsant.

A csalibolt megnyitása után három héttel valaki üzenetet ragasztott a postaládák fölé. Ez állt rajta:

HUZAG!!! TE BÜDÖS BUNKÓ!!! SZEDD ÖSSZE A BELEIDET, AMIKOR HA-LOTTAT VISZNEK!!!

Az előző napon halt meg végelgyengülésben Berettyó Flórián helytörté-
nész kilencvenöt éves anyósa. A hullaszállítók eltanyáztak vele a kapu alatt, megcsúsztak a kőre szóródott beleken. Nem gondolná az ember, de a nyálkás csirkebél jobban csúszik, mint a jég. Az egyik hullaszállítónak eltört a karja, a másiknak aláfordult a bokája, az elhunyt pedig kiborult a bádogládából, lezárt szeme felpattant.

De történt még más is. Délután valaki bosszúból Huzag lábtörlőjére hal-mozta a bűzlő csomagot.

– Elkaplak, te simák! Letépek a börcsök fejed! Megezem a szívedet, bez-zeg! – ordította Huzag az udvar közepén. Lóarca bíborban égett, horpadt mel-lét villogtatva, alsónadrágban rohángált, éppen borotválkozni készült. Valami-ért simáknak mondta a sumákot, a börcsök jelentése azonban rejtély.

Néhányan kihajoltak a korláton, de amikor látták, hogy megint Huzag hő-börög, visszabújtak az odújukba. Kivéve Dudics taxisofórt. Az első emeleti gangról szónokolt, megmondta Huzagnak, hogy a lakóknak elégük van abból, hogy leszarja a békés egymás mellett élés szabályait.

– Próbáljon együttműködni a lakóközösséggel! – figyelmeztette.

– Különben mi lesz? Kizavarsz a homokozóból?
 – Ne legyen cinikus, az semmit nem old meg.
 – Akkor tőkön rúglak, te nyúlnyál, az mindent megold! Törpe buzikkal amúgy se tárgyalok, bezzeg! – ordította Huzag, a lakótárs alacsony természetére célozva.

Huzag Pityu nem haladt a korral, undorodott a Dudics–Darabos férfi párostól. Köpött vagy szellentett, amikor elment mellettük.

– Látják, képtelenség velem szót érteni – panaszkodott Dudics a háta mögé gyűlt néhány embernek.

Darabos, a taxisofőr élettársa nem akarta annyiban hagyni.

– Idiótákkal ne vitatkozzunk! Javaslom, hívjunk rendőrt!

– Nyugi, testvérek. Minek ide rendőr? – ütött meg más hangot Huzag. – Figyuszatok! A házban működik a Shao Zhuzi kínai limited, én vagyok az ügyvezető elnök. Adjatok egy évet, a nyereségből kívül-belül kipofoztatom a házat. Megegyeztünk?

– És mi lesz a rohadó belekkel? – kiáltott le valaki a második emeleti körfolyosóról.

– Lefogadom, hogy a simák kölykök hordták szét a cuccot. Szaladgál itt néhány taknyos kis gnóm, majd én elkapom a töküket!

– Ha már itt tartunk, magának gőze sincs a kulturált hulladékkezelésről – közölte a taxisofőr.

– És a fertőzésveszélyről! – tette hozzá Darabos. – A tyúkbélben hemzsegnek a baktériumok. Bármikor kitörhet a járvány.

– Miféle járvány? Náthás lesz a béltől, bezzeg? Majd én kikezelek, te buzi seggfej! – röhögött Huzag.

Közben előkerült Toncz Ervin, az egykori házbizalmi. Az enyhén parkinsonos öregúr az utolsó működő könyvkötők egyike volt. Lement az udvarra, bátran megállt Huzag előtt.

– Nézze, kérem, beszéljünk világosan. A maga egész kínai biznisze törvénytelen. Elfoglalta a ház pincéjét, a mi pincénket! Nem tűrjük tovább. Feljelentést írok, a többit majd meglátjuk – közölte, mire Huzag vállból indított szűk mozdulattal gyomron vágta. A könyvkötő térdre rogyott, keservesen jajgatott.

– Ha háborút akartok, megkapjátok! – kiáltotta Huzag. Félrerúgta a lakása küszöbén heverő bélkupacot, és bevágta maga mögött az ajtót.

Akkor érkezett fel a pincéből zöld overallban a két újdonsült raktáros, Piricske Tamás és Téli Pál. Lejárt a munkaidejük, igyekeztek vissza a konspirált lakásba, azonban a kapu alól két fúrge kínai pattant elő. Nihao – köszöntek jókedvűen. Árut hoztak, gyerünk lepakolni! Piricske és Téli zokszó nélkül ráhúztak másfél órát. Ötezer strandlabdát hordtak le a pincébe, utána alig bírtak felvászorogni a harmadikra, annyira elfáradtak.

Késő este csengettek, éppen a sezlilonon huszonegyeztek, közben száznapos tojástarték hónapos retekkel, szemelt rizlinget ittak hozzá.

– Ki az? – kérdezte Téli.

– A női fodrászatot keresem – hangzott az aktuális jelszó, ezt akkor csak Huzag Pityu tudhatta.

Egy üveg pajcsiuval érkezett, hálából a strandlabdákért.

Várkonyi Kata megjegyzése

Téli Pál 2002-ben otthagyta a raktárt. Fájtak az ízületei, esős napokon sokat szenvedett, előfordult, hogy ki se tudott egyenesedni. Artrózisra gyanakodott, de nem fordult orvoshoz, úgy gondolta, addig jó, amíg az ember nem ismeri az igazságot. Könnyen talált kíméletesebb munkát, elszegődött biztonsági őrnek az Opera utcai mélygarázsba, ahol majd megismeri Mókit. Piricske maradt

a kínai raktárban, sőt, előléptették. Laoban, vagyis főnök lett. Sárga napernyő alatt tanyázott a pincelejárónál, feljegyezte az érkező árut, irányította a rakodást, a kiszállítást. Hamar nélkülözhetetlenné vált, egyedül ő tudta, mit hol keressenek a pince labirintusában. Hui-Fen vállalkozása látványos virágzásnak indult. Már nem innen-onnan vásárolta a baromfit, a konyhai alapanyagot, hanem importőr lett. Hetente szállt fel a gép a szállítmánnyal, Csangcsou város repteréről. A száznapos tojásokért sorban álltak a komolyabb éttermek, de képtelenség volt kielégíteni az igényeket, pedig már húsz hordót vetettek be a fermentáláshoz.

(hajvágás)

Ez 2003 nyarán történt, Móki akkor még nem lakott a Banánligetben. Esteledett, de még kitartott a nappali hőség. A körfolyosóra nyíló összes ablak nyitva állt, fülledt pongyolaillat súlyosbította a levegőt. Megszólalt a konspirált lakás csengője. Se a kopogás kombinációját, se a jelszót nem tudta az illető, így hát Piricske résnyire nyitotta az ajtót. Uray János, a köztisztasági dolgozók képes magazinjának főszerkesztője állt a küszöbön. Nagy csontú, óriáscsecsemő fejű, kopasz férfi, az arcához nem illő sasorral. A fekete öltönyhöz fekete inget húzott, fekete nyakkendőt kötött, a kezében diplomata táskát tartott. Gyászosabban festett, mint egy temetkezési vállalkozó.

– A kutyafáját! – kiáltott fel Piricske. – Nem is tudom, mikor láttam utoljára számmzárás aktatáskát. Ön nyilván fontos elvtárs.

– Ha megenged egy aperszüt, minden elvtárs fontos – mosolygott a vendég. – Bemehetek?

Aznap délután két lenyalt hajú férfi járt Uraynál. A felesége felismerte őket a tévéből, városi képviselők. A nappaliban tárgyaltak, bezárt ajtó mögött. Megtelt a lakás a férfikölni émelyítően édeskés illatával. A megbeszélés után Uray lekísérte őket a kapuig, a felesége közben kitérte az ablakokat.

– Ezek mivel kenik magukat? – tette fel a kérdést, amikor a férje visszatért.

– Pénzzel – válaszolta Uray.

Látásból ismerte Télit és Piricskét, néha összefutottak a lépcsőházban. Tudta, kicsodák.

– Maga csakugyan főszerkesztő? – érdeklődött Piricske.

– Nem nézi ki belőlem?

– Melyik lapot főszerkeszti?

Uray felnyitotta a számmzárás táskát, kivette a Ragyogás új számát, aznap kapta meg a nyomdából.

– Friss, ropogós. Maguknak adom.

– Felesleges. Nem érdekel bennünket se újság, se tévé, se semmi.

– Se bármi, se akármi – tette hozzá Téli Pál.

– Viccelnek? Nem érdeklí magukat, mi történik a világban?

– Jó ég, ez is kezdi – sóhajtott Piricske. – Ez magának világ?

– Miért, magának mi?

Piricske orra lecsöppent az asztalra, a könyökével feltörölte.

– Megmondom. Teleszart torta, okádékhabbal a tetején.

– Húha – csóválta a fejét Uray. – Úgy látom, ma nincs jó napja.

Piricske kézbe vette a Ragyogást. A címlapon színes hulladékgyűjtő konténerek sorakoztak.

– Ezzel akarja eladni? Amúgy is hülye neve van a lapjának. Ragyogás. Jó, hogy nem Börduda. Vagy Rizses Hús.

– Ez bonyolult kérdés, hagyjuk – válaszolta rosszkedvűen Uray. Lehajtotta a fejét, egy darabig szinte megfagyva bámulta a földet, azok ketten kíváncsian néztek rá. – Rátérek jövetelem céljára. Ha megengedik, nem kertelek,

nyílt kártyákkal játszom. A fedőnevem: „Firkász”. Beszervezett ügynök voltam. Vagy mit tudom én, az vagyok még most is. Ez tisztázatlan. Mindenesetre egy cipőben evezünk, uraim. Úgy is mondhatom, kollégák vagyunk, egy hangra dobban a szívünk.

– Ühüm – bólogatott Piricske.

– Aha – így Téli.

– Bekövetkezett a legrosszabb, engem átvilágítanak.

– Hallod ezt? Átvilágítják – fordult oda Téli Piricskéhez. – Fenyegetést érzek benne.

– Igaza van, fenyegető, rossz ízű szó. Átvilágítanak. Mintha azt mondanák, lecsapolják a véretem. Meglékelik a koponyámat. Mindenesetre, ha előkerül a szervezési kartonom, nekem kampec. Értik, ugye? A barátaim, munkatársaim, ismerőseim többet nem állnak velem szóba, a családom elfordul tőlem, a gyermekeim leköpnék. Moral insanity leszek, úgy kell tovább élnem. Mehetek a levesbe, és persze az egzisztenciám is összeomlik. Mert ez is lényeges szempont. Sok forog kockán. Úgyszólván minden. Próbáltam megtalálni az egykori főnökömet a Press rezidentúránál, de eltűnt a balfenéken. Mindenki eltűnt a balfenéken, kérem.

– Nahát, balfenék! Világosan beszél – jegyezte meg Téli.

– A magam részéről átérezzük a problémát – mondta Piricske.

– Őszinte köszönet érte – hálálkodott Uray, de az volt az érzése, hogy nem jut messzire ezzel a két emberrel. – Nézzék, sürgősen felsőbb kapcsolatra van szükségem, ezért vagyok itt. Megtörténhet, hogy a felsőbb kapcsolatnak is kell egy még felsőbb kapcsolat, aztán annak egy még annál is felsőbb, de nem számít, az illetékeseknek erkölcsi kötelességük minden lelket megmenteni. Sokat tettünk a dolgozó népért, de most sodor az ár, fuldoklunk. Aki a kezét nyújtja, partra kell húzni. Egyetértetek?

– Nem is tudom – tárta szét a kezét Téli.

– Jól át kell gondolni – így Piricske.

– Magukat sem hagyták elsüllyedni, kaptak állást a kínai elvtársaknál. – Uray szünetet tartott, szomorúság festette az arcát. – Nézzék, el kell jutnom ahhoz a személyhez, aki megsemmisíti a papírjaimat. Tudom, hogy megvannak a megfelelő csatornák.

– Mi a szakmája? Vagy eleve főszerkesztőnek tanult?

Uray elismerően nézett Piricskére.

– Értem. A származásomra kíváncsi? Megnyugtatom, alulról jöttem, a nép soraiból. Borbély szakmunkás vagyok.

– Tessék, itt egy borbély – nyugtázta Téli Pál.

– Soha jobbkor – mondta Piricske.

– Drága édesapám kárpitosnak szánt, de allergiás voltam a lószőrre. Manapság ez már nem lenne akadály. Nincs lószőr.

– Mutassa meg, mit tud – javasolta Piricske. Ollót, fésűt hozott, lekapta az asztalterítőt, és Téli Pál nyakába kanyarította. – Gyerünk, nyírja meg. Én leszek a következő!

Uray hiába tiltakozott, hogy évtizedek óta nem gyakorolta a szakmát, egyetlen mozdulat sincs már a kezében, ráadásul a papírvágó olló alkalmatlan a feladatra, azok ketten ragaszkodtak a hajnyíráshoz. A főszerkesztő ügyetlenkedve látott hozzá, aztán lassan belejött. Mire Piricskére került a sor, már élvezettel csattogtatta az ollót. Miután végzett, arra kérték, takarítsa össze a lehullott hajat. Seprűt, lapátot kért, készségesen megtette.

– Most maguk jönnek. Nyugodt vagyok, látom a szemükben, hogy számíthatok a segítségükre – mondta távozáskor. Baráti érzésekkel szorította meg Piricske és Téli kezét. Csaknem megölelte őket. – Engedjék meg, hogy poétikus legyek. Tegnap felnéztem az égre, kék volt. Amolyan sosehalunkmeg kék,

ha értik mire gondolok. De az égbolt nekem is kék, ahogy mindenkinek. Ezt a boldogságos kéket nem vehetik el tőlem, ahhoz nincs joga senkinek.

– Ne lódítsunk, elvtársam! – szólt közbe Téli. – Tegnap kifejezetten borús idő volt. Hol látott maga kék eget?

– Egész délelőtt esett. Úgyhogy ne legyen poétikus – tette hozzá Piricske.

Várkonyi Kata megjegyzése

Próbáltam utána nézni Uray Jánosnak, sajnos mérsékelt sikerrel. A Press rezidentúra szigorúan titkos tisztje volt. Pályája csúcán az újságíró-szövetség nemzetközi ügyeit intézte, valójában azonban a szovjet titkosszolgálat pénzszerző megbízásait teljesítette. Kétszer járt Afrikában, ennek céljáról, részleteiről semmit nem tudtam kideríteni. Valamiért kegyvesztett lett, de besúgóként továbbra is aktívan működött. A '90-es években kétszer is önkormányzati képviselőnek választották. Jó viszonyt ápolt Kondor kánnal, tagja lett a Városhigiénia Rt. igazgatótanácsának, sőt, beültették a Ragyogás főszervezői székébe.

Így megy ez, mondaná erre kedvenc író, Kurt.

(gépi kód)

Mókiival a harsány kultúra is beviharzott a Banánligetbe. Örökké szólt a zene, többnyire ugyanaz a három szám, a *Moi Lolita*, a *Dilemma* és az *All the Things She Said*. Móki szabadnapjain karneváli hangzavar uralkodott a konspirált lakásban. Hiába zárta magára a félszoba ajtaját, mindenütt jelen volt. Falatnyi bugyiban rohagált, teát főzött, a lábát borotválta a kihúzható szelonen, nyitogatta a hűtőszekrényt, bármibe beleevett, de csakis kézzel. A harsány és pimasz életvitelt Piricske nehezen viselte, Téli viszont bármit eltűrt, ha a végén kinyílt neki az aranykapu. Nem nyílt ki gyakran, de azért kinyílt.

Egy alkalommal Móki elújságolta, hogy a Najima falatozóban megismerkedett az Aspect kísérleti színház főrendezőjével. Nem hátköznapi figura, a pizsama a mániája, mindenhova pizsamában jár, mintha most szökött volna meg a kórházból. A háta mögött kiröhögik, de tojik rá, azt mondja, a demokrácia az öltözködésre is érvényes. Akinek nem tetszik, kinyalhatja.

– Én aztán nem röhögök rajta, hanem megöl az irigység. Hiú és gyáva vagyok, soha nem merem felvenni azt a cuccot, amiben tényleg jól érezném magam. Tudom, gáz, de ez van – magyarázta Móki. – Vagyonokat költ Louis Vuitton, Burberry meg mit tudom én, milyen pizsamákra, tegnap mustársárga Esprit modellt viselt. De mondom a lényegét. Annyira ízlett neki a busbusa, hogy színházjegyet osztott a személyzetnek. Rögtön lenyúltam hármat. Szóval, holnap este irány a színház!

– Mi ízlett neki? – pislogott Piricske.

– A busbusa. Olyan szirupos ragacs.

– Mi az, talán már a lekváros buktát is betiltották?

– És mi a helyzet a töpörtyús pogácsával? – kérdezte Téli

Mosolygott Móki nagy gombszeme a fekete keretes szemüveg mögött, annyira örült a közös programnak.

Az Aspect önfenntartó kísérleti színház a Távúszó utcában működött, a régi akkumulátorgyár átalakított csarnokában. Amíg Piricske és Téli elment szendvicset és ásványvizet venni, Móki a kifüggesztett szereposztást tanulmányozta. A *Gépi kód* az Aspect Színház sikerdarabja volt, hónapokra előre minden jegy elkelt, pedig folyamatosan műsoron tartották.

A színpad előterében ókori – talán római – kőszarkofág feküdt. Gyermekcsaládok, magányosok, öregek, fiatalok és munkások vették körül. Bal fe-

lól még egy beteg aggastyán is feküdt bekötött infúzióval, az ágy fejénél kisírt szemű asszony merengett. A népes színpad háttérében elhelyezett fürdőszobadíszletben olykor üritkeztek, borotválkoztak, zuhanyoztak. Egyébként is mozgalmas volt a színpad, mindenki csinált valamit, újságot olvasott, evett, telefonált, tornázott, szeretkezett, táncolt, dühöngött, reszketve fázott, néhány hátrafelé járkáltak. A jobb oldalon mindvégig temetési szertartás zajlott.

Időnként hol egy tábornok, hol egy gatyás paraszt, félmeztelen nő, roska-tag nyugdíjas, öltönyös politikus érkezett a színpadra, felkapaszkodott a szarkofágra, és szónoklatot tartott. A beszédet tátogva imitálták, gesztusaik a pantomimra emlékeztettek. A darabban egyébként egyetlen mondat hangzik el. Mindjárt az előadás elején egy bohóc biciklizett be a széksorok közé, kezében régimódi esernyővel. Ügyetlenül, többször visszazuhanva felmászott a színpadra, bemutatott néhány kézenállást, spárgát, helyben szaltót, minden mutatvány után hajlongott, ünnepeztette magát, közben veszi észre a szarkofágot. Elgondolkodva körbejárta, szimatolta, tapogatta, a fejét csóválta, mint aki megoldhatatlan talányba ütközött. Végül a közönség felé fordult, és sutogva tette fel a kérdést.

– Hol van Héloise, kiért a szarkofágban Abélard szíve még most is dobog?

Tenyerét szemellenzőnek tartva pásztázta a nézőteret, hátha valaki tudja a választ, de nem tudta senki. Ő se tudta. Csalódottan széttárta a karját, a vállát rángatta, aztán integetett az esernyővel, és szökdécselve távozott.

A továbbiakban hang nélkül történik minden, másfél órán keresztül. Az előadást – az öfenntartás jegyében – kétszer szakították meg reklámmal. Először a Fulgor univerzális tisztító termékcsaládot mutatták be. Az önként jelentkezők felmehettek a színpadra, és mocskos konyhai edényeken, festékes ruhákon próbálhatták ki a szert. Egy fiatalasszony olajos fehér inget varázsolt tisztára percek alatt. Felmutatta a közönségnek, vastapsot kapott, nem győzött meghajolni. A második megszakításban ízesített zabpalacsintaport ajánlottak a nézők figyelmébe. Sütöttek is néhány tucat palacsintát, a kóstolót csinos lányok hordták körbe a nézőtéren. Piricskének annyira ízlett, hogy amikor már folytatódott az előadás, ő még a folyosón ette a maradékot a zsúrkocsiról.

A darab úgy végződött, hogy minden szereplő vezényszóra abbahagyta, amit éppen csinált, ölelkeztek, megfogták egymás kezét, aztán lassan a szarkofág köré gyülekeztek. Az arcuk lehervadt, a megkezdett mozdulatok félbemaradtak. Tíz percig szoborrá merevedve néztek farkasszemet a közönséggel. Ahogy telt az idő, ez a mozdulatlanság egyre kellemetlenebbé vált, a légkör percről percre sűrűsödött, a végén a lecsapódó függöny robbantotta fel a síszerű feszültséget. Bénult csend, egyben megkönnyebbülés zuhant a nézőtérre, aztán kitört a tapsvihár, sőt éljenezés. A színészek többször tértek vissza meghajolni, utoljára aztán magukkal hozták a főrendezőt, aki sárga-fekete csíkos pizsamában, az önmagukat nagyra tartó művészek tolakodó szerénységével integetett a közönségnek. Móki felugrott, örült tempóban tapsolt.

– Ő az! Tőle kaptuk a jegyeket!

Az előadás alatt zivatar vonult át a város felett, felfrissült a levegő, ezüstösen ragyogott az utca az esti fényben. A közeli irodaház tetején foszforeszkálva forgott a kilencméteres, Mickey Mouse figura. A fején korona, a szeméből fénycsóva lövellt a végtelenbe a háztetők felett. A város minden pontjáról látni lehetett ezt a különös világítótornyot.

A színházból kilépvé tíz métert se tettek meg, rémült női kiáltás harsant az éjszakában.

– Itt a lenyalós! Meneküljtek!

A lenyalós közismert figura volt. Mindenki tartott tőle, pedig nem sokat ártott. Rejtekhelyről előugorva férfiakra, nőkre, gyerekekre támadt, mocskos

körmeivel az áldozatba kapaszkodott, falhoz szorította, és megnyalogatta az arcukat. Amikor végzett, nyerítve eliszkolt. Szürke képű, fürgé kis ember volt, akit elkaptott, mind azt mondta, olyan a szeme, mint a tükörpontyé.

(pillangós selyemlegyező)

Lakott a házban két idegen származású albérlő. Kafar a szíriai Aleppóból érkezett, Gömrük szülei a törökországi Karamürselből indultak világgá, végül mindnyájan a Drót utca 52. szám alatt kötöttek ki. Ebből is látszik, hogy Isten útjai kifürkészhetetlenek. Kafart egy kegyeleti cég alkalmazta, sírköveket faragott, Gömrük pedig alkalmi rakodómunkából élt, erős volt, mint a bika. Esténként néha összefutottak a pincében, ahová pajcsiuért tértek be. Megbízható ügyfeleknek Téli Pál saját zsebre árulta az italt. Előfordult, hogy munka után együtt ültek a pincelejáró lépcsőjén, beszélgettek, közben körbeadogatták a cirokpálinkás palackot.

Piricske és Téli a Kitörés Napja után, 1998 nyarán kezdtek dolgozni a pinceraktárban. Téli Pál akkoriban a nagy természetével hadakozott, általában minden nő le tudta venni a lábáról, de azt senki nem gondolta, hogy összeszűri a levét az illatos, bölcs ember szépkorú feleségével. Dong-Mei – jelentése téli szilva – enyhén kopaszodott, fogai az összezárt ajkak közül is kikandikáltak. A gyengéd kapcsolatra úgy derült fény, hogy lebuktak az Égő Bambusz melletti bérház biciklitárolójában. Másnap az asszony népes rokonsága felkereste Téli Pált a pincében. Megfenyegették, ha még egyszer meglátják az asszony közelében, levágják a heréit, és felvarrják a homlokára. Az illatos, bölcs ember soha nem hozta szóba a történeteket, nem adta jelét, hogy neheztel. Ezért volt bölcs. Téli egy darabig meghúzta magát, aztán a Drót utca alsó végén működő mini ABC eladójának kezdte csapni a szelet. Az lett a vége, hogy beleszeretett az elvált asszonyba, a kapcsolat komolyra fordult. Téli Pál rendszeresen kiszökdösött a pincéből, hogy besegítsen a mini ABC-ben. Piricskét felháborította, hogy a társa az állásukkal játszik, az egzisztenciájukat kockáztatja. Betuszkolta Télit a pince távoli zugába, ahol a száznapos tojások rohadtak méregdrága csemegévé, és elmagyarázta, hogy ők ketten a demokráciának nevezett új világ dögletes, szarszagú dzsungelében bujkáló partizánok. Az életveszély állandó, az éberség életet ment. Egyiküknek sincs joga veszélyeztetni a biztonságos önfenntartást, ezzel pedig elárulni az ügyet. Téli Pál néhány hétig uralkodott magán, aztán amikor harmadszor találkozott össze a lépcsőházban a harminc év körüli ápolónővel, aki fülledt bugyiszaggal elegy parfümilletet húzott maga után, nem tudott ellenállni, ajánlatot tett neki. Az ápolónő a házban lakott, és valahol a közelben dolgozhatott, mert munkaruháiban, fehér főkötőben és combközépig érő fehér köpenyben járt el otthonról. Szépnek nem lehetett nevezni, Téli Pál magában öszvérpofájúnak hívta, de sebj, egy próbát feltétlenül megér. Pénzt és egy kínai pillangós legyezőt ajánlott az ápolónőnek, aki egykedvűen megrántotta a vállát, és bármire hajlandónak mutatkozott. Ezt két alkalommal be is bizonyította a lépcsőházban.

Történt aztán, hogy Kafar kőfaragó egy estébe nyúló pajcsiuzás után az udvar közepén verte a mellét, és követelte, álljon elé az a kínai farokkirály, aki az élettársát döngeti titokban. Kérdezték tőle, miért éppen kínaira gyanakszik, mire előhúzta az inge alól a pillangós selyemlegyezőt, ezt találta az asszonyka párnája alatt. Vállfával verte véresre a pucér seggét, de nem tudta belőle kiszedni az igazságot. Téli Pál teste közben kihűlt a félelemtől. Újabb üveg pajcsiut bontottak, aztán Piricske kezdett szónokolni. Kifejtette a véleményét az erkölcstelenségtől megrészegült világról. Az volt a véleménye, hogy nem a politika teszi idiótává az embereket, nem is teheti, hiszen az emberek eleve idiótának születtek. A politika csak ravaszul eljátssza, hogy a közakaratot

szolgálja, közben röhögve veri be a szögeket a társadalom koporsójába. Ezen elmerengtek egy darabig. Gömrük homlokon csókolta Kafart, bocsánatot kért tőle az emberiség nevében azért, ami az élettársával történt. Kafar erre elsírta magát, mindenkit megölelt, újra és újra körbejárt a palack. Gömrük, a török, hosszú előadásba kezdett a szerencse forgandóságáról. Meg volt róla győződve, hogy hamarosan kincset talál, gyorsan túlad rajta, a kapott pénzből kivándorol a Salamon-szigetekre. Ecsetelte a hely szépségét, a tenger kékségét, a zsidbasztó nyugalmat, ami majd szétárad a lelkében. Ott aztán nem akar többé embert látni. Ha a szíve megtelik szerelemmel, mert ezt a rohasztó betegséget lehetetlen elkerülni, egy fiatal legyezőpálmával létesít élettársi kapcsolatot, de esküvő szóba sem jöhet. Egyébként ötgyermekes apa volt. Végszóra megjelent Huzag Pityu. A hűvös estére tekintettel a rövidnadrágja fölé kockás zakót húzott, öt ujjával mániákusan gereblyézte a Bundesliga-frizuráját, közben kifejtette, hogy baromság elvándorolni, mert mindenütt egy az isten, mégpedig a pénz, a sok pénz, a még annál is több pénz, de azért ő is törekszik arra, hogy találjon magának valakit. Mindegy, hogy férfit vagy nőt, csak perverz legyen.

Hogyan alakult ezek után Téli Pál nemi élete? Sehoggy. Az önmegtartóztatás láncait csörgette. Testének csendjét Móki érkezése törte meg. Aztán huss, elrohant tizennyolc hónap, Móki lelépett Oránba. Várt rá a megváltó arab mosoda. Téli Pál a kihúzható sezlonról visszakullogott a félszobába, és Móki öszszecsukható ágyán magzatpózba gubózva epekedett. Hangtalanul siratta magát az arcára szorított melltartó alatt. Nem tudott betelni a párnából és a takaróból áradó nőstényillattal. Erotikus fantáziálása közben is gyengédséggel gondolt a hűtlen Mókira, s ahogy telt az idő, egyre nagyobbra dagadt a szívében az öregkori, halálra ítélt szerelem.

(zutty)

Heller Albert 1993-ban – akkor már a kárpótlásért felelős államtitkár – elköltözött a Drót utcából. A hurcolkodás mozzanatait filmkockák tucatjain rögzítették a Banánligetből. A négy költöztető munkásról jól használható közeli felvételek készültek. Téli Pál volt szolgálatban, amikor a bútorokkal megrakott teherautó útnak indult. Kiszáratva Heller Albert is megjelent a ház előtt, beszállt a várakozó taxiba.

Odafent a lakásban nyitva maradt az ablak.

Piricske és Téli is a Banánliget ablakánál álltak, átnéztek Heller üres lakásába. Miközben nézték, maguk is kiüresedtek, úgy érezték, az utcából kicammogó teherautó elvisz a platóján mindent, ami a mindennapjaik értelme volt. Mintha egy szeretett rokon búcsú nélkül tűnne el örökre. Űrt hagy maga után, és amíg az nem töltődik ki, addig tehetetlenséggel és melankóliával mérgez. Tekintetükkel kísérték a teherautót, aztán a túloldali a járdát nézték hosszasan. Mindketten Mátyusné Főző Irénre gondoltak, emléke mélyen véssődött a lelkükbe, pedig éppen négy esztendő telt el, hogy a hadnagy elvtársnő elrepült az örök vadászmezőkre.

– Zutty, és kezicsókolom. Szép kis vircsaft – mondta Piricske egy idő után. Téli rögtön tudta, miről van szó.

– Készült rá. Vitte az egyenruháját.

– Volt stílusa, le a kalappal.

– Nem akartam látni, ahogy földet ér. Nem néztem oda – vallotta be Téli.

– Én se akartam, mégis látnom kellett.

– Három emelet. Odakenődött. Darabokra tört.

– Nem tört. Lényegében egy darabban maradt.

– Egy darabban?

- Mondjuk rá. Úgy nagyjából egy darabban.
- A hangtól most is kiráz a hideg.
- Milyen hangtól? Nem kiáltott.
- Ahogy odapuffant.
- Nem puffant – rázta a fejét Piricske.

Ellenkező parancs nem érkezett, így Heller elköltözése után a megfigyelés a megszokott hatórás váltásban olajozottan folytatódott. A Roxrebel filmtovábbító szerkezete 1995 tavaszán végleg felmondta a szolgálatot, attól kezdve csak távcsőként üzemelt. Próbálták megjavítani, akkor repedt el a fotótávcső redőnyzára, és kihullott néhány alkatrésze. A hibát „rendkívüli esemény” című szó alatt Piricske bejegyezte a naplóba.

A munkát nehezé és ködössé tette, hogy nem tudták, ki költözött Heller lakásába. De honnan is tudhatták volna? Ilyen bizonytalan helyzetben az ember legyen résen, vegyen észre mindent, és bátran találgasson, ez a követendő út. Apró jelekből, mozzanatokból aránylag pontos következtetések vonhatók le, ezek igazodási pontokká válnak. Így tanítják. Ha az ember okoskodik, és másképpen jár el, zsákutcába juttatja magát. Tehát nyomvonalat kell lefektetni, a nyomvonalat pedig az igazodási pontok jelölik ki. Csakhogy ebben az esetben nem voltak igazodási pontok. Középkorú, sötétlilára festett hajú, molett nő járt a lakásba, de nem mindennap. Előfordult, hogy egy hétig nem került elő. Ha este érkezett, soha nem maradt éjszakára, de ha délelőtt bukkant fel, eltöltött néhány napot a lakásban. Semmi említésre méltót nem tett, virágmintás slafrokban vonulgatott át a színen, sokszor órákig nem is látták. Estéknél a televízió fényei sem villogtak. Rejtély, hogy mivel foglalkozott, mit keresett a lakásban. Téli szerint takarítónő, de takarítani soha nem látták.

Nesze neked, igazodási pont.

De nem csak a molett nő járt oda. Péntekenként papos külsejű, pengearcú férfi érkezett, mindig másik nővel. Azonnal egymásnak estek, a nappali szőnyegén szeretkeztek. Hamar elintézték, utána úgy, ahogy voltak, meztelesen az asztalhoz ültek, és süteményt tömtek egymás szájába. Csak úgy, kézzel. Mindig hoztak becsomagolt édességet, általában krémes és lúdláb tortát, bár az utóbbi kérdőjellel kerül az eseménynaplóba, ugyanis Téli szerint nem lúdláb volt, hanem gesztenyekrém szelet.

– Ezen ne vitatkozzunk – javasolta Piricske. – Van ennél gyanúsabb is. Mindegyik nője bányarém, és felemás a melle. Úgy látszik, erre bukik.

– Ugyan – legyintett Téli. – A legtöbb nő bányarém, és felemás a melle.

– Kiment a fejemből, hogy ehhez is értesz – mondta Piricske.

Néhány hét elteltével a férfi mindig ugyanazzal a partnerrel érkezett, sovánny, gimnazista korú lánnyal. Levetkőztek, de semmi szeretkezés. A férfi felült az asztalra, önkielégítést végzett. A lány félszemmél a férfit figyelve közben átöltözött menyasszonyi ruhába. Az arcát fehér fátlyóval takarta el, úgy figyelte az önkielégítés befejező pillanatait, és ugrándozva örvendezett az eredménynek. Következett a zabálás, tolták egymást szájába a sok habos, krémes süteményt. Úsztak a boldogságban.

Végeredményben semmi nem utalt ellenséges tevékenységre, bár Piricske szerint a perverz színjáték ravasz figyelemelterelés is lehet. Az ellenség bármire képes. Kérdés azonban, vajon miről akarják elterelni a figyelmet. És mostanság ki számít ellenségnek? Erre nem tudták a választ. A sok bizonytalanság zátonyra futtatta az operatív munkát, szárnyaszegetté tette a két ügynököt, ennek ellenére mindent szorgalmasan rögzítettek az eseménynaplóba. Később bármilyen apró mozzanat fontos lehet.

A szabványos napló 1993 karácsonya előtt néhány nappal betelt. Az utolsó lapon Téli Pál bolhabetűi adtak hírt az egykori Heller-féle, „ismeretlen tu-

lajdonlású” lakásban észlelt újabb perverz randevúról. A napló hiánya súlyos gondnak bizonyult. Napló nélkül minden észlelés a levegőben lóg. Utánpótlásra nem számíthattak, a futárszolgálat évek óta szünetelt. Papírra volt szükségük. Hála Piricske találékonyságának, a konyhaasztalt borító viaszosvásznat vágták fel lapokra, összefűzték, iktatószámot írtak rá. Ez a rögtönzött füzet lett az új eseménynapló. Csakhogy a viaszosvászon lapok néhány hét alatt beteltek. Akkor lefeszegették a fürdőszobaszekrény hátuljának furnér borítását, jól fogott rajta a ceruza. Amikor az is betelt, kénytelenek voltak Lipót Erzsébethez fordulni. Hozattak vele tíz nagyalakú spirálfüzetet. Azt mondták, nyelvtanuláshoz kell. A tanárnő érdeklődött, melyik nyelvet tanulják, erre nem tudtak határozott választ adni, azzal bújtak ki, hogy még nem döntötték el, de az albánnal kacérkodnak. Erre Lipót tanárnő felajánlotta, szívesen ad nekik hegedűórákat. Jól gondolják meg, lehet hablatyolni mindenféle idegen nyelven, de semmi értelme. A lelket egyedül a muzsika aranyozza be.

Akkoriban már felsőbb akaratból évek óta „Fúvós” gondoskodott az élelmezésükről.

(édes otthon)

Lipót tanárnő 1989. május 27-én, szombaton reggel a piacról hazatérve a kosarát pakolta ki a konyhában. A zeller között borítékot talált, abban pedig üzenetet. „Hétfő, Traviata presszó, 10 óra, ne késsen! Karmester.”

No lám, előkerült a semmiből a „Karmester”.

A tanárnő időben érkezett, de a „Karmester” megelőzte, már a kávéját kavargatta. Fején szürke kalap, ballonkabátja a szék támlájára dobva. Sokat öregedett, a szemei beestek, karikák övezték.

– Régen láttam, kedves „Fúvós” – mosolygott.

Kezet nyújtott, de a tanárnő nem fogadta.

– Nem tudom, miért vagyok itt, nem tudom, mit várnak tőlem, azt már meg se kérdezem, ki maga és milyen alapon.

– Ajjaj. De szomorúan vagyok. Meglep, hogy beállt a kórusba, és a kétely hamis dalát fújja – csóválta a fejét a „Karmester”.

– Ne legyen szomorú, inkább válaszoljon! – erősködött a tanárnő. Maga is meglepődött a tulajdon határozottságán.

– Mindig csak a válaszok. Mindenki választ követel. Hogy én mennyire unom ezt. Na, jó, ne gatyázzunk. Hozott jelentést?

– Miféle jelentést?

– Hol, mikor, kivel mi történt. Ahogy megbeszéltük. Nem emlékszik?

– Megbeszéltük? Mégis, mikor beszéltük meg?

– Semmi baj, a türelmem végtelen. Na, jó, nem végtelen, ha elfogy, észre fogja venni – a „Karmester” egy pillanatra mérlegelte, kitérjen-e arra, miből lehet majd észrevenni, de nem akarta ijesztgetni az öregasszonyt. – Aláírta, hogy együttműködik.

– Igen, aláírtam. Na és?

– Amikor aláírta, tagja lett a családnak. És ha tagja lett, minden erejével segítenie kell a családot. Miért kell? Mert a család mindent visz. Tápláló anya, ugyanakkor védőernyő is. Világos?

– Nem egészen.

– Majd mindjárt világos lesz. A tápláló anya arra kérte, foglalja írásba a szomszédsággal kapcsolatos tapasztalatait. Ez nem történt meg. Öreg hiba, megjegyezzük. Most akkor tegyen jelentést élőszóban.

– Nahát, élőszó! Szegény apám kedvenc szava volt. Imádta használni.

– Az apjával provokál?

– Nincs mit jelentenem. Nem tapasztaltam az égvilágon semmit.

– Vagy úgy. Higgyem el? De legközelebb azt a semmit is írja le! Érkezők, távozók?

– Pávaiékhoz nem jár senki. Ők se mennek sehova.

– Rendben. Zajok a falon át?

– Néha köhögés, elmosódó beszéd, zörgés, ilyesmi. Nézze, ha éppen órám van, képtelenség örködni. – „Fúvós” szembogara ide-oda ugrált, mentő ötlete támadt. – Mit gondol, próbálkozzak újra a fánkkal?

– Látja, ezt nevezzük mi konstruktív hozzáállásnak. – A „Karmester” áthajolt az asztalon, suttogóra fogta a hangját. – Igen, zöld utat adok a fánknak. A tápláló anya arra kéri, érje el, hogy a két Pávai megbízzon magában. Ha bármi segítséget kérnek, feleljen meg a család elvárásának.

– Itt álljunk meg. Mit ért bármi alatt?

– Bármit. Mert mi a lényeg, amit mondani akarok? Szeszélyes időket élünk. Rövid időre elhomályosultunk. Szerényen a háttérbe húzódunk. Történjék bármi, érti, bármi, jusson eszébe az örök parancsolat: segítsd a lebukottakat!

– Lehetek őszinte? Nem lettem okosabb.

– Helyes! Ne is legyen okosabb. Az okosság lobban, szikrázik, feltűnést kelt. Nagy tetteket a szürke zónában lehet végrehajtani. – A „Karmester” hatásszünetet tartott, keserű mosolyba merevedett az arca, mint aki végrendelkezni készül. – Ezennel mind a két dr. Pávai Bélát a gondjaira bízuk. Roppant felelősséggel jár, súlyos, de hazafias teher. Bízunk magában, legyen ez a jutalma. – Intett a felszolgálónak, rendelt négy kókuszgolyót, aztán „Fúvóshoz” fordult. – Nem kap belőle, reprezentációra momentán nincs keretünk.

A Traviatából a „Karmester” átgyalogolt a néhány sarokra lévő Mézeskalács presszóba, 11 órakor ott volt találkozója „Rudival”, a belső elhárítás egyik legdörzsöltebb titkos megbízottjával. „Rudi” már a presszó előtt ácsorgott, a hóna alatt szorongatta a levélmásolatokat tartalmazó dossziét. A vak is látta, mennyire törődik a külsejével: mályvaszínű öltönyt (a hajtókán kerek kitűző a névadó Rudi Völler arcképével), zöld nyakkendőt és mezítlábra húzott szandált viselt. Keskeny kecskéképén ligetes, ápolatlan szőrzet tenyészett, éppen szakállt növesztett. A fejét, akár egy szélfúttá szőrkalap, Bundesliga-frizura borította. A „Karmester” kivett egy kókuszgolyót a zsebéből, bekapta, közben intett a fejével, kövesse a presszóba.

„Rudi”, azaz Huzag Pityu feladata volt Heller Albert postájának megszerzése. Azért bízták meg vele, mert Huzag egy évvel korábban véletlenül megtudta, hogy a körzet postása a Drót utca 6. szám alatt lakó világjáró artistától rendszeresen dollárt vásárol, és felárral adja tovább. Akkoriban ezt büntették. Huzag megszarolta, majd beszervezte a postást, aki a kézenfekvő „Postás” fedőnevet kapta. A Heller címére érkező küldeményeket nem kellett kilopni a postaládából, ugyanis „Postás” közvetlenül Huzagnak kézbesítette. „Rudi” a leveleket felbontotta, lemásolta, utána visszazárta a borítékot, késő este átsétált a túloldalra, és bedobta a címzettnek. Ezt a gördülékeny megoldást a csoportfőnökség nagyra értékelte. A levelek tartalmát hiába elemezték a szakértők, soha nem találtak benne gyanúsat, azonban legutóbb az egyik borítékból nem levél, hanem egyetlen kártyanaptár hullott ki. Huzag nem mérlegelt, a feladat az feladat, gondosan lemásolta az egész naptárt januártól decemberig, majd a kártya hátulján olvasható, az elhárítás számára szintén érdektelen reklámszöveget is leírta: „ÉDES OTTHON – ingatlanok széles körű kínálata az ország egész területén”.

Ez aztán robbant!

A csoportfőnökségen mindenkinek fülig ért a szája. Új akciócsoportot alakítottak, rávetették magukat a forró nyomra. Most végre kitépjük a szívüket! – dörzsölték a kezüket az ügynökök. Porzsolt őrnagy rendkívüli eligazítást hí-

vott össze, ahol „Az új korszak röpcédulája a kártyanaptár” címmel tartott felvilágosító előadást.

Várkonyi Kata megjegyzése

A '80-as években a Rigó Piroska Kör és az Édes Otthon Áramlat puszta említése elég volt ahhoz, hogy a belső elhárításon úrrá legyen a harctéri idegesség. Nagy port vert fel akkoriban, hogy a mozgalom vezetői a Virágvasárnap téren álló termálfürdő elé hívták a tervezett szemétegető elleni tüntetőket. A fürdő akkor már évek óta nem működött, ugyanis a feltörő forrás súlyosan elszennyeződött, még idegmérget is találtak a vízmintában. Mire megtervezték hozzá a tisztítóművet, addigra a forrás megszűnt. Egyik napról a másikra elapadt. Már régen elfelejtették a fürdőt, az épület elhagyatottan és sötéten tornyosult a tér keleti oldalán, amikor felröppent a hír, hogy a város döntött, az épületet szemétegetővé alakítják át. A régi égető már nem bírja, hiába üzemel a nap huszonnégy órájában. A közvélemény az Édes Otthon Áramlat televíziós adásából értesült a tervről. Már aki értesült. Az Édes Otthon csatornát a kutya se nézte, ugyanis csupa húsba vágó témával foglalkozott. Tudományos előadások, vitaműsorok, dokumentumfilmek váltották egymást. A csatorna műholdon keresztül, rejtkehelyről sugárzott. Az ügyben az elhárítás útmutatásai szerint a rendőrség nyomozott, de sejtelve sem volt, merre keresse az illegális stúdiót. Aztán történt valami váratlan: az Édes Otthon Áramlat vezetőjének, Kanics K. Kornélnak 1989 nyarán nyoma veszett. Két hónap múlva hivatalosan is eltűntnek nyilvánították. A barátaival kirándult, három kenuval ereszkedtek le a folyón. A második napon késő délután kötöttek ki. Amíg a többiek a sátrakat verték fel, Kanics elment a bozótba fát gyűjteni az esti szalonnasütéshez. Nem tért vissza. Egy szál fürdőnadrágban tűnt el. Ha bűnügyi regényt írnék, ezzel a jelenettel kezdődne. Elég ütős.

De van még tovább is!

Kanics valójában nem tűnt el, csak átalakult. Átalakult fogollyá. Több órát beszélgettem vele. Sejtelve sem volt, kik rabolták el, mikor hol rejtegették, ugyanis kézzől kézre adták, folyamatosan vitték egyik helyről a másikra. Azt mondta, bekerülhetne a rekordok könyvébe, mint a legtöbb időt csomagtartóban eltöltő ember. Nem érti, miért nem engedték el, amikor a fogva tartásának már nem volt értelme. Kanics K. Kornél 1999 őszén négy napig a Banánligetben raboskodott. Hullásában érkezett, abban is távozott.

(Folytatjuk)

LÁZÁR BENCE ANDRÁS (1989) Szeged

LÁZÁR BENCE ANDRÁS

Játéknak, hogy ezt nevezni

Nincs is könnyebb, mint elmondani
neked. Hiszen jól tudod: minek nem,
minek neveztelek.

De ha elmondám most és tényleg:
utoljára.

Miről nem beszéltem neked,
abban a késő délutánban.

Hogy mi lehetnék, hogy épp
mi nem neked.

Hogy ijedt hajnal a kikötőben.
Hogy katamarán az elmenőben.
Hogy kevés beszéd a monológban.
Hogy fehér papír a borítékban.
Hogy egy kavics, hogy majd belelépsz.
Hogy vérző talppal hogyan élsz.

Nincs is könnyebb, mint elmondani
neked. Hiszen jól tudod: minek nem,
minek neveztelek.

De ebben így most semmi sincsen.
El kell téged, messze, vinni innen.
Azt mondani: szerethetlek, hogy
mi lenni most éppen neked.

Hogy késő este vízbe fúlva.
Hogy katamaránon a néhány kurva.
Hogy kavicsmező vérző talppal.
Hogy sok beszéd a dialógban.
Hogy öreg fák a papírlapban.

Hogy mi nem lenni éppen neked.

Hogy játéknak, hogy ezt nevezni.
Hogy aztán majd elfeledni.
De lehetsz kavics, akár én is az.
Hisz a kikötőben most ők,
azt hiszem, mind alszanak.

Magnóliáid

Ideje túlélni önmagam.

Ahogy egy kisváros földekkkel szabdalt
zsákutcáiban ipari naplementét,
jelzőlámpák nélkül.

Ahogy egy képzelt kert tövében alvó
magnóliákat, a tavasz hiányában.

Vagy egészen a kezdetektől: végtelen imákat
idegen nyelven lerombolt apácarácsok mögött,
ahol a szótárakat mind ellopták.

De mindezt így egyben.

Egészen természetesen:
miattad.

Hiszen ideje túlélni téged is.

Egészen a végétől.

Ahogy keresztbe hasadt napfelkeltét egy ágyban,
ahol nem lehetek kreol bőröd formált visszfénye.

Ahogy egy képzelt terasz kihűlt testmelegében
melled és öled hajlításait, ahol apránként belevesznek
mozdulataim.

Ahogy végtelen imákat érted egy nyelven, amit nem
beszélnek sem a franciák, sem az angolok, se délen a portugál.

De mindezt így külön.

Egészen idegenül: miattam.

Hiszen ideje túlélni magunkat.

Mint növekvő nappalokat az idő múlásával.

Mint tavasszal nyíló magnóliáid a tél hétköznapijaiban.

Mint újra épített katedrálisokat apácarácsok nélkül.

De most inkább az leszek, aki délutánt képez
kemény napsütéssel egy kert tövében, ahol
te vagy az első hajtás, és én vagyok az utolsó, elhulló levél.
Testet, benne szövetet, sejtet, amiben te vagy az örök mozgás,
és én vagyok a fehérjék keresztükötése.
Nyelvet, amiben te vagy a mondatok ritmusa,
és én vagyok a bekezdések vége.

Magnóliáid, ahogy majd virágoznak az éjszaka.

De így egyben, végtelen harmóniában

imádkozni most elfogynak a szavak.

És a katedrálisokban, azt hiszem,

harangoznak.

Egészen természetesen:

miattunk.

NOVOTNY TIHAMÉR

Ovidius helyett (Átváltozások)

MAMŰ Galéria, 2020. február 21 – március 13.

I. A jelenlegi tárlat esetében a kurátori érdem kétségtelenül Révész Ákos festőművésze, aki komoly szervezőmunkával és alapos körültekintéssel valósította meg e kiállítás koncepcióját, amelynek a legfőbb célja az volt, hogy Publius Ovidius Naso (született i. e. 43-ban) gigászi művét – az *Átváltozások*at – segítségül hívva, mondhatni, aktualizálva, rámutasson korunk széttöredezettségére. Sőt, nem titkolt szándéka szerint ennek ellentmondva felhívja a figyelmet arra, hogy a „minden egész eltörött” világa talán újra egyesíthető az egyéni mitológiákon keresztül; hogy a rész és egész viszonya eséllyel újrendezhető a vizualizált személyes történeteken, legendáriumokon, individuális históriákon át egy olyan mozaikképpé, amely egyszerre tükrözi az egyén és a közösség, a személyiség és a társadalom, a szubjektum és a kor természetét és lelkiállapotát.

Koncepciója kialakításában segítették őt többszörös görögországi élményei, ahol is azt tapasztalta, hogy az itt élő embereknek, a művészeknek rendkívül mély és intenzív a kapcsolata, viszonya a saját, több ezer éves kultúrájukhoz és mitológiájukhoz. Tehát az *Ovidius helyett* tárlat nem titkolt célja az volt – vagy más, olyan alternatív alcímekkel körülírva az elképzelést, mint *Metamorfózisok most*, illetve *Átváltozás-értelmezések* –, hogy a művek párbeszédeivel, valamint a műegyüttesek többszörös kontextusba helyezésével valamiféle nem várt varázslatos egész teremtdjön az alkotók, a nézők szemében s fejében, akár az antik szerző konkrét művének valamely részletére reagálva is. (Akit egyébként a közelmúltban rehabilitáltak, és 2010 év után térhetett vissza szeretett városába, Rómába, ahonnan Augustus császár száműzte valamikor az időszámításunk kezdetén Tomiba vagy Tomisba, azaz Konstancába, törökül Köstencébe, amely a mai Romániában, a Fekete-tenger partján található. Ovidius tehát életének ötödik évtizedében járva, itt, ebben a száműzetésében írta meg élete főművét abban a reményben, hogy az *Átváltozások* segítségével visszaszerezve a császár kegyét hazaköltözhet Rómába, de nem így történt: Tomiban hunyt el Krisztus halála után 17–18 táján.)

Publius Ovidius Naso, a római aranykor költőjének tizenöt könyvből álló, eposzi méreteket öltő „*folyamatos éneke*” nem kisebb időt kívánt magába foglalni, mint a világ kezdetétől a jelenkorig, azaz Augustus koráig. „De a mű nem az eseményeket sorjában regisztráló világkrónika akart lenni – ahogy Szilágyi János György [1918–2016] magyar óorkutató, művészettörténész, főmuzeológus, a történettudomány akadémiai doktora, címzetes egyetemi tanár írja a *Metamorphoses* 1964-es magyar kiadásának utószavában –, hanem egyetlen szempontból nézte a világ történetét: mivé változott át a világ kezdete óta.”

A jelen kiállításra is vonatkoztatva Szilágyi János György *Átváltozások-értékelését* – akinek egyébként múlhatatlan érdeme volt a *Seuso-kincs* pannóniai eredetének bizonyításában is, hiszen ő fedezte fel az egyik ezüstartalon a *Pelso* (a Balaton) feliratot –, roppant tanulságosak megállapításai. Történetesen például az, hogy: „a valódit, az állandót a költőnek [a művésznek] magában kell megkeresnie és megtalálnia; a világban csak változás van, minden mindenné átalakulhat, s minden formában benne él a régi emléke és az új lehetősége is”. Az *Átváltozások* költője a vágyott és valós ars poeticáját is megfogalmazta egyik versében, amely így szól: „Én úgy szeretnék írni, mint a kígyó / ír a sziklákra görbe vonalat, / mely láthatatlanul sétáit örzi, / s amíg csak él, folyton tovább halad. // De úgy írok csak, mint a hal, ha olykor / a felszínen táncos magasba csap, / s utána tán még ő maga sem tudja, / hol bujdosol a szürke víz alatt.”

Tehát „az egész és a részek ellentéte Ovidius egész poétikájának alapvető problémája” – tárja fel a mű lényegét Szilágyi professzor –, mert „soha nem jutott el a világ jelenségeinek, a történelem folyamának összefüggő megértéséig, magyarázatáig. S egész költészetét is ez jellemezte, a hirtelen tökéletes csiszoltságukban felcsillanó részletek, amelyek a vízből felszökő halakként hullanak vissza a szürke mélységbe.”

Ovidius legfőbb erényei közé tartozik a szinte animálható képszerűségén és a metamorfózisábrázolások gyakoriságán túl, hogy: „emberi szférában, novellisztikus formában támasztotta fel a mitológiai kézikönyvek anyagát”, „a mitológiát kiemelte a tudósok kezéből, s újra az emberről szóló legmélyebb mondanivalók közvetítőjévé tette. Ehhez azonban teljesen megváltoztatta a mitológia eredeti funkcióját, elszakította korábbi vallásos talajától, és egy egészen más síkon tette újra alkalmassá ember és világ kapcsolatainak kifejezésére.”

II. Tehát mindezek fényében, a rész és egész viszonyában, valamint az egyéni mitológiák töredezettségében – *Ovidius helyett* – próbáljuk meg összerakni a MAMŰ Galériában rendezett tárlat sajátosságait, netán felvázolni összetartó erőit.

Az első megállapításunk az lehetne, hogy a tradicionális (az irodalomból kölcsönzött) műnemi, műfaji, műformai megjelenéseket tekintve itt semmi nem hagyományos, de új hagyományt, sőt szubjektív hagyományokat teremtő, jobban mondvá a neoavantgárd, azaz az új művészet fogalmát használó, tehát a *modern posztjaiban* gyökerező, egyenként is rendhagyó megoldásokat mutat és tartalmaz.

III. És most nézzük a konkrét eseteket. Példának okáért a figurális és absztrakt *szobrászatról* alkotott hagyományos elképzeléseinket meglepően alakítják át Elekes Károly, Antal Malvina, Papp Ildikó és Szigeti Gábor Csongor formabontó, olykor rendhagyó munkái.

Elekes Károly, hogy a késő hellenisztikus korban állandósult kilenc meglévő antik múzsa mellé (*Kalliopé* az epikus költészet, a filozófia és a tudományok; *Terpsikhoré* a tánc; *Thaleia/Thália* a komédia, a színház; *Melpomené* a tragédia, a dráma és a gyászének; *Polühümnia* a himnikus költészet; *Euterpé* a lírai verselés és a zene; *Erató* a szerelmi költészet és a dalok; *Kleió* a történetírás; *Uránia* a csillagászat és az asztrológia ihletadója) elképzelje, megteremtse a tizediket, azaz a hiányzó képzőművészet megtestesítőjét, saját szóalkotásaként a *Spyrcorpum*, tehát a lélek és a test forrongó egyvelegének szobrát, a klasszikus konceptuális gondolkodás (a koncept művészet) státus- és fáziseszközeit használva egy egymást értelmező-magyarázó műegyüttest hozott létre. Lásd balról az alkotó precíz, ámde szubjektív okfejtésének kinyomatott számítógépes szövegvégképét, amelyben többek között felvázolja „az ördögöt a falra festő”, a mennyországból kiűzetett, a bukott angyal, az állandóan elégedetlenkedő, a kísértés és a kísérletezés, a kutatás és a kételkedés, az igazságkeresés és az üresség, valamint az ördögösség megtestesítőjét. Vagyis az Isten képében tetszelgő „művész” ellentmondásos alakját, akinek bibliai „előképéről” Ezékiel így ír könyvében: „Az Édenben voltál, az Isten kertjében. Sokfajta drágakő ékesítette ruhádat. [...] [de] Szépséged miatt szíved felfuvalkodott. Ékességgeddel tönkretetted bölcsességedet” (28:13;17). Azután emellé helyezi az „új idol” egy 1523-ból származó lille-i könyv (ősnymotatvány) grafikai lapjának (fametszetének) másolatát, végül a szimmetrikusan megkettőzött metszetről homokfújt üveglapra karcolt rajz másolatát, s vele együtt a tengelytükrözött zöld-vörös üveggrafika térhatást keltő árnyékrajzolatát, amely egy sámant, varázslót, garabonciást, sántát (?), *Le véritable Dragon Rouge*-t, azaz egy *Igazi vörös ördögöt* (átvitt értelemben ember-*sárkányt*) ábrázol. Majd mindezek mellé jobbról egy kommerciális műanyag Barbie babából (az önmegvalósítás és a vágyképzés 20-21. századi tömegszimbólumából) és egy Batman-figurából (az igazságarcosság és a megszállott bűnüldözés Denevéremberéből) keresztezett Janus-arcú, bronzba klasszicizált, de a gipszpólyázás és az öntés elidegenítő eszközeit nem megsemmisítő, kezében végtelen-jelet tartó kispasztikát állít. Konceptuális munkája egyszerre gonoszokodóan ironikus és kijózanítóan „ördögös” értelmezése a művész múzsai szerepének.

Antal Malvina a *Cseppenként adom át a földnek súlyomat* és a *Színe és fonákja* jelölésű, a hagyományos térformaképzés módszereit leleményesen és meghökkentően megújító szobrai olyan speciális műgyantából készített, színezett gravitációs héjplasztikák, amelyek külső és belső nézettel rendelkező meztelen emberi testrészeket, egyszerre homorú-domború torzókat hajlítanak függeszthető, lebegő térdomokká. Az első kompozíció megalkotására konkrétan Ovidiusnak *A világ keletkezése* fejezetében megfogalmazott gondolatai inspirálták a művészt, ahol a föld sűrűsége lefelé húz, a levegő pedig szinte súlytalan. Ahogy a költő fogalmazza az *Átváltozások Első* könyvében: „legközelebb hozzá helyben s kicsi súlyban a lég van; / sűrűbb sokkal a föld s viselője nehéz elemeknek, / súlya miatt lefelé süllyedt; s a körébe-folyó nedv / szélre vonult s a tömör szárazt körül így kerítette” (ford. Devecseri Gábor).

A *Színe és fonákja* című, finoman pórusos szürke héjplasztikájának kívül vörösre festett formája pedig, amely a kézfej, könyök, váll, térd torzójának virtuálisan Rodin *Gondolkodóját* megidéző, meglepő összehajlításából keletkezett, egy nyitott szívformára, vagyis az érzelemnek a lélek mély-séges kútjába ereszkedő üres vödörre is emlékeztet bennünket. Üressége azonban súly és teher, a csimraszodó gond teret megfeszítő függeszkedése, amely telítődni kíván vérrel, vízzel, verítékkal és étellel.

Papp Ildikó kétszer három darabból álló, függesztett párnainstallációja egy olyan, az egészséges és a patológiás *Féltékenység* mezsgyéjén lavírozó, nemcsak a maga csalódásait (?) megjelenítő, de más emberek pszichés problémái iránt is őszintén érdeklődő, élettörténeteibe helyezkedő empatikus munka, amely a nézőt is átélésre hívja. Tudniillik ebben a munkában az idegen és ismeretlen áldozatoktól, szenvedőktől, betegektől begyűjtött, kölcsönzött „e-mailes”, „facebookos”, „SMS-es” lelki fájdalmakat nemcsak az azonosuló művésznő sminkjének párnákba sírt átkönnyezései, *Veronika kendőjére* emlékeztető elmosódó arcfestményei, illetve halvány-éles arclenyomatai, de a kórházi lepedőkből varrt cihákhoz kapcsolt minitragédiák „árcédulái” is hitelesítik. A hat fehér párnához kapcsolt hat „áru- vagy esetleírásból”, a féltucat megdöbbenően sivár, nyelviileg leromlott, zavaros és kétségbeesett önvallomásból csak hármat idéznék: „Barátomat bejelölte az excsaja facebookon, akivel előttem járt egy évig. Barátom visszaigazolta. Deaktiválta a profilját, amikor észrevette, hogy velem összejött, most újra nyitott egy profilt, melyen bejelölte a barátomat, aki viszont visszaigazolta őt. Nem tudom, ki, de nagyon zavar. Én 22 L, ő 23 F, másfél éve vagyunk együtt.” – „...elegem van mindenből. Nem akarok élni. Utálom az összes felszínes embert és hogy senkim sincs...” – „Elkezdtem sportolni, a karrieremre koncentrálni meg új barátokat szerezni, mert valahányszor van akár egy kis szabadidőm is, mindig elkezdek ezen rugózni, jön az önsajnálát, a gyűlölet, a párnába zokogás”. Most csak három kortársi fájdalomstáció idéztetett a hatból, de Papp Ildikónál hat mondat és hat sminkpárna „körjárata” sorakozik a krisztusi tizenegyéből.

Szigeti Gábor Csongor „kameráival felfegyverkezve indul felderítésre, szemét és elméjét a hétköznapi helyzetek esztétikumára fókuszálja, komponál, kattint, gyűjt, válogat és megoszt. A folyamatot egyfajta játékként fogja fel, amelynek szabályait az előre nem kalkulálható helyzetek írják” – fogalmazza róla Viski Noémi Anna az alkotó közelmúltban bemutatott *Public_Art_Found* [nyilvános talált művészet] című miskolci kiállítása kapcsán. A MOME Designelmélet mesterszaka fiatal hallgatójának elemző leírása olyan pontos, hogy továbbra is megnyugtató őt idéznem: „*Public_Art_Found* a projekt neve, csak egy o betűvel több, mint az amerikai Public Art Fund, a kortárs (köztéri) művek létrehozását finanszírozó szervezet. A szójáték érzékelteti, hogy a művészettel való találkozáshoz nem feltétlenül óriási beruházásokra és új köztéri művekre van szükség, hanem talán csak arra, hogy nyitott szemmel járjunk a saját környezetünkben, hisz a művészet nem különül el az élettől.” Konkrétabban az itt kiállított felnagyított fotón „átlényegül a [miskolci] vasgyár ablakainak egykoron szigorú geometriát követő rácsszerkezete, amelyen mára a rendezetlenség lett úrrá”. Szigeti esetében a digitálisan megörökített, s jelen esetben reprodukált, újjáalakított, vagyis a falra függesztett, valamint az aljzatra támasztott installációs térelemekké, hegesztett vastárggyá – térgrafikává – alakított ablakrajzolatai „nem azzal a céllal jöttek létre, hogy esztétikai élvezetet nyújtsanak, most mégis azt láthatjuk, hogy ezt teszik. [...] A városok dinamikájába kódolva a fejlődés, csakúgy, mint a pusztulás és a regenerálódás. Élő organizmusok, amelyek állandóan változnak, a folyamatot pedig a természet és a városlakók együtt alakítják” – összegzi Szigeti szándékát Viski Noémi Anna.

IV. De a *festészetről* alkotott megrögzött sztereotípiáink is borulnak, amikor Apostolis Zolotakis, Dér Adrienn, Fazekas Levente, Nagy Árpád Pika, Sipos Sándor és Posta Máté műveit vesszük szemügyre.

Apostolis Zolotakis, a többnyire Hollandiában élő görög származású alkotó, különféle transzparens anyagokat használó *Cím nélküli* triptichonjának, három áttetsző, felfokozottan lírai „matériás” képek témája az idő, az elmúlás tettenérése, érzékivé tétele. Röntgenfényű, „hautes pâtes”, magasan, vastagon felpakolt áttetsző masszákat alkalmazó, rendhagyó festményei: az aggodalom látomásai; az antik görög kultúra építészeti emlékeit, romjait sejtelmesen megörökítő, azokat egyszerre eltüntető és felderengtető fájdalom víziói, a mélységes aggodalom gyönyörűséges látomásai.

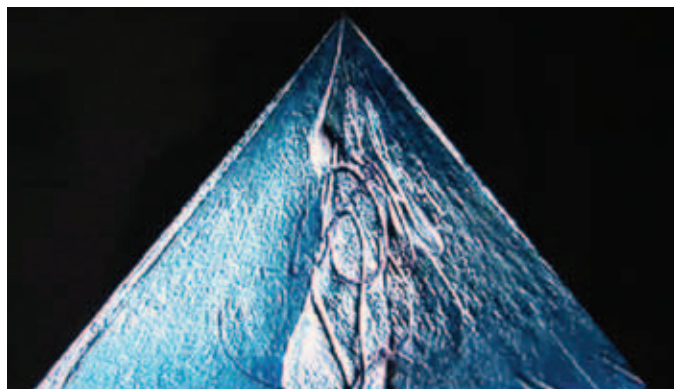
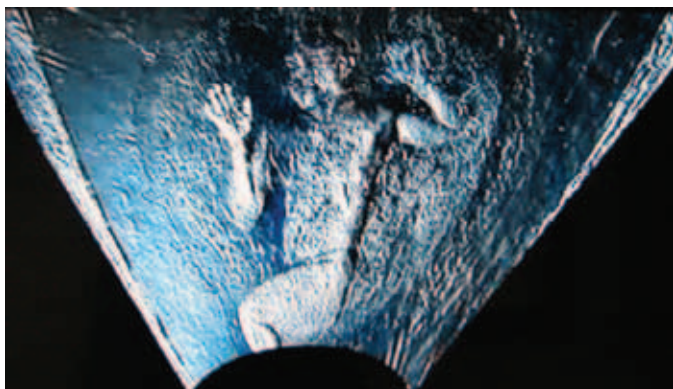
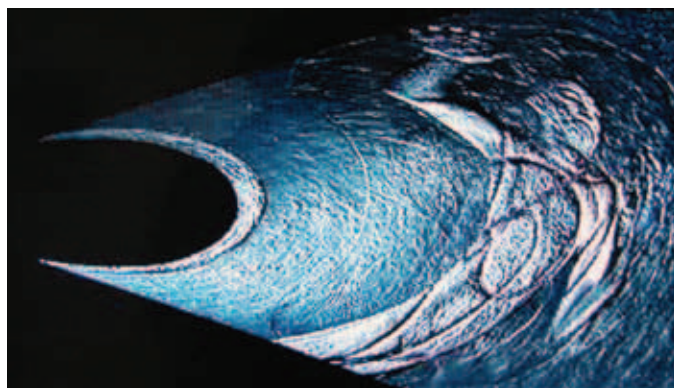
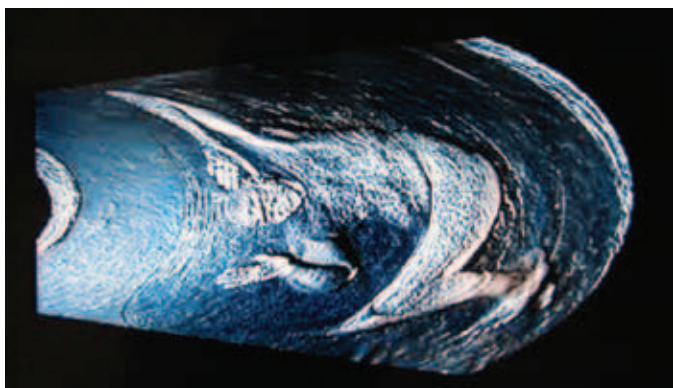
Dér Adrienn *Indigó* jelölésű, A/4-es méretű indigópapírok szabályos mértani rendben blokkosított húsz csomagjával installált, pontosabban körbeépített, sőt, előzőleg azokkal rajzosan, át-dörzsölésesen megszínezett, fehér műgyantás vattából készített anyagképe egyrészt az aggály,

a természetért való aggodás, másrészt a vegetáció, a fák és növények intelligens, egymással kommunikáló, egymást segítő néma világával való azonosulás odaadón költői kifejezése, érzéki konceptualizmusa. Erre emlékeztet bennünket a központi tábla síkban kiterített *agyszerű*, tehát átvitt értelemben gondolkodásra, kapcsolatteremtésre, reprodukcióra, érzelmek és érzések kifejezésére képes, „szoláriszerű”, képlékeny, szerves természete, organikus-ritmikus bioformákat rejtő izgalmas felülete. (Lásd Stanislaw Lem: *Solaris* című tudományos-fantasztikus regényét, amelynek központi motívuma a MAMŰ első generációjának több tagját is megihlette. Például a '90-es évek elején a valamikori PANTENON csoport tagjait, Krizbai Sándort, Nagy Árpád Pikát és Elekes Károlyt, s a fiatalabb Sándor Jánost, a rövid életű Rozsa csoport alkotóját.) És nem árt tudnunk, hogy az indigó a görög *indikosz* (*indiai*) szóból származik, és spanyol közvetítéssel terjedt el a világon. Az ókorban a virágzó indigónövényt levágták, és fakádakban erjesztették víz alatt 10-15 órán keresztül. Ennek során sárga színű oldatot kaptak, amelyből a levegőn kékeslila pelyhek formájában vált ki a nyers indigóanyag.

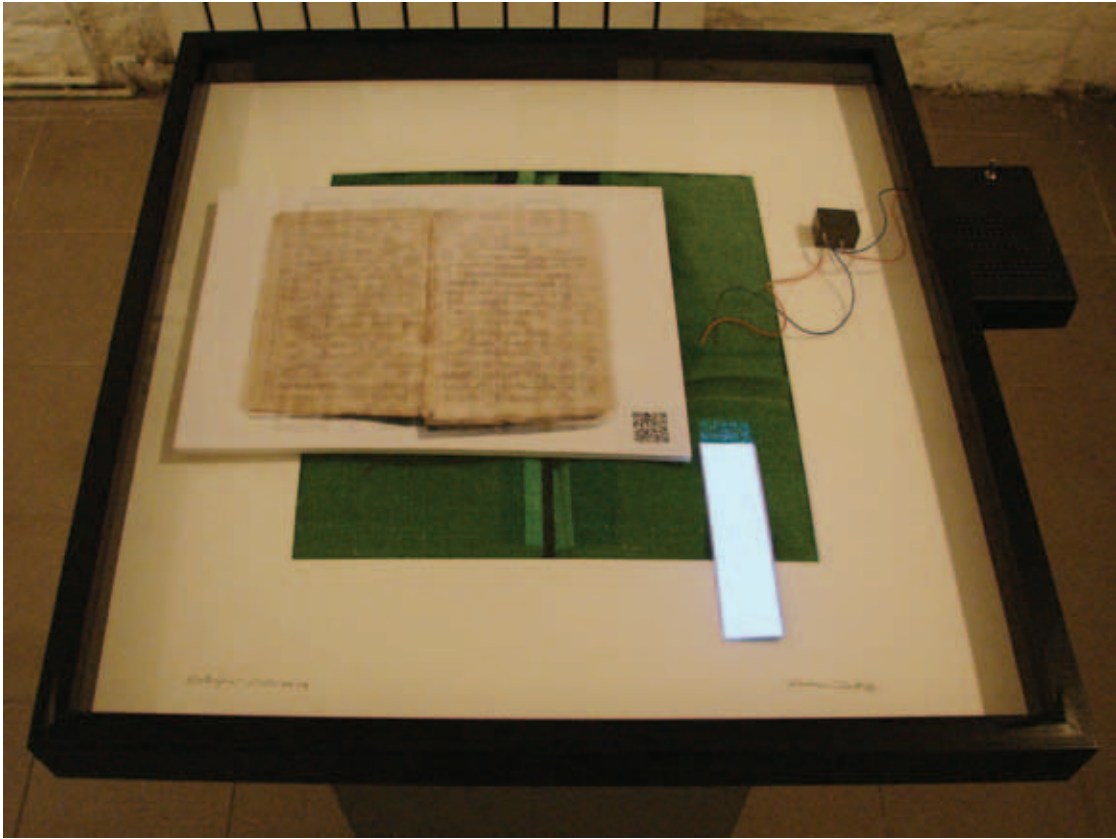
Fazekas Levente *Belső metamorfózis* című képe inkább rajzfestménynek mondható, mert azon vázlatának sorába illeszkedik, amelyek a művész pillanatnyi hangulatait, lelki rezdüléseit, érzelmeit, átlényegüléseit mintegy időlépéseként egybeolvastva örökítik meg, vagyis amelyek ösztönösen, automatikusan, belső kényszerből és meggyőződésből kerülnek vázlatfüzetbe, papírra s esetleg más hordozóanyagra. Az alkotó magányos, meggyötört, bemozduló emberalakjai, figurái, fejei akár Ovidius történeteinek, apró jeleneteinek, szereplőinek a mából visszavetített komor folyamatillusztrációi, a valamiből valamivé alakuló magányos és drámai *átváltások* animációs folyamatábrái, karcos fázisrajzai is lehetnének. Fazekas felfogása erős szellemi rokonságban áll az ezen a kiállításon nem szereplő Miklós Árpád MAMŰ-s festőművész és animációs filmes képalkotó módszerével és filozófiájával.

Nagy Árpád Pika olaj- és akrilfestményei – az *Egyensúlykényszer* és az *Erre Beuys sem gondolt* című képekről van szó – nem a technikájuk, inkább bizarr tartalmuk, a meghökkentő, hihetetlen furcsaságokat színpadszerű jelenetekké összekovácsló felfogásuk miatt újszerűek. Bár képei kétségtelenül megidéznek felfogásbeli áthallásokat Paula Rego portugál festő abszurd-szürrealista munkáival. Alkotónk ugyanis tisztán rátapint, rámutat az egész nyugati posztmodern civilizáció megrendüléssel, istenfélelem nélküli, identitásvesztett kultúrájára, a könyörtelen „valóvilágra”. Művei leginkább a modern civilizáció végéről, képlékeny, megfoghatatlan válságáról, kiúttalanságáról szólnak, amely a relativizmus, a genderelmélet, a „hibridizáció”, a vallás- és rendellenesség diktatúrájának nyomása alatt él, amelyben minden viszonylagos, s amelyből már teljesen kiveszett a szakrális iránti emberi érzék. Pika újabb műveiben nem szégyell megint mitológiáról, históriáról, művészettörténetről, szerelemről, családról, napi kérdésekről, magánéleti problémákról, generációs ellentétekről, számítógépek generálta virtuális valóságról, migrációról, celebekről, morális diszsonanciákról, eltűnt időről, magányról, kiüresedésről, unalomról, reménytelenségekről, bűnökről, az élet sötét oldaláról, elidegenedésről, istenvárásokról, korszellemről: őszintén, ironikusan, groteszken, expresszíven, *rútan*, anekdotázóan, démonikusan és szürreálisan szólni. Ám a művészeti csúnyaságról beszélve ne feledjük, hogy szinte minden művészetelmélet – legalább is a görögöktől napjainkig – elismeri, hogy a rútság bármely formáját megszépítheti annak húséges és kifejező *művészi ábrázolása*. Pika festményeinek szereplői nemcsak a saját „démonai”, de a mi „ördögeink” is egyben.

Sipos Sándor Kanadában élő képzőművész *Ősi emlék* című formázott vásznának témája, tematikája, mágikus jel- és motívumrendszere – amely valójában nem is vászon, hanem egy expresszíven és dekoratívan kifestett titokzatos állatbőr, egy fekete, fehér és narancs pöttyökből, éjszínű vonalakból és foltokból összeálló rejtjelezett üzenet – a „homo archaikus”, az ősi, az eredeti, a kezdeti ember világába vezet át bennünket. Régi vesszőparipája ez az alkotónak. A kanadai indiánokat támogató, velük baráti viszonyt ápoló Sipos Sándor véleménye szerint az ősemlék, a prehistorikus ember kölcsönhatásban élt a természettel, nem szakadt még meg a kapcsolata az atavisztikus énjével. Ismeretlen volt számára az elidegenedés, mert ekkor még büntetés járt a természetet romboló minden cselekedetért. Ez az ember testestől-lelkestől azt érezte, hogy áldozat formájában vissza kell adnia valamit az anyatermészetnek, a földanyának, hogy a bűn ereje megszűnjön, és ne vegye el az istenek kedvét, ne szegje meg az isteni törvényt. Ha egy őslakó leölt egy állatot, a cselekedetét meggyászolta, csak a szükségletét elégítette ki, nem pusztított el több jószágot. Tehát szimbiózisban

STARK ISTVÁN, Transzcendentális ultrahang
(filmképek 1–6.)

DARADICS ÁRPÁD, A szerelem ellenszerei (Remedia amoris) I-II.

élt a természettel, úgy érezte, tennie kell valamit az egyensúly fenntartásáért. Sipos Sándor indián folkloort idéző munkája olyan hitelű és erejű mágikus műtárgy, mintha közvetlenül az „Amerikai Et-nográfiai Múzeumból” emelték volna ki.

Posta Máté „Új Szövetség” megnevezésű munkája viszont szándéka szerint egy olyan, a szó szoros értelemben vett rafinált tromp-l’oeil festmény, másként fogalmazva formázott lemezre festett térhatást keltő, szemet megtévesztő illuzionista képtárgy, amely a Szent Kereszt felmagasztalását, azaz Krisztus feltámadásának misztériumát, isteni természetének, méltóságának, dicsőségének megmutatkozását, felragyogtatását – amelyet Jézus először a Tábor-hegyi Színeváltozásban nyilvánított ki – a kinszenvedés tisztán jelképi erejű csupaszon maradt objektumában misztifikálja. Vagyis pusztán magát a bámulatosan ízesen megfestett objektumot, a rajta maradt szögekkel és az ismert felirattal (INRI) – az áldozat testi személye nélkül (!) – mintegy „Mantegna-rövidülésben” ábrázolva (!) tegye a hitigazság (Krisztus feltámadott!) igazoló tárgyává.

V. Ám ha a *grafikáról* kialakított tradicionális elvárásainkat tekintjük – a MAMŰ örökölt és örökös nyelvújítói törekvéseihez híven –, megint csak a műfajt kitágító új alkalmazásokkal találkozunk. Itt szinte minden esetben a manipulált vagy remixelt fotó, a számítógépes grafikai programok és a print, a digitális nyomtatás az alap, amelyből számtalan speciális technikai megoldás (performansz-film), illetve kevert eszközhasználatú műtárgy, gondolat és eszme származik Stark István, Babinszky Csilla, Koroknai Zolt, Daradics Árpád, Szabó Kristóf, Györfly Sándor, Nagy Zopán és Dóra Attila műveiben.

Stark István három autonóm darabból álló képegység húsba vágó témát örökít meg: saját halálélményét dolgozza fel festői hatású műveiben. E fekete-fehér munkákról egyenként és első látásra igen nehéz eldönteni és megállapítani, hogy manuális eszközökkel (netán graffittal, lavírozott tussal?) vagy számítógépes rajzprogram segítségével készültek-e, hiszen olyannyira megtévesztően kézműves jellegűre sikerült az érzéki triptichon komputergrafikai megoldása és megvalósulása. Az *Érfestés* és a *Metamorfózis* címűek mellett a harmadik nagyméretű nyomtatot *Coronographiára* keresztelte a művész, mely elnevezésből nemcsak a szívkatéteres vizsgálatra, illetve műtéli beavatkozásra következtethetünk, de magára az átvitt értelmű, sajátjává tett röntgen-manipulatív monitor-grafikai eljárásra is. De ugyanezt a témát a *Transzcendentális ultrahang* című drámai videójában (folyamatgrafikájában), egy Bill Viola ízű, költőien fájdalmas és képelemeiben rendkívül izgalmas performanszában is feldolgozza, amelyről így vall az előadásához mellékelt műmagyarázatában: „Vannak olyan élethelyzetek, amelyek elgondolkoztatják az embert a létezés kérdéseiről. Engem 2017-ben egymásután két esemény is erre készítetett. Sokkoló tud lenni, amikor szembe kell nézni a halállal. Nem tartom fontosnak leírni, melyek voltak ezek a helyzetek, még egyszerű tömörítésekben sem. A munkáimban, elsősorban most a film segítségével találtam olyan eszközöket, amelyekkel, azt hiszem, át tudom adni azt az érzést, amelyet képtelen voltam megélni.” A drámai hangulatú videófilmben egy mezítelen ember felülről nézett tapogatózó magzatpózait láthatjuk; egy, a halál hártavékony magzatburkában, ezüstös kéken csillogó magzatvízében vergődő, ruhátlan férfitest életért küszködő krisztusi mozdulatait érzékelhetjük köldökzsinórjába bonyolódva a végső alámerülés előtt. Közben felismerjük a szakállas alakot is: ő a művész, aki önmagát adja-alakítja.

Babinszky Csilla két összefüggő, egymásra reflektáló, fotóalapú művet állított ki ezen a tárlaton. A művésznő szíves közlése szerint (csak sűrítve, stilizálva idézem őt): „az első, három darabból álló installált fotográfia a *Foglyul ejtett idő* címet viseli, s legalább annyira személyes, mint a második, amely a *Személyes idő* megnevezésre hallgat. A bal és a jobb oldali képen két-két kislány látható, szinte egymás tükörképeként először az egyik, aztán a másik súg valamit a testvére fülébe. Mindkettő talált fénykép, az alkotó személyes múltjából származik. A művésznő édesanyja készíttette lányairól a gyermekkor egy jellegzetes pillanatát megörökítve. Azt a pillanatot, ami maga a gyermekkor, a titok abszolút szimbóluma. A rejtély pillanata ez, de a rejtély rejtély marad. Tehát ez az installált fotótriptichon egy önmagába visszatérő, szimmetrikus kompozíció. A hármasközépében egy eltakart szemű arc kerül a felnőtt énről, amelyre az IL GESSO felirat kerül. A gesso: a festészetben jól ismert fogalom, a művészeti technikában a legrégebbi alapozási eljárást jelenti. Eltakart szemünkkel befelé figyelünk, a sottogást nem halljuk. A kislány eltakart szája nem informál minket, abban a gyermekkorunk képzelete elevenedik meg. A sottogás kitarulkozás, eltakarás, megtartás, kifelé és befelé forduló gesztus is. A »van« és a »nincs« lebegése. A *Személyes idő* című második mű-párban, diptichonban a titkok, melyek a gyermekkor képzeletét formálják, nem szűnnek meg

életünket leírni. Az elsőt az alkotó jegyzetlapjai közül látható egy, amelyre ráfirkálja vizuális élményeit, gondolatait, hogy el ne felejtse azokat. Vizuális szilánkok ezek, belső képek, élmények, inspirációk, melyek által betekintheünk a képzőművész életének fátyla mögé. Ez a befelé tekintő én meg is jelenik a kép-pár második elemén, ami visszhangja az első mű közepén megjelenőnek, de itt immár szöveg nélkül látjuk az eltakart szemű arc szuperplánját. A felnőtt már nem mond titkokat, hanem titokká válik maga is. A világban önmagát keresi, s önmagában a világot. A felnőtt már nem elrejteni, inkább felfedni kíván, a titkokat felfedezni és megmutatni vágyik, mégis belső világa, létezésének végtelensége rejtély marad. A két munka ilyen értelemben tekinthető önarcképnek is, amely azonban személyes részleteiben, a mindnyájunkban meglévő ősképpel próbál kapcsolatot teremteni.” – A két összefüggő, egymást értelmező konceptuális, egyben koncepciózus fotósorozathoz olyannyira hozzátartozik a személyes lírai magyarázat, hogy nélküle talán egészen más vagy sokkal „kevesebb” lenne a műegyüttes megfejthető tartalma.

Koroknai Zsolt *Entrópia*, 7 recept az élettől jelölésű munkája, amelyet az egyszerűség kedvéért nevezzünk multifunkcionális háromdimenziós dobozgrafikának vagy inkább alkímiai tárgyösszeállításnak: egy rendkívül titokzatos, filozofikus és fegyelmezett quodlibet. Olyannyira, hogy először kénytelen vagyok az alkotó saját szavaival élni: „Az *Entrópia* munkám a performansz-remix témakörében az idő létezésének kérdésével, a múlt és a jelen folyamatával foglalkozik. Tudniillik a Rudolf Clausius (1822–1888) által megfogalmazott törvény – a hő nem haladhat egy hideg test felől egy meleg fele – az egyetlen olyan általános törvény, amely megkülönbözteti a múltat a jövőtől, ahol egy időnyíl jelenik meg a világot leíró mezők jelenségeiben, és a hőnek is jut szerep. Vagyis csak ott különböztethető meg a múlt és a jelen, ahol hő van. Clausius az entrópiával jellemzi a hőnek ezt az irreverzibilis, meghatározott irányba tartó mozgását. [...] A világunk finoman diszkrét, nem folyamatos. Nehéz megtalálni az idő forrását, a hangzás belső, mantrázó rezgését, a hő szárnyán utazó illatok múltat összekötő jelenét, a 7 recept szeretetét az életről.”

Koroknai üveges, lapos szekrényében vagy inkább egy négyzetes asztalt, azaz egy múzeumi tárlót imitáló dobozában, az egymásra és egymás mellé fektetett tárgyak index-ikon-szimbólum típusú összefüggésében, tér-idő mátrixában (mértni méhében!), a szinguláris, egyedi, sajátos, különös, egyedülálló elemek dimenzióváltásaiban együtt él: a lélektan a tudománnyal; a QR-kód (Quick Response, azaz a „gyors-válasz”-kód) a kézírással; a személyesség az objektivitással; az elektronika a varázslattal; a szemiotikai üledékek az anyagféleségekkel, az információrétegek a fény természetével, a melegség a kihűléssel. A művész zárt entrópiarendszerében a posztamensre helyezett doboz fekete kerete kapcsolatba kerül az átlátszó üveglappal és a fehér kartonalappal, amelyeknek látványa összeadódik a '70-es évek iparművészeti designját idéző zöld abroszdarabbal s a belőle kibújó világító fólia mértani fényflekkel, s mindezek szorzódnak az áramátalakító küttyü és a kapcsolódoboz két színes vezetékével, majd hatványozódnak a nagymama receptkönyvének egymásra montírozott kézírásos oldalai által, valamint az alkotó YouTube-csatornájának felnagyított információs QR-kódja és monogramjának dombornyomásos szárazpecsétje segítségével.

Daradics Árpád *A szerelem ellenszerei (Remedia amoris)* – vagy másképpen fordítva a latint: *Szerelmi jogorvoslatok*, illetve: *A szerelem jogorvoslatjai* – triptichonjával kapcsolatban Szombathy Bálint szépségkutató találó gondolatait kell (megint csak tömörítve) idézzem: „A fekete és a piros kombinációját a korai avantgárd tipikus színpárosításának nevezhetnénk, ha a fekete tudományos értelemben szín lenne. Ami mindenképpen egyöntetű, hogy a nagy kezdőbetűvel írandó transzcendens Erő lakozik benne. A lényeg az ötvözésben van, ez adja Daradics művészetének mozgatórugóját.

SZABÓ KRISTÓF, Before After I–IV.

GYÖRFFY SÁNDOR, Négy Leonardo-arckép 1–4.

Jellemző, hogy a művész kivétel nélkül a múltból, nagyszüleink idejéből származó fényképekre alapozza a munkáit, amelyek inkább már csak emlékek, mint élő és hatóképes látványrögök. Ám pont félholt állapotuk teszi őket alkalmassá arra, hogy ismét életet ojhassunk beléjük, egyben új értelmet adjunk a számukra. Daradics teljes mértékben él a lehetőséggel, átmentve a fotókat a mai idő-síkba, felturbózza őket a jelenkor valóságába. Nemcsak jelentésrétegeket helyez egymásra, hanem a digitális eszközhasználat révén médiumokat is összevon. A pixelek [elemi képpontok] rátelepszenek a fotonokra [fénymennyiségekre], és a kontrasztból következő feszültség által új életet lehelnek beléjük. Új idő és új tér születik meg. Daradics fotóalapú digitális művészete márkanévvé erősödött.” – Jelenlegi triptichonja is a montázselv egyszerű képletén alapszik, ami azt jelenti, hogy: $1 + 1 = 3$. Vagyis ha két merőben különböző, egymással mégis asszociációs érintkezésben, viszonyban lévő képi elemet összeeresztünk, akkor egy harmadik jelentés származik, keletkezik a furcsa nászból. Pontosabban az első kép konnotációja – Daradicsnál mindig egy talált, de mégis kiválasztott felnagyított archív (!) fényképfelvétel játssza ezt a szerepet –, vagyis másodlagos jelentése hívja elő azt az asszociatív vizuális elemet, jelet, jelképet, amely tiszta, égő, egynemű kadmium piros, de a finom tónusai által mégis plasztikus és nem utolsósorban jelenkori (!) szimbólumként kerül a szürkeárnyalatos fotóra. A hatás minden esetben garantált, hiszen az új kép plakátszerűen egyszerű, hivatkozhatóan egyértelmű és nyíltan feszültséget teremtő, ám szimplifikációja mégsem bántó, inkább felvillanyozó. *Remedia amoris*ának három tagját értelmezhetjük jobbról is, balról is, és középről is, mert annak témája a szerelem, a szerelemben esés, a csábítás, az udvarlás, és annak más egyéb kérdései és összefüggései: a mitológia, a vallás, az erkölcs, a humor, az ironia, a társadalmi szokások és elvárások, illetve további identifikációk és eltérő beidegződések a szétnyitott időolló pólusai közé helyezve. Nem véletlenül kerül a múlt századi udvarlási jelenet csinos nőalakjára a férfi felől kivetett műphalloszok hálója, mint ahogy az sem, hogy a fiatal hím alakját pedig a szabadságot, a biztonságot, a függetlenséget jelentő-jelképező aktatászkás ember sziluettjei borítják. A fehér ruhás kisfiú egy játékrakétává nagyított dart-nyílat, Tollas dárdát tart a kezében Ámor sebző eszközeként. Az elsőáldozónak vagy nyoszolyólánynak (?) öltöztetett kisasszonyka pedig egy buzogányokból, virágszálakból, lándzsaszzerű levelekből álló gyékénycsokrot markol a tenyerében a hírnöki bot, az igazság jogara, a béke, a hit, az erkölcs, a jólét szimbólumaként.

Szabó Kristóf *Before After I–IV. (Előtte Utána)* című c-printjeinek (számítógépes nyomatainak) kifejezési eszköze a montázsszerű transzparencia, az összeillesztett, egymásra rakott átlátszó-ság. Utópisztikus témája pedig a természeti környezet regresszív és/vagy agresszív átváltása (átváltoztatása) urbánussá és fordítva: a városi, az ipari, az építészeti környezet átrajzolása, „átmontálása” progresszív természetivé, illetve a kettő egy képen belüli ütköztetése. Számára az analitikus megfigyelés egyben elemző képalkotási módszert is jelent. Munkái alapját saját fotói vagy videói jelentik, amelyek egyfajta memóriabankként, környezeti mintavételként funkcionálnak, azonban ezeket időről időre újragondolja, transzformálja, és egy sajátos, olykor elérhetetlen álmokat, délibábokat kergető koncepcióba tömöríti. Beavatkozási szándékának erkölcsi háttéréről, indokáról, céljáról így vall: „Sorozatomban címe emblematikusan megidézi a szépészeti, sport- vagy tisztítóeszközöket forgalmazó cégek reklámjait. Hány teleshopreklámot vagy youtube-videót láttunk, amin bemutatják, milyen hatékonyan megszépíti, lefogyasztja a lehetséges vásárlót, vagy éppen megtisztítja annak lakását, kocsiját. Vajon mi történne ha »megtisztítanánk« a természetet az ember nyomaitól?”

Győrffy Sándor két nagyméretű színes c-printje (*Négy Leonardo-arckép I–IV.; Marokkói tanító és tanítványa*) szintén az időjátékra, a transzparenciára épül. A műegyüttes két alapvető vizuális rétege két különböző, de logikailag összefüggő tartalmi jelentést hordoz magában. Az első „hártya” egy nyomtatott betűs angol szövegtöredéket, míg a második a művészettörténetből és a közelmúltból vett portrékat, mellképeket kapcsol össze felületén. A két munka első rétegének történetéről az alkotótól kapjuk meg a szükséges információt, aki *A tükörkép tükre* című albumában (2015) írja a következőket: „Egy öntudatlan örvénybe nézés lehetett első találkozásom egy rövid, angol nyelvű szöveggel – [»The show is over the audience get up to leave their seats time to collect their coats and go home they turn around no more coats and no more home«] –, amelytől sokáig nem tudtam szabadulni. Hogy hol és mikor került hozzám, már nem emlékszem, minden esetre, jobb híján, talált szövegnek neveztem el. [...] Már szerettem volna kidobni, elfelejteni, de makacsul ragaszkodott hozzám. Akaratom ellenére jelen volt, provokált. [...] Ekkor kezdtem készíteni azokat a grafikai sorozat-

tokat, amelyeknek minden lapján felbukkan az idézett szöveg. Néha teljes alakjában, de legtöbbször csupán részleteiben [*Talált szöveg átfestése*], rétegesen, s legtöbbször már alig-alig kiolvashatóan, felismerhetően – teszem hozzá én.

Erről az angol szövegről viszont Juhász R. József (a művész performer-barátja) kiderítette, hogy az egy Christofer Wool nevű amerikai festő *Painting about Painting [Festés vagy Festmény a festészet-ről]* című képének, illetve több, a nézőt megnehezített olvasásra kényszerítő szövegfestményének a témája és tárgya. Ám az összetett mondatot maga az alkotó is csak kölcsönvette egy Raoul Vaneigen nevű belga író-filozófus *The Revolution of Everyday Life [A mindennapi élet forradalma]* című könyvéből.

De a mű második rétegének megfejtése, megértése érdekében az angol szöveg tartalma sem lehet mellékes számunkra. Tudniillik ez a mondat átvitt vagy közvetett értelemben az „öltözködés-ről”, a „szerepjátékról”, a festészet haláláról, egyben életben maradásáról, életben tartásáról, tehát valami olyasmiről szól, amely empirikusan átrendezi vagy végképp megváltoztatja az életünket: „Az előadás véget ért, a közönség feláll a helyéről. Ideje felvenni a kabátokat és hazamenni. Térülnek-fordulnak, és már se kabátjuk, se otthonuk” (ford. Gyulai Krisztina). Vagy kicsit másképp: „Az előadás véget ér, a közönség föláll, itt az ideje kivenni a ruhatárból a kabátjaikat és hazamenni, de ahogy térülnek-fordulnak, nincsen se kabátjuk, se otthonuk többé” (ford. Pásztor Péter).

Sőt, a mű második „hártájának” dekódolásához azt is tudnunk kell, hogy Györfly Sándor a '80-as évek elején-közepén olyan viselkedés- és testművészeti akciókat, nárcisztikus önvizsgálati gesztusokat, azonosulási kísérleteket, mindent egybevetve villám-performanszokat rögtönzött és dokumentáltatott, amelyeket művészbélyegeken is sokszorosított, és postai úton is terjesztett, népszerűsített, mely gesztusával egyértelműen a politizáló művészet területére tévedt. Azonosulási kísérletei közül az egyik legszebb és legötletesebb sorozat a *Műalkotások* (1986) címet viselte. Ezen a művészbélyegeken egy-egy egyszerű ruhadarab, tárgy, fejtartás és kézmozdulat, valamint a finom arcjáték s a veleszületett beleélő képesség segítségével a művészettörténetből jól ismert alkotók rendhagyó, mintaképző műveivel folytatott azonosulási kísérleteket. Az arckép-azonosulások sorában találjuk többek között Leonardo *Nő hermelinnel* és *Mona Lisa* című festményét, valamint Csontváry Kosztká Tivadar *Marokkói tanítóját* is. Györfly tehát ezeket a régi akciófotókat és reprodukciókat az említett *Talált szöveg átfestése* sorozat egyes darabjaival összemontírozva újraalkotta, remixelte, s ezzel a gesztusával a művészettörténet és a személyes história (magánmitológia), az érzékiség kontra konceptualitás, elhalás és újrakezdés éles és meghatározó paradigmaváltásait is jelezni kívánta – s talán egy kis távolságtartó öniróniával ezt szemléltette, szemlélteti.

Nagy Zopán író, költő, fotóművész a *Performansz, dada-verses videó Federico Muelas (Cuenca, 1910–Madrid, 1974) romházában, a sziklás hegyek között* című video-előadásában talán a klasszikus és az avantgárd erényeket ötvöző spanyol költő, filmes, színházi ember és krónikás alakja előtt tiszteleg, vagy inkább többnyire a spanyol nyelv hangzására, zenéjére és szavaira írt remek halandzaszövegével brillíroz, demonstrál és önmegvalósít. Mivel a 2017 novemberében készített fekete-fehér videoperformansz (https://www.youtube.com/watch?v=9D9c05Tf8ol&feature=youtu.be&fbclid=IwAR1l6VABYABAhPQKGgE5xUa3P9feEalwuGVN0DOTVo208MBMEcdEDMU_-Sw) szövege írott formában nem elérhető, kénytelen vagyok Zopán egy másik ide kapcsolódó tudósításából idézni néhány sort fantáziadúsán szürrealista és dadaista mód látomásos nyelvezetének érzékeltetésére. Az írásrészletek a *Spanyolországi reflexiók, látomások No. II. Cuenca – Madrid* című <http://tiszatajonline.hu/?p=110771> internetes felületen is olvashatók:

„Ételmérgezés. Toxikus dózis(ok). Ütőérből és tarkóból áradó, parázsló lávakígyó kúszik föl... Forróforróforró: agyvelőben szertefröccsenő detonáció! Gomba-felhő szerű köd-transz, végtagokat lebénító idegméreg-fortyogások, dupla-tripla trip: polipméreg befecskendezések, ördögpolip-rájacsáp injekciók általi (utazás közbeni) ájulás... Ájtutás (?)... [...] Nincs kegyelem!

Bosch-lények ébrednek, átváltoznak, önmagukat újrateemtve jönnek, rezegnek. Rángatózva mocorognak, kísértének, belém lépkednek, beleket is szétkennek, belső (elme) terekből érkezők, hamarosan minden »valóságosat« szétszednek, bekebeleznek... Aludni nem hagynak, önálló cselekvést nem engednek, nem hagyják, hogy elaludjak, hogy az ájulás belső szféráiban (valamiféle nyugalom felé) továbbájuljak... Nem hagynak... Pedig most lenne »jó«! Végleg...

Jönnek a mutánsok, a szörnyek, a csökevények, jönnek a Pradóból megszökött alvilági Bosch-lények, jönnek és jönnek... Jönnek a varangyos csőrös-pikkelyesek, a rothadt-pöttös békabőr lebernyegesek... Jönnek a sáskadémonok, jönnek a kifordított belsőség-testűek, jönnek a megnyúzott

végbél-fejű törpék, jönnek az enyvekbe mártott, fekáliás-véres szőrmék... Elrejtőzni! Fátylas dimenziók mögé merülni... Igen. Éppen víz alatt vagyok...

Talán most nem marcangolnak tovább... Anyu kád. Anyu: kád! Beleülök, felhevülök, elrívülök, elmerülök... Anyu ki-o-káád... Áááá! Megrázkódom. Mimi bimbóit nyomkodom. Sárgás-gennyes kutyatej spriccel a szemembe, arcomba, vaaa... Ó, egy tizmellű szőr-hölgymennyel élek! Társas magányok, abszurd-euforikus létezésék...

Napokig másol. Fájdalmak, véres-kénes okádások és rémálmok között vergődve... Csődörpinty! – Így ébredtem. – »Gyógyulás«? – Felhő, felhő: fele mell-hő...” – – –

Az említett videofelvételhez kapcsolódnak Zopán Pajtás géppel készített szurreális transzparencia jelenetei, Bázelen és Cuencában véletlenszerűen egymásra másolt látomásos úti élmény montázsai, dadaisztikussá varázsolt életmorzsa filmkockái és egymásba olvadó élethelyzetei. Végül rá hárult volna még egy szubjektív értelmező feladat is a tárlat záróeseményeként, amely sajnálatos módon a koronavírus-járvány miatt elmaradt. Írása azonban megjelent a <http://tizzatajonline.hu/?p=129519> internetes folyóiratban *Metamorphoses / Ovidi(dada)us – Reflektív, improvizációs ki-előadás az Ovidius helyett című kiállításához* védjeggyel. Aminthogy ugyanezen okból **Dóra Attila** – aki buddhista teológusként végzett, igen népszerű muzsikussal, s aki eredendően alt-, tenor- és szoprán-szaxofonon játszik, de laptop, iPhone és sampler segítségével alternatív-improvizatív hanginstallációkat is készít – *Ovidius helyett* című, szubjektív rajzi elemekkel, jegyzetekkel teletűzdelt csigavonalas grafikai kettős kottája sem szólalhatott meg a kiállítás finisszázsán.

VI. Befejezésül térjünk vissza az *Átváltozásokra*. A már idézett Szilágyi János György művészettörténész szerint: „alighanem Ovidiustól származik Narcissus és Echo történetének az összekapcsolása, az ifjúé, aki csak saját magáról képes tudomást venni, és a lányé, akinek önálló léte teljesen feloldódik a mások visszhangzásában”. Talán ez lehetne a tárlat végső tanulsága, mert összkép, 21. századi tabló, „emberi színjáték”, valamiféle egységgé összeálló mozaikkép se az egymásra figyelni képtelen nárcisztikus egyszólamúságokból, se az egyénietlen epigonizmusokból nem tud kialakulni, nem képes megszületni. Úgy érzem, az *Ovidius helyett* című MAMŰ-kiállítás meg tudott felelni e két alapfeltételnek. Mert a művek nem egymást ismételték, hanem életszemléletükben és művészetfelfogásukban, életfilozófiájukban és egyéni mitológiáikban, eszközhasználatukban és nyelvezetükben frissen, változatosan és együttműködően egészítették ki egymást.

A '70-es évek végén Marosvásárhelyen kibontakozó, majd a '80-as évek végén Magyarországon újjáéledő s a maga nemében páratlan prosperitást produkáló, immár a művészek negyedik generációját magába olvasztó MAMŰ gondolkodásában, nyelvében, szellemében, vizuális eszköztárában mindig az újszerűséget, a kritikai attitűdöt, a kísérletezés szabadságát, a kételkedésen alapuló magatartást kereste. A tradíciókhoz fűződő kíméletlen viszonyában pedig a becsületet, elemző hozzáállást, sőt a megszüntetve megőrzés teremtő gesztusát gyakorolta. Az *Átváltozások* alcímű tárlat 18 résztvevője csak egy szeptet képviseli a több mint 200 főt számláló Társaság tortájának. Ám ez a szelet szellemi tartásában és sokszínűségében teljesen megfelel a nagy egész szellemi tartásának és sokszínűségének.

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XXIX.

kortársalgó

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

Magyar Ünnep: 1944-ben kéthetente, pénteken megjelenő szépirodalmi és képes hetilap, kilencedik száma szeptember 29-én került az utcára. Szüleim aznap ünnepelték elsőszülött kislányuk második születésnapját. Ünneplésemről nincsenek hiteles emlékeim, de tudom, hogy mi történt azon a szép őszi napon, mert édesanyám fontosnak tartotta gyermeke jeles cselekedeteit följegyezni. „Az ősz legkedvesebb napja a szüret volt. Egész nap kint voltunk a hegyen. Gábor is buzgón szedte az édes szőlőt, fülíg maszatos lett a pofija.” Ezek szerint korán kezdtem mind a mai napig tartó elmélyült barátságomat az igazi magyar borral. „Gábor leült az asztal mellé, és nagy derűtség közepette így szólt: »bojt ide, ide bojt«, s közben két kis öklével az asztalt ütötte.”

Tiszteltem a felnőtteket: utánoztam őket.

Hazánk német megszállása után az akkor még nem katonaszökevény, karpaszományos tizedes édesapám úgy döntött, hogy feleségét, gyermekét a várható bombázások elől a fővárosból a biztonságosnak vélt vidékre menekíti. 1944. március 29-én utaztunk – kora délutántól pirkadatig – Zalaegerszegre. Baráti családnál, a Wlassics (ma Ady) utcában Siposéknál laktunk, naphosszat Bodri kutyával játszottam a homokozóban.

Amikor két évtizede a kisvárosi antikvárium kirkatában megpillantottam a Magyar Ünnep 1944. szeptember 29-i számát, megdobbant a szívem. Azon a régi, napsütötte őszi napon én boldogan „szüreteltem” Zalaegerszegen, Siposék szőlőjében, miközben millió magyar élt a lassan ostromgyűrűbe zárt, bombatámadásokkal halálfélelemben tartott Budapesten.

A hetilap címlapján az ünnepelt filmszínésznő, ahogyan magát jellemezte: a „legszebb csúnya lány” színésznő, Muráti Lili arcképe. Képalírás: *Tessék mosolyogni!* – és a tüneményesen tehetséges színésznő elbűvölően mosolyog a korabeli mozirajongó olvasókra. A színésznő rám is csábítóan mosolygott 1998 nyarán: megvásároltam a régi, szakadozott képeslapot.

A Magyar Ünnep első száma 1944. augusztus 4-én jelent meg. Édesanyám akkori naplójegyzése: „Augusztus 9-én éjjel Sztálin-gyertyák fényes függönyt vontak Szombathely városa fölé, s mi azt

hittük, hogy e fénnel való játék ártatlan tájékoztató, de kiderült – hogy nem: a szombathelyi repülőtér már csak volt.”

Mi azt hittük...

Azokban a napokban ismerkedtem meg – *hinni* még nem tudtam! – a *légiriadó* fogalmával. „Nagyon gyakran van riadó, néha 3–4 órán át tart. Gábor eleinte megijedt, amint a sziréna megszólalt s az emberek sietni, futni kezdtek körülötte. Később megszokta. *Funak* – mondta ilyenkor, és – *gép, gép* – kiabálta az eget kémelve.”

Kétéves voltam 1944. szeptember 29-én. Megszoktam a háborút. Megszokták a felnőttek is a fővárosban, ahonnan édesanyám engem magához öleve márciusban elmenekült.

Istenem! *Funak!*

A Magyar Ünnep 1944. szeptember 29-én, pénteken reggel megjelent számát olvasom 2020. február 28-án késő éjszaka. Színházi hírek, filmkritikák, Szabó Dezső írása, Weöres Sándor versei, Nyíró József elbeszélése, Szóts István vitairata, Simor Erzsébet divatról-vallomása, csevegés Páger Antallal, a hátsó borítón Szemere Vera, a szép színésznő egész oldalas arcképe...

A szövegekben nagyítóval kell keresni napi háborús híreket, politizáló szirénhangokat.

Szeptember 29-én *e lángoktól ölelt kis országban*, 1944 napsütéses őszén már mindenki megszokta a háborút?

Visszapillantó tükörben: talán mindenki így menekült...?

Mi azt hittük...

A lap vezércikkét író Babay József – *Halljátok a kiáltást? Erdély kiált!* – látja, érzékeli, tudja: ha most újra, akkor örökre veszítjük el Erdélyt: „Az egész világ egyetlen borzalom.” Azt a szót, hogy *háború*, nem írja le, de a pusztulás közeli időben minden magyart arra kér: Erdélyről soha ne feledkezzenek el. „Meg kell kétszerezniük hitünket, hogy Ő el nem szakadhat tőlünk újra, mert akkor olyan sebet tép a sors a Haza testén, amelynek sajnálása megöl valamennyiünket. Kincsünk Ő nekünk, isteni szépségek tükré, amelyben bizonytalanság még az Alkotó is megnézi magát, hogy lássa legszebb csodáját, jóságát és kegyelmét, amellyel nekünk adta.”

(Trianon nem ölt meg valamennyiünket, de száz év múltán is sajnó, lüktet, fáj a seb.)

Nyíró József *Emri bá* történetét meséli el; a senki földje havasok lejtőin magányosan élő, marhákat legeltető öregember, amikor a távoli ágyúdörgést meghallja, és érzékeli a végső veszély közeledtét – „Jön az ellenség!... Az oláhok vezetik a muszkát!” –, a rábízott marhacsordát lelkiismeretesen hazakormányozza a völgybe, s aztán kezében egy szál gondosan megélesztett fejszével visszaballag az erdőbe. „Azóta semmi hír felőle.”

Silány kor ez: „A halál is ma olyan értékét veszített, közönséges valami a világban... ha a halál elveszíti a becsületét, odalesz az értéke is, mint a rossz pénznek. Van halálinfláció is.”

Halálinfláció idején mihez kezdjen, miben higgyen az életéhez és értékrendjéhez ragaszkodó, gondolkodó ember?

Miben higgyen a színész, a pillanatnyi népszerűség rabszolgája?

Kotnyeles újságíró faggatja művészi terveiről Páger Antalt. A színész lelkesen mesél roppant sikeres kolozsvári vendégszerepléséről, de itthon, a fővárosban már nem kíván színpadra lépni. „Pesten nincs akkora szükség rám.” Filmezni sem akar. Utolsó filmje, *Az első* (két nap múlva, október 1-jén mutatják majd be a fővárosi mozikban) nem úgy sikerült, ahogy remélte. „Sokkal, sokkal jobb az átlagfilmeknél, de mégsem az, amire gondoltam, amit akartam.”

Ezt láttuk a moziban. A jóindulatú kortárs filmkritikus szerint: „A szereposztás, játék, rendezés, a miliórész, a dialógusok s a villanó epizódok mind kitűnőek és impozánsak, szinte *robustus fejlődés* körvonalait mutatják a magyar filmek szürke sablonláthatárán, a szeretettel és gonddal összeállított forgatókönyv azonban még mindig inkább *szindarab*, sőt az eredeti színpadi mű hibáját idézve: *regény – mint film!*”

Izgalmas tervet dédelget magában Páger Antal, filmre álmódott családragényt a százéves vasútról. „A család minden férfi tagja mozdonyvezető. A nagyapa, az apa, a fiú.” De a mostani nyugtalan időben nagyon nehéz igazán jó filmet írni, forgatni, rendezni. „Ahhoz, hogy jó filmet tudjunk csinálni, több idő és több nyugalom kell.”

S hogy mikor írja s rendezi meg, játssza el a vasutas-filmet? „Ezt a filmet nem most akarom megcsinálni, hanem mondjuk: *egy éven belül*.” 1944. szeptember 29-én az *egy éven belül* azt jelenti, hogy valamikor 1945 késő tavaszán, nyarán. Hitte, remélte vagy álmodta Páger Antal, hogy *egy éven belül* filmet fog forgatni Magyarországon? Vagy a magánéletébe visszavonult, fellépést, filmszerepet nem vállaló népszerű színész így áltatja-áltatja magát s az újságírónót? A

háborúról nem beszélnek, a *nyugtalan idők* meg majd csak elmúlnak. 1944. szeptember végén: „Süt a nap a Tamás utcában, »az ország légtérében nem tartózkodnak ellenséges repülőgépek«, és az újságíró sajnálkozva hagyja el a békének, nyugalomnak és boldogságnak ezt a gyönyörű kis szigetét.”

Mi azt hittük...

Weöres Sándor már akkor is időn túl, téren kívül létezett: saját szellemi birodalmában élt. Ha akkor, ha később szerkesztő urak/elvtársak verset kértek tőle, küldött. Legyen az a szerkesztő urak/elvtársak fejtörést okozó gondja, hogy lapjukban mikor, mit és miért közölnek.

Akit a *hallgatás tornyába* zárnak, annak nem lehet befogni a száját.

Weöres Sándor hónapokkal korábban megjelent kötetéből – *Meduza* – küld három verset a szerkesztőségnek, s a küldeményhez kanyarít néhány alkalmi sort: üzenetét értsék a szerkesztő urak, ahogy akarják 1944 szeptemberében, Budapesten. „A gyümölcs lassan érik és piroslik a nyár hevében. Íze egyre teljesebb, formája mind tökéletesebb lesz. Sorsa, ha teleszívta magát a föld nedveivel, s érett testét a föld felé húzza a túlcsonduló erő, lehullik. Ez minden élet értelme, az egyszerű és egyetlen út az alfa és az ómega között. Igen, mert az élet természetét végül is mindig learatja és betakarítja a halál. Csak azzal nem bír, ahhoz nincs köze, ami illanó, szétfolyó, de mégis halhatatlan. A test összeroppanhat, s begyömöszölhetik a föld kukacos méhébe, a lélek azonban tovább él, mert hasonló az Istenhez.

A termő fa elrohadhat, de színes és ízes gyümölcse nedveivel és elixírjével eljut a vérbe, az öszszefutó erekbe, s táplálja a világot, ezt a nyomorult és beteg testet.

Így él tovább a költő, túl az időn, a lehulló századokon.”

Az első vers: *De profundis. A mélységből kiáltok hozzád, Uram!* A 130. Zsoltár kezdő sorát idézi a költemény címe, s 1944. szeptember 29-én azok a pest-budai polgárok, akik a hírlapban Weöres Sándor költeményét olvasták, értették a költő fájdalom-sűrítmény-fohászatát.

Az ész itt az Észnek satnya fattya:

*csak a dolgok héját tapogatja,
csontig sose jut.*

*Éber-álmom félhomálya rajtunk,
így vesződjük mocsár-mélyi harcunk,
honnan nincs kiút:*

*hisz egymáson élőködve élünk,
más halálán életet cserélünk:
a föld rendje ez.*

Mocsár-mélyi harcunk? Egy mindenre elszánt nyilaskeresztes pártszolgálatos számára ez a néhány verssor defetista hazaárulás! Szeptember 29-én még nem, de két hét múlva már a Hitler-lakáj Szálasi Ferenc és keretlegényei mutatták ellentmondást nem tűrve az irányt: merre előre, magyarok!

Ilyen-olyan semmi emberek – sem akkor, sem máskor – hiába mutogattak Weöres Sándornak: nem hallgatott sem a nyilaskeresztes testvérekre, sem a kommunista elvtársakra. Verseket írt: túlélte őket.

(Izgalmas szellemi kaland bolyongani a múltidőben. Könyvespolcomról leemelem az 1944-ben megjelent *Meduza* kötetet: nem találok benne – mert csak az 1947 májusában kiadott *A fogak tornáca* kötetben olvasható – az emlékeimben élő, 1944 őszén írott *A reménytelenség könyve* című nagy ívű költeményt.

*Mert a fürtelem beözönlött a lét szívéig,
mert az iszonyat betört a nemlét szívéig:
a halálban sincs béke többé.*

Ha ezt egy nyilas testvér 1944. szeptember 29-én olvasta volna! Három év múlva, 1947. szeptember 29-én – négy hete szerezték meg gátlástalan csalással, gyilkolni kész erőszakkal a politikai hatalmat – már a hatalombitorló kommunista elvtársak feje lett lila Weöres Sándor profetikus jajkiáltásától.)

Újságíró faggatja a népszerű színésznőt, Simor Erzsit: *Művésznő, mit „alakít”? Nem új szerepéről érdeklődik, időszerűbb gond foglalkoztatja: melyik régi ruhájából milyen új ruhát alakít mostanában a művésznő? „Divatrazzián voltunk Simor Erzsínél. Háborús viszonyokra lefordítva ez szó szerint azt jelenti, hogy szigorúan megvizsgáltuk: hogyan frissíti fel a szép szóke filmsztár ruhatárát anélkül, hogy egyetlen új darabot is csinálna.”*

Simor Erzsit megnyugtatja a kíváncsiskodó újdondászt: ő már jóval a háború előtt úgy gondolkodott, hogy kevés ruhára van szüksége, de azok legyenek *praktikusak*. Nemcsak *alakít*, de *alkot* is. Az Új Magyar Színházban a Fedák-operett próbái alatt szinte *észrevétlenül* kötött magának régi anyagból egy pompás új kosztümöt.

Gyűjtögetem a háború szülte új magyar szavakat: *halálinfláció, divatrazzia...*

Szabó Dezső *Az isteni nevelés* című írása 1944. szeptember 21-én született. *A nagy háborúban* átélt történetet, régi élményét meséli el az író. 1914 őszén Ungvárról menekült Sümegre – „Az oroszok már súlyos kalapácsokkal döngették a Kárpátok kapuit” –, és mert a vonat két napig vesztegelt egy nagyobb állomáson, régi jó ismerősénél húzta meg

magát. „Olyan jó nyugodt, vidám emberekkel együtt kacagni, jó étvágygal enni, jó bornál beszélgetni, és hinni a holnapi nap derült biztonságában.” Igaz, 1914 háború dúlta őszén borozgatás, falatozás, jóízű beszélgetés közben magukban mindannyian azon merengtek: „Mit hoz a holnap? Hol találnak otthonra? Vissza fog-e még jönni az élni érdemes élet?”

1944 őszén Dezsőszálláson Szabó Dezső arra emlékezik, hogy az alkalmi társaság tagjai valahol Ungvár és Sümeg között 1914 őszén, falatozás, borozgatás közben egy pillanatra boldogan megvakultak: „Beszéltünk mindenről, csak a háborúról nem.”

Meddig lehet 1944 szeptemberében Budapesten hallgatni és nem beszélni a háborúról? Meddig lehet *azt hinni...?*

Szabó Dezső úgy emlékszik, hogy 1914 őszén vacsora végeztével „Aztán egyszer mégiscsak oda jutottunk: a közös szorongáshoz, a mindenkire rázuhanó tragédiához. A feldúlt városokhoz, az égő otthonokhoz, a hajléktalanul bolyongó családokhoz, a front irtózatosszenvedéseikhez, a leöklözött kultúrához.” Akik a képes hetilapban 1944. szeptember 29-én Szabó Dezső világháborús poklok bugyrait megidéző látomását olvasták – hová *jutottak?*

Funak! De...

Rivalda-rovat. Tiszay Magda ösztöndíjas növendék (hallottam a Kossuth-díjas operaénekesnőt Frickát énekelni *A walkürben* Budapesten, mielőtt 1962-ben végleg Nyugatra távozott) október 5-én először fog színpadra lépni a Magyar Állami Operaházban. Fedák Sári október 1-jén, vasárnap este 18 óra 35 perckor Hegedűs Gyuláról, „a nagy magyar színésznőről beszél a rádióban”. A frissen végzett színököndék Gyimesi Pálma szerette volna eljátszani Thornton Wilder *A mi kis városunk* című darabjában Fényes Aliz szerepét – eljátszhatja majd ősszel Sopronban. (Változnak az idők: 1945-ben Fényes Aliz szerepét a Vígszínházban Ruttkai Éva játszotta el.) A Vígszínházban 1944 őszén vendégrendező, Márkus László, az operaház volt igazgatója Shakespeare-tragédiát állít színpadra. Halász Géza, a Nemzeti Színház új tagja beiratkozott az egyetem bölcsészeti fakultására. „Vajon jó színész vagy jó bölcsész lesz belőle?” (Remek színész, önkéntes halott 1957-ben!)

A Rákosi–Kádár-korszakban, amikor az 1945 előtt született számtalan remek magyar filmből a politika vaskalapossága okán alig néhány volt néhanapján látható (*Hyppolit, a lakáj, Meseautó*), Szóts István 1942-ben Velencében művészeti fődíjjal jutalmazott remekműve, az *Emberek a havason* valamikor váratlanul felbukkant a moziban. Megrendítő élmény volt.

A filmrendező 1944. szeptember 29-én egész oldalas írásban védi magát a nemtelen támadásokkal szemben: az *Emberek a havason* 1944 őszén nagyon nem tetszik a nyilasoknak. Az 1946-ban forgatott *Ének a búzamezőkről* című filmcsodát 1947-ben a kommunisták tiltják be. Szóts Istvánt sem a nyilasok, sem a kommunisták nem engedik nagyjátékfilmet rendezni: 1957-ben örökre elveszített egy tehetséges filmrendezőt a magyar filmkultúra.

Nem tudom, mit érzett, mire gondolt Szóts István akkor, amikor 1947-ben a kommunisták által megszállt Magyarországon arról értesült, hogy a Móra Ferenc regényéből készült filmjét betiltották. 1944. szeptember 29-én a náci megszállta Magyarországon írásában okosan védte magát, filmjét, meggyőződését a rosszhiszemű támadásokkal szemben, s gondolom, elképzelni sem tudta, hogy tucat év múlva majd német nyelven dolgozó sikeres osztrák filmrendező lesz.

Lapozok.

Nyugtalan kiáltás a viharban – a költő Turbók Gyula életéről, haláláról nagyon keveset tudok. Költő volt: 1944. szeptember 29-én kétségbeesetten a világba kiáltotta: *mi lesz velünk?* Turbók Gyula-vers nem olvasható a *Mai magyar költők. A fiatal magyar költőnemzedék negyven lírikusának versei* című, Vajthó László által összeállított, Budapesten, 1941-ben megjelent antológiában. A magyar irodalmi lexikonok nem tartják számon a fiatalon meghalt Turbók Gyula nevét, életművét. Költő fiával 2018-ban megjelent közös kötetében – Turbók Attila–Turbók Gyula: *Könyörgés a megtalált Istenhez* – nem olvasható az 1944. szeptember 29-én kinyomtatott vers.

Magyar költő elfelejtett sikolya 1944-ben.

*Mint aki egetomlasztó, szépséget zúzó viharok
iszonyú forgatagában*

földre tapasztott fülekkel hallgatózik

az ismeretlen felé,

*ahonnan jön majd talán a csönd, a béke, –
szédült napok hegycsusamlásai közepette*

*fiatal életem rongyolt lobogóit
véres karral és daccal még magasra emelve
hallgatódzom feléd – idő.*

*Óh, sötét buckók emléke, bénán letört, elvérzett
ifjúság,*

*áhitott szépségek eldurvult zenéje,
akarat és hit zuhanása,
század-sikoly, mely úgy zúg elhalón és tompán,
mintha sötét alagútból kiált valaki
segítségért, – egetverő lázak és tankcsapdák,
halál és átlénygülés,
harc és rémület,
romok és hit az emberben, ami túlkiáltja a gépeket,
idő, – mi lesz velünk?*

*Légy visszhang idő,
s felelj nekem, aki eléghetetlenül hordom magamban
a máglyákat,*

*életek és határok fájdalmas lobogását,
mindannyiunk szenvedésének izzását,
anyák és szeretők csukott szemű panaszát,
bölcsök örömet,
temetők nyugtalan álmait,
holt apám karjának visszamelegedő szorítását,
kisfiam életmohó ölelését,
csókjait az élethez kinlódva ragaszkodóknak,
ijedt rándulását a halál felé bukó világnak, –
lesz-e újrasarjadó Szépség
a szörnyű hegyen túl, percek gigászi torlasza mögött
s a fájdalom-lejtőkön leereszkedve
az újrakezdés örömpázsitja vár-e ránk, – idő?*

Valaki, valahol, valamikor, talán 1944. szeptember 29-én este, miután elolvasta Turbók Gyula versét, valaki, valahol, valamikor, talán máskor a tartalmas, olvasmányos szépirodalmi hetilap utolsó előtti lapján elkezdte megfejteni a keresztrejtvényt. Félbehagyta.

„Vízszintes 2. Henry Murger, a »Bohémélet« szerzője panaszodik: KESERŰÉRZÉSAZAMIKOR...”
*Halálinfláció... Divatrazzia... Század-sikoly...
Funak!*

BOZÓK FERENC

A kávézás élménye Kosztolányi Dezső lírájában

BOZÓK FERENC (1973) Budapest

Mióta török hatásra a kávézás szokása megjelent Magyarhonban, a kávé verseknek se szeri, se száma a magyar lírában. Nem indult azonban diadalmasan a kávé térhódítása a magyar közgondolkodásban, mivel eleinte a magyarság a „fekete levest” a hódító oszmán törökök rossz ízű, ármányos, pogány italának tekintette. Később, a 18. század elején aztán a balkáni kereskedelmi forgalom kikerülhetetlensége okán, mint kivédhetetlen importcikk, ismét megállíthatatlanul terjedt és divatba is jött a honi kávézás. Az első feljegyzett kávézót a rác Cavesieder Blasius (Kávéfőző Balázs) nyitotta. Kezdetben utcán, „vándorkávésként” árulta kávéit, majd meggazdagodván 1714-ben állandó kávéházat nyitott. A magyar irodalomban már konkrétan a „kávéház” kifejezést lelhetjük fel Mikes Kelemen 1738. április 11-én keltezett törökországi levelében. Zrínyi *Szigeti veszedelmében*, a harmadik énekben már mint szokott italt, kávé szűrőcsölgetnek a vitézek. Amade László 18. századi költő már azzal henege a *Tallala, fallala, jó kedvem vagyon* című versében, hogy tíz kávé is képes meginni. Versey Ferenc már kávézásra kijelölt külön szobát említ a *Rikóti Mátyás IV. dalában*. Csokonai hideg, télies időben kávé, meleg, nyári időben pedig limonádét javasol fogyasztásra a *Krisztina napra* című versében. Talán Tompa Mihály a legelső poétánk, aki a kávé és szivar együttes „jótékony” hatását dicséri az *Ebéd után* című költeményében. Mára közismert szállóige lett Arany János *Török Bálintjából* a „hátra van még a fekete kávé” idézet. Karinthy kávé iszik, és olvassa a lapokat a *Nihilben*. Dsida Jenőnél a *Sötétség* versében a kávé éjfekete sarában elsüllyedő kockacukor a fekete sírnak, halálnak allegóriája. Somlyó Zoltán számos versét lehetne citálni, és hosszan sorolhatnánk a példálózást. Gazdag antológia születhetne a magyar kávé versekből. A reggeli ébredés első igazi, impulzív materiális élménye a kávézás.

Kosztolányi *Kávéval és kacajjal jó* című versében természetesen a koffein a reggel első életjele, az új nap örömeivel és izgalmával. Az éjszaka mindig egy kis meghalást hoz, a reggel mindig egy kis feltámadást a testnek és a léleknek. Minden megélt új reggel a megújulás és újrakezdés reményét hordozza. A reggeli kávé segíti az ébredőt áthúzni az éjszakai dermedtségből a délelőtti mozgásba. Ha van reggeli ébredés és reggeli kávé, akkor van miért felkelni, és van folytatás. Más szavakkal, de ugyanezt ekhózza a *Reggeli áldás* című versében is:

*Most kávé kellene. Pillés és enyhe kávé
és egy nyugalmas, fekete szivar.
Hogy oly lázzal, mely ezer éjszakáé,
azt mondjam a kelő reggelnek: ávé,
az ébredés lázadt szavaival.*

Ez a kávé-áv rímpár megjelenik a *New York, te kávéház, ahol oly sokszor ültem* című versében is: „meginnék asztalomnál egy langyos, esti kávé / és mint hívő keresztény, elmondanék egy ávét”. Nem gondolnám direkt hatásnak, de felfedeztem, hogy a kávé-ávé kínáló rímpárjával Kosztolányinál jóval korábban már Csokonai is élt, a *Köszöntő Lengyel József senior úr nevenapján* című költeményében. „Évák eledele kávé” – idézhetjük a megmosolyogtató palindrom mondatot. Az imént idézett Kosztolányi-versben szerepel a jellegzetesen „kosztolányis” „keltőóra” kifejezés is, amely itt is felcsörömpöl, miként a talán legismertebb Kosztolányi-versben, a *Hajnali részegségben* szintén. Ám ez utóbbiban a kávé korántsem a reggeli bársonyos remény, hanem az éjszakai aludni képtelenség nyugtalanító metaforája, párhuzamosan a nap során elszívott negyven szál cigarettával és a költői alkotói tevékenység lázas izgalmával. Az éjszakának kávészaga van a *Bologna* című versében. A cigaretta és a kávé megjelenik a *Költő a huszadik században* című versében is. Az *ihlet perce* című versében szintén feltűnik az elmaradhatatlan kávé és dohány. Unokatestvérének, a tragikus sorsú

Csáth Gézának halálára írt nekrológversében szintén megjelenik a koffein és a nikotin együttese: „Lásd, itt leülhetnél. Nincs bontva még az asztal, / kávé, dohány és rum vár mérgező malasztal.”

Vladimir Holan a világvégét úgy képzei *Feltámadás* című versében, hogy először a mama kel ki a családi sírból, felteszi melegedni a vizet, és előveszi a kávédarálót. Kosztolányi *Ilyenkor a szobánk, mint a sziget* című versében a családi együttlét meghittségének egyik hangulatteremtő járuléka a közös családi kávézás. Az *Innen a szobámbul* című versben így ír: „Csend, béke. Kávé és lámpás idill.” Elhunyt édesanyjának gyengéd, otthonteremtő emlékét is így idézi fel az *Anya* című versében: „Rád gondolok, kávédra, könnyeidre.” A családi életképeknél maradva: feleségéről írott sorai is az asszony által a férfi elé hozott reggeli kávé gyengéd hangulatával válnak bensőséggé *A repülő* című versben. A *Régi pincér* címűben a megöszült pincért a régi törzsvendég minden óhaját, gondolatát értő, érző családtagnak nevezi, aki otthonos rutinnal, szótlannal és gondolatolvasó módjára hozza a kávé, a cigarettát és a képeslapokat a vendég elé. Az otthoni, családi intimitás mellett természetesen gyakorta megjelenik a kávé a társas kapcsolatok világában, az irodalmi közéletben is, hisz a húszas–harmincas évek magyar irodalma voltaképp a kávé orákulumának gőzölgésében élt. De ne feledjük, hogy már a 19. század közepén is voltak legendás és a történelmi tudatba beépülő kultikus kávéházak, gondoljunk csak a Pilvaxra, Petőfi, Jókai, Vasvári törzshelyére.

A kávéházak igazi nagy áttörése azonban a kiegyezést követően ment végbe, főként Bécs határára. A 20. század elején már megközelítőleg ötszáz kávézót tartottak számon Budapesten. A kávéházi közeg számos magyar költőt meghihletett, gondolhatunk számos Somlyó Zoltán-versre, Babitsra és sokakra. Reményik Sándor *A kávéház poézise* című költeményében kvintesszenciáját adja ennek a varázslatos közegnek. Hasonlóan jelentős, témaazonos vers Heltai Jenőtől a *Kávéházi elégia* is. A New Yorkba, a Centrálba, a Hadikba, a Japánba, a Három Hollóba, az Abbáziába járt a 20. század első felének szinte minden jeles magyar írója, művésze, szellemi embere, arról nem is szólva, hogy a New Yorkban egyebek közt még Thomas Mann és Maurice Ravel zeneszerző is megfordultak. Köztudott, hogy Kosztolányi az egyik leginkább kávéházi költő a magyar irodalomban:

*A kávé gőze illan át forogva
a téli reggel füstjén szertesét
s ott, hol zabáltunk hajdan éhgyomorra
dicsőséget, dohányt és feketét,
nők, villanyok között tombolva nyersen
a lehetetlent érzem én magát
szeszélyt, kalandot, sok-sok régi versem
és ifjúságom vad aether-szagát.*

(Szellemidézés a New York-kávéházban)

Természetesen Kosztolányi nem csak versekben tiszteleg a kávéházak világa előtt. Az *Esti Kornél* novelláinak is állandóan vissza-visszatérő helyszínei a kávéházak. A Hét 1914. március 15-i (!) számában jelent meg a *Budapest, a kávéváros* című tárcája. Azt vallja, hogy a magyarság nemzeti karakteréhez szorosan hozzátartozik a kávéházi kultúra. Irodalom és kávé olyan szoros kölcsönhatásban vannak egymással, hogy „ha gyöngül az irodalom, akkor a feketekávé is gyöngyül”. Cikke záró soraiban ezt írja: „Az angol hallatlan göggel mondja: Az én házam az én váram. De a pesti sem kevesebb önérzettel vetheti vissza: Az én kávéházam az én váram.” Örömmel tapasztaljuk, hogy a szocializmus „eszpresszós évtizedei” után ismét régi pompájukban kacérokodnak a legendás kávéházak. Annak viszont kevésbé örülünk, hogy az árak és a kiszolgálás már nem olyan „költőbarátok”, mint voltak hajdanán, Kosztolányiék idején.

WÉBER ANIKÓ

Szendrey Júlia összes verse; Gyermekszemmel Szendrey Júlia családjában

Kortárs Kiadó, 2018; Magánkiadás, 2019

kritika

WÉBER ANIKÓ (1988) Tatabánya

Hiánypótló műként jelent meg *Szendrey Júlia összes verse* a költőnő születésének 190. és halálának 150. évfordulója alkalmából. A könyv nemcsak azért jelentős, mert először olvashatók egy helyen Szendrey Júlia korábban megjelent és eddig publikálatlan költeményei és verstörédei, hanem azért is, mert a korábbi, 20. században megjelent költő- és írókkal foglalkozó antológiák ugyan számon tartották őt, de anélkül, hogy életművét feldolgozták és elismerték volna.

Gyimesi Emese amellett, hogy feltárta és sajtó alá rendezte Szendrey Júlia versgyűjteményét és egyéb költeményeit, kísérő tanulmányában arra is rávilágít, hogy az elmúlt évtizedekben méltatlanul lebecsülték Szendrey lírájának jelentőségét, holott a kortársai még elismerően írtak munkásságáról, annak ellenére is, hogy a 19. századi női szerzők életműve más megítélés alá esett, mint a férfiaké. Gyimesi bemutatja Szendrey Júlia költészetének jellemzőit, és röviden ismerteti, hogy miként fogadta akkoriban az irodalmi élet és kritika, ha nő pennát vett a kezébe. Kiemeli, hogy sikerhez és folyamatos publikálási lehetőséghez általában azon hölgyek jutottak, akiknek valamelyik családtagja is irodalommal foglalkozott. Szendrey Júliát mint Petőfi Sándor feleségét, múzsáját ismerte a közönség – erre erősített rá marketingfogásával Vahot Imre szerkesztő is, amikor a költőnő első versét publikálta a Napkelet hasábjain. A sikeres debütálást azonban Júlia nemcsak Petőfi hírnevének köszönhetette, hanem annak is, hogy anyaszerepben szólalt meg.

A 19. század női költészetében az anyaszerep megjelenésének és gyakorivá válásának helyet és alapot adott az akkori kritikai elképzelés, amely meglehetősen szűk keretet szabott meg munkásságának. Ebbe az anyaszerep tökéletesen beleillett, annál is inkább, mert a keretek elsősorban a szerepvállalásra vonatkoztak. A kor nővitáiban leggyakrabban véleményt nyilvánító Gyulai éppen Szendrey Júlia megjelenő Andersen-fordításai és

Majthényi Flóra verseskötete ürügyén írt *Írónőink* címmel cikksorozatot. Kijelölte, mely szerepek és műfajok illenek a nőkhöz, és melyek csak a férfiak tollához. Gyulai úgy vélte, a lírában a költőnőknek meg kell elégedniük pár gyengédebb húr megszólaltatásával.

Az anyaszerep azonban nem csak a kor kritikai hozzáállása miatt lehetett szerencsés a költészetben. Általa a versekben olyan lírai kapcsolat jött létre, amely a megszólalt és a megszólítottat, anyát és gyermekét felfüggeszthetetlen, szoros köteléként fűzi össze, és kimondatlan okot és lehetőséget ad arra, hogy a lírai én a legbensőbb érzéseiről meséljen. A szerep adta lehetőségekre rátalált Szendrey Júlia is. Életművében azok a versek a legerősebbek, amelyekben saját érzéseit tárja elénk, miközben vagy az anyai szeretetet, vagy az elmúlás fogalmát járja körbe.

Gyimesi Emese a költemények gondolatvilágára kitérve hangsúlyozza, hogy a halálvágy, a szenvedés érzésének kifejtése során az alkotó gondolatrendszerében kirajzolódik két, egymással ütköztetett létforma: a szenvedéllyel teli, intenzív szellemi élet és az érzéketlen, vegetatív lét. Gyimesi arra is rávilágít, hogy bár az érzelmek kultusza a korszak romantikus világképének szerves része, mégis egyéni az, mennyire áthatja Szendrey Júlia önelemzését, ember- és világképét a gondolat, miszerint az érzésekre, és nem a kívülről is látható

dolgokra érdemes figyelni. A költőnő számos olyan verset is írt, „amely a kor légkörében szokatlanul hathatott, és különleges gondolatvilága miatt is figyelmet érdemel. Bár a halálvágy, a szomorúság mint téma más költőknél is megjelent, Szendrey Júlia a korabeli toposzokat, retorikai hagyományokat saját világképébe illesztve, komplex, sokrétű gondolati háttérrel rendelkező szövegeket alkotott meg.”

Mivel a költőnő a kiadásra szánt verseit kronológiai sorrendbe helyezte, Gyimesi is így rendezte el a műveket. A versgyűjteményt követik a kötetben az egyéb versek és verstörédek, sőt, a kötet végén,

a jegyzetek között a költemények kihúzott vagy módosítás előtti szövegváltozatait is megtalálhatjuk, lehetőséget kapva az alkotások többszintű értelmezésére. Gyimesi nemcsak tanulmányában, hanem a szövegeket kísérő jegyzeteiben is kitér a költemények gondolatvilágára és motívumaira, így támogatva az olvasói elemzést.

A kötet rendkívül aprólékos, igényes munka, amelyből kiolvasható az a szándék, hogy az olvasó megismerkedhessen Szendrey Júlia teljes életművével. Az alaposág már a borítón is feltűnik, amelyen Szendrey Júlia akvarelljét láthatjuk. A virágok és növények a versek motívumaiban is visszaköszönnek, hiszen mint a korabeli költőnők, Júlia is legtöbbször a virágok, növények szimbolikáját alkalmazta, amikor érzéseiről, életéről mesélt.

Az életrajz és a részletes jegyzetek betekintést adnak Szendrey Júlia életébe, személyes kapcsolataiba is. Bepillantunk egy édesanya, háziasszony mindennapjaiba, a versek keletkezésének körülményeibe, valamint azokba a feljegyzésekbe is, amelyek a versekkel azonos papírokon szerepeltek, és a napi bevásárlásra, teendőkre, levélváltásra utalnak. Ezek a korabeli életmód és a polgári háztartások kutatásának szempontjából is jelentős források lehetnek.

Ugyancsak a 19. század közepi polgári-értelmiségi család életmódját ismerhetjük meg a *Gyermekszemmel Szendrey Júlia családjában* című kötet segítségével, amelyben Gyimesi Emese Szendrey Júlia leánykori leveleit, valamint gyermekeinek egymáshoz írott leveleit, verseit és az általuk szerkesztett kéziratos folyóiratot közli. A kötet célja itt is

összetett: egyrészt árnyalja és átalakítja azt a képet, amely eddig élt a köztudatban Szendrey Júliáról és Petőfi Zoltánról, másrészt rávilágít arra, milyen fontos a gyermeki látásmód figyelembevétele

a történetírásban. A gyermekek által létrehozott források képesek új szempontból láttatni az egyes családtagokat: Szendrey Júliát, fiát, Petőfi Zoltánt, második férjét, Horváth Árpádot és a közös gyermekeiket: Horváth Attilát, Árpádot és Ilonát.

Gyimesi ebben a kötetben is azaz az alaposággal, részletességgel, rendezetten és áttekinthetően tárja az olvasók elé a forrásokat, mint az előzőben. Bevezető tanulmányaiban

Szendrey Júlia gyermekeinek 1861 és 1868 között írt leveleit, verseit és kéziratos folyóiratait elemzi társadalomtörténeti, családtörténeti és várostörténeti szempontból. Bemutatja a kiegyezés előtti főváros látképét, valamint azt, hogyan vizsgálható a gyermekek nézőpontjából, a felnőttektől eltérő élményeiken és benyomásain keresztül Pest-Buda fejlődése, kultúrája.

Gyimesi nem engedi el az olvasója kezét, a forrásokat részletes jegyzetekkel kíséri, amelyekben ismerteti a szövegekben említett helyszíneket, épületeket, személyeket, emellett további elemzési és kutatási szempontokat is felsorakoztat a források vizsgálatához. Tanulmányainak köszönhetően pontos képet kapunk egy fővárosi értelmiségi család lakáskutúrájáról, szokásairól, programjairól, ünnepeiről, valamint közelebbről láthatjuk és megérthetjük egy 19. századi költőnő, Szendrey Júlia és gyermekei érzéseit, hétköznapjait.

UDVARDY ZOLTÁN

Szőts István: Tetemrehívás

MMA Kiadó, 2018

„Vicsorgó fogú, hosszú hajú boszorkány hercegnők, aranygyapjas lovagok, császári fenségek csomagolópapírba göngyölt múmiáit...” faggatni a múlttól – hátborzongató vállalkozás. Sírrablóknak, esetleg régészeknek való – vagy filmeseknek. Az a rendhagyó filmkísérlet, amelyet most az MMA Kiadó jóvoltából, az első felvételeket tartalmazó CD-vel együtt megismerhetünk, mindhárom csoportot felvonultatja.

Izgalmas történelmi tényfeltáró munkába kezdett Szóts István, a kommunista diktatúra által ül-

dözött, rendezői munkásságában rendre akadémizált, 1957-től Bécsben élő, fenomenális tehetségű filmrendező, aki váratlanul filmforgatási lehetőséget kapott 1977 után, amikor végre megnyitották a budavári Nádori kriptá falát a sírhely 1973-as, barbár kifosztását követően. Az időpont lebegtetése nem szerkesztői hanyagság: sajnos sem a kiadott forgatókönyvből, sem a könyvben található egyéb anyagokból nem derül ki, a forgatás mikor kezdődött meg, és mikor ért véget. Mivel a rendező egy,

a kötetben idézett, a História című folyóiratban közzölt cikke 1980-as keltezésű, e két időpont között történhetett meg a filmkísérlet.

A kripta, a Habsburg-ház magyar ágának temetkezési helye, amely a várbeli Nemzeti Galéria alatt húzódik meg, eleve titokzatos hely – a háborús kataklizmát átvészelte, restaurálták, majd a nagyközönség számára történt megnyitása utáni hosszabb időszak elteltével jelenleg nem látogatható.

Szöts, aki a forradalom leverése után Ausztriában oktatott, az 1970-es évek elején – élve a hatalom fura gesztusával, amely lehetővé tette, hogy emigráns, idős magyar rendezők elkészítsék itthon még egy-egy munkájukat, hatyúdalukat – több igényes, ám megghiúsult filmtervbe is belefogott, így foglalkozott az aradi 13 tábornokkal és Batthyányval is. Magas labdaként érkezett tehát – s a szót itt adjuk át a rendezőnek – „a Budai Vár nádori kriptájának vandál módon történt kifosztása”, ahol „a sírrablók feltörték az érckoporsókat, a bebalzsamozott tetemeket kibrángatták és szétdúlták [...] Munkájuk közben a sírrablók közönséges büntettnél sokkal jelentősebb és bonyolultabb politikai büntényt fedeztek [inkább: fedtek – a szerk.] fel. Egy perfekt gyilkosságot, melyet egy egész államapparátus sikeresen titkolt el több mint 110 éven keresztül. [...] Az áldozat jelentős történelmi személy, István főherceg. Magyarország nádora. Az orvosszakértők és az antropológus a nádor mellényén vérfoltos lyukat [...] találtak [...] az orvosszakértők imponáló biztonsággal megállapították, hogy István nádor halálát egy kb. 8 mm-es pisztolyból, valószínűleg 8-12 méter távolságból leadott lövés okozta.”

A kriptát a behatolás után gyorsan befalazzák, majd négy év múlva (!), 1977-ben egy bizottság „száll alá” a kriptába. Ennek tagja dr. Kiszely István antropológus, aki a forgatókönyvben erről így nyilatkozik: „Szörnyű látványban volt részünk. Mintha

az alvilágba szálltunk volna.” Így indul hát a *Tetem-rehívás*, a történelmi dokumentumfilm. A kötethez csatolt CD tartalmazza az első felvételeket, tanúi lehetünk egy izgalmas nyomozásnak. Az operatőr nem más, mint Sára Sándor volt. A kirabolt kripta múmiáiról elsőnek Kiszely nyilatkozik.

Itt érdemes kitérni arra, amit a forgatás idején Szöts nyilván nem tudhatott: hogy ki volt az általa csak nagy tisztelettel, antropológus professzorként emlegetett Kiszely. A tudós későbbi, súlyos fiaskoval végződő kalandja, a barguzini Petőfi-ügyben vállalt szerepe még csak hagyján, hiszen a film forgatásakor szó sem volt a kutyakomédiába fúló ásatásról. Csakhogy a szerzetesi múlttal rendelkező, ezért nyilván bizalmat keltő Kiszely már a filmkísérlet felvételeinek idején is – Feledy Zsolt néven – „hálózati személy”, beszerzett ügynök volt. S nem akármilyen: saját volt rendtársait, sőt még rokonait – vagy éppen Oloffson Placid atyát – is besúgta. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltárában jelentései mintegy 1500 oldalt töltenek be. Jelen írás kereteit szétfeszítené annak az adekvát kérdésnek a megválaszolása, hogy Kiszely valóban csak „antropológusként” kapcsolódott-e be a forgatásba.

Egyedi a film témaválasztása is, csodálatos hatyúdal lett volna a kényszerű emigráns Szöts rendezői munkája a szintén kényszerű emigrációra, tétlenségre készített István főhercegről. A hipotézis végül megbukik, a film terve kútba hull – Kiszely fantasztához illő elméletét megcáfolja Szöts alapos kutatómunkája. A rendező (ez volt-e a hatalom szándéka?) a kudarc miatt elkedvetlenedik, letesz a forgatás ötletéről. Mindenesetre a forgatókönyv – éppúgy, mint például Bergman híres *Filmtrilógiája* – a le nem forgatott film hiányában is megjeleníti szemeink előtt a tervezett alkotást. A könyv fogatókönyvi formát hüen őrző, jól áttekinthető szerkesztése erősíti, hogy ez az élmény teljes legyen.

OLÁH ANDRÁS

Vajda Anna Noémi: Hámozottak

Sétatér Könyvek, 2018

Akadnak könyvek, amiket egyszerűen nem lehet letenni. Ilyenkor legszívesebben kikapcsolnám az ember a külvilágot, kitenném a „Ne zavarjatok!” táblát, hogy belefeledkezhessem a történetbe. Persze ez majdnem lehetetlen, hiszen szinte mindig akad valami váratlan, ami keresztülhú-

za a számítást. Nekem szerencsém volt. Betegségben heverve lapoztam bele Vajda Anna Noémi *Hámozottak* című novelláskötetébe. Csak beolvasni akartam, kicsit kikapcsolni a külvilágot, hogy terelődjön a figyelmem a gondjaimról. Sikerült.

Megragadott az izgalmas nyelvezet, a minden erőltetettségtől mentes, magával ragadó stílus – a könnyedség, a puritán egyszerűség, az őszinte szókimondás.

A kötet jórészt személyes (vagy személyesnek ható) élményeket és családi emlékeket dolgoz fel oly módon, hogy a szerző maga is szereplője a műveknek. Az egyes szám első személyű elbeszélés mód mindamelllett azért is szerencsés, mert történetközeli helyzetbe hozza és beavatottá teszi az olvasót, aki így maga is részesévé válik egy gondolatvilágnak, átélheti, átérzheti a történet lüktetését, a szereplői impulzusokat.

Az első novella (*Találkozásaink közé költözöttén*) szimpla szerelmi történetnek indul. Emlékfoszlányokból bontakozik ki a mese egy lányról, akinek folyton az útjába sodorja a sors a fiút, aki kell is, meg nem is, hiányzik is, nem is. Ezekből a közeledésekkel, távolodásokkal és kamaszos megdöbbenésekkel fűszerezett egymásba botlásokból végül szerelem épül, hogy aztán – mielőtt valóban beteljesedne – egy döbbenetes fordulattal megsemmisüljön minden, s marad az emlékekbe kapaszkodás és a hiány fájdalma.

A könyv tragikus mélységeket feltáró címadó írása szürreális álomképpel kezdődik. A kétszólamú történet egyes darabjai tájnyelven íródnak, a főszereplő nagypapa szívbemarkoló visszaemlékezései ezek, és remek alkalmat teremtenek a párhuzamos idősíkokban való gondolkodásra, történetmesélésre.

Az események a II. világháború utolsó szakaszáig visznek vissza. Az úz-völgyi ütközet utáni szovjet fogságból még meg tud szökni a főszereplő és három társa, de rövidesen román kézre kerülnek, majd a brassói gyűjtőtáborba, onnan pedig egy orosz munkatáborba, ahol embertelen körülmények várnak rájuk. Többszörösen levetkőztetett sorok bukkannak elő – s válnak „hámozottakká”. Nemcsak fizikálisan csupaszítják őket meztelenre, hanem emberi méltóságuktól, jelenüktől és jövőjüktől is megfosztják a rabokat. Csak a múlt marad, az emlékekbe való kapaszkodás. A főhőst is csupán itthon hagyott szerelmének emléke tartja életben. És a munkakényszer. Aminek megpróbál értelmet adni, átminősíteni játékká: „Olvasom a téglákat. Fellek. Egészek. Tiszták. Malterosak. Átlagos. Ritkán nyomatos. Elvéve címeres. Külön-külön stócba igyekszem gyűjteni. Ez a játékomban.” És ilyen reményt sugárzó kapaszkodó lesz a véletlenül talált ková-

csoltvas kulcs. Jelkép. Kulcs a túléléshez. Pedig vannak pillanatok, amikor már feladná a harcot. Testvére holtteste mellett, a halottas kamrában az foglalkoztatja, miként számol majd el halott testvérével az édesanyjának. Akkor még nem tudja, hogy amikor hazatér, újabb temetések várnak rá.

Hazakerülése sem mindennapi. Az orvosnők „megcsípték a farunkat. Amelyiknek lágy vót, azt engették.” Nem kockáztatott. Nem várta ki a „vizsgálatot”. Beállt abba a sorba, amelyikbe a munkára alkalmatlankat irányították.

A történet a halálig kíséri a nagypapát. De igazából a megmaradt, a hátralévő élet neki már semmi. Tetszhalott élet ez, mert már korábban meghalt: az egyik fele a szerelmével, a másik a testvérével.

Ez a drámai erejű írás a kötet talán legjobban sikerült novellája. De nagyszerűen megkomponált alkotás a többi is.

A félszeg diákkori kapcsolatról szóló történet (*Nem kell*), amit a lányával folytatott beszélgetés és a szülői házban fellelt egykori levelezés kelt életre. Meg a zongora. S persze ez sem elsősorban a szerelemről szól, hanem mindenről, ami emberi. A meghasonlásról, a közösség bomlásáról, a szakadékokról, a frusztráltságról. („Hétéves vagyok, amikor az osztály kettéhasad. Az első audíció után. Tehetségesekre és tehetségtelenekre. Magamban úgy hívom: nagy Ték és tétlenek. Az osztály kiváltságosai és lenézettjei.” Kemény, kegyetlen szavak. Egy kegyetlen világból.)

Az első – óvodás kori – szerelméről, Napleventéről szóló emlékek (*A van és a nincs*) egy esti mese helyett idéződnek fel. Egy egy hónapos tengerparti táborozás – a szülőktől távol. „Örültnöm kellett volna, hogy elküldenek. Egy hónapig távol attól a két embertől, akik miatt úgy érzem, gyermeknek lenni olyan, mint zsáknak lenni. Valaki bokszzsákjának és babzsákjának egy személyben.” Döbbenetes mondatok. Lélekmélyre hatók. S ezt csak fokozza a tábori állapotok leírása, ahol minden közös. Még a bugyi is.

De sorolhatjuk tovább – már csak tömondatokban ismertette a feldolgozott témákat. A kereszt-szülőknél történő gyermekkori „kényszernyaralás” során megélt szexuális zaklatás (*Hátha*) tilosba kényszerítő, tilosba csábító – és minden mércét felborító – vallomása. Az eltévesztett szerelem története (*Akihez nem*), ami a templom segédlelkészével hozza össze a főhőst. Remények és elfojtások. A pillanat öröme és az örök veszteség. („Feküdtem szót-

lanul, éj borult a puha nappalira, s szerelemtől didegve magamra vontam. Betakaróztam vele, mint egy selyemfátyollal. Órákig feküdtünk így. Csendben. Nem történt semmi. Együtt voltunk csak.”)

Az olvasó lelkébe tép a vonaton megismert cigányasszony története (*Mari*) is, aki gyermeke miatt minden megaláztatást elvisel otromba férjétől, pedig „menekülnie kellene azért is, hogy fia ne üssön majd, mint az apja, hanem merjen gyáva lenni”. Ugyancsak megrázó pillanatokat tár elénk a *Szülőszoba* című elbeszélés. A férj jelenlétének hiánya, amit az elbeszélő cserbenhagyásnak érez, a félelem az orvostól, aki miatt korábban már elvesztett egy gyermeket. (Aki ha megszületett volna – most nem születhetne ez az új baba.) Az előkészületek tétova izgalma, a várakozás, az egyszer már csalódott após megtérése, közvetítő szerepe, a kórházi asszisztencia lekezelő viselkedése mind-mind olyan elem, ami izgalmasan fájdalmassá teszi a látószólag hétköznapi történetet. Mindezt a Vajda Anna Noémi által különösen kedvelt váltakozó idősíkok fűszerezik.

A *Létszomj* egy – a falusi „száműzetésből”, elszigeteltségből, elmagányosodásból kitörni akaró – lány megmaradási kísérleteit mutatja be, amely a szabadság illúzióját megcsillantó „csajos hétvégébe” torkollik.

A záró történet (*Gyász*) – mintegy keretet is adva a kötetnek – a búcsúzásról szól. A korábbi

novellákból már megismert após halálát írja le. Itt is megfigyelhető egy párhuzam: a szülőszobán – miután a kisedet inkubátorba tették – még a lány kérte, hogy az apósa szorítsa meg a kezét, biztosítson kapcsolatot a világgal. Most ő ragadja meg a haldokló kezét: „...nem vonakodik, hogy is tudna! Haldoklik, mégis az ő melege visz életet a kezembe. [...] Mikor kisvártatva ránézek, arcán, szeme sarkából hosszú folyamban legördülő könnycsep- pet látok.”

Vajda Anna Noémi ügyesen, leleményesen építi be a személyes élményeit, impulzusait első novelláskötetének darabjaiba. Így válnak azok vallomásokká, emlékezésekké, mély érzelmekről tanúskodó éntörténetekké.

A Kisiratoson élő szerző magabiztosan bánik a szavakkal. Írásai igényesek, érzelmekre hatók. Váltakozó szerepei hitelesek. Kerüli a divatokat. A semmitmondást. Mert mondani akar. Közvetíteni. Érzékelteni. Kifejezni. Különös mélységeket tár fel. És bizalmába fogadja az olvasót. Megtisztítja a sebeket, gyógyítja az érzelmeket. Könyörtelen – mégis emberséges. Mert őszinte és tiszta.

Bizton állíthatom, hogy a tíz novellát tartalmazó gyűjtemény valódi élményt jelent mindazok számára, akik a kötetet kézbe veszik. A könyv magával ragadó szépségéhez hozzájárul Könczey Elemér rendkívül figyelemfelkeltő és elgondolkodtató borítóterve is.

MEDGYESI EMESE

Páskándi Géza: Az intellektus méltósága

Magyar Napló, Írott Szó Alapítvány, 2019

A Rádus szorozatban megjelent, Páskándi Géza válogatott tanulmányait közreadó kötet olyan „tárlaton” vezet végig az olvasót, amely gazdag életműbe nyújt betekintést: közelképbe kerülnek a szerző kedvenc műfajai. Az esszé, a líra, a novella, a regény, valamint a dráma. Páskándi rendhagyó módon definiálja ezeket, hogy utóbb magyar, illetve világirodalmi alkotások mélyrétegeit tárja fel általuk létfilozófiai, stilisztikai vagy nyelvelméleti alappozással. Lenyűgöző gondolatvezetéssel, egyéni megvilágításban.

Hangulatosak, baráti beszélgetések meghitt derűjét sugározzák, ugyanakkor élénk szakmai ál-

lásfoglalásként hatnak ezek az írások. Ízig-vérig nyelv- és irodalomközpontúak, mégis társadalmi-politikai és szociálfilozófiai távlatokat nyitnak meg velük a szerző: Arany János, Madách Imre, Bartók Béla, Dsida Jenő vagy William Shakespeare és Jonathan Swift – akit csak bemutat nekünk, valamennyien kortársaink lesznek! Írásaiban az asszociációkat interdiszciplináris vonzatokkal erősíti fel, ettől válnak életszerűvé, hitelessé, lenyűgözővé. Szuggesztív képek felvillantásával „keresztmetszetben” láttat összefüggéseket – „Lucifer a történelmi turisztika útjait járja”; emlékeztet, hogy Dsida az „arany és kék szavak költője”, és „humanizmusá-

nak fenségjele a fogasra akasztott, szelíd fényű glória". Filozófusi, művészet- és irodalomtörténeti minőségében figyelmeztet: „a társadalmak egyidejűleg más és más időt élnek meg [...], a legnagyobb költő nálunk még szimbolista [volt], de a világban már új izmusok tumultusának lehet[ünk tanúi]”.

Páskándi Géza tudomásul veszi a világtendenciák különbözőségét. Az anyanyelv kulcsszerepét mindentől függetlenül, a közösség állandó együttthatójaként értelmezi, a *jogi személy* analógia alapján *nyelvi személynek* tartja. A „legdemokratikusabb nemzetkritériumként” határozza meg, sőt, közösségi attribútumnak minősíti. Logikus, hiszen „megtanulható, megszerzhető”, ráadásul „nem kirekesztő”.

Elemzéseivel a kiválasztott szövegek/művek világa „mögé hatol”, rávilágít a *tudat mögötti* értelmezésvariációk összefüggéseire. A gondolat hatalmába vetett bizalmára, alkotói etikájára vall a következetes lativusz: hová, mely részlet(ek)re irányuljon olvasóinak figyelme.

Az irodalomtörténeti geometria következményének tartja a tájélmények különbözőségét a magyar lírában. Páskándi meggyőződése, hogy a „tájak, vidékek csodálatos szellemi munkamegosztása” ugyancsak „az anyanyelv érdekében” történhetett meg. A költészetet lételemnek, „a nyelv vérének” tekinti, pedig „állandó stressz” okozója ez a „szellemi önemésztést” feltételező műfaj. Egyértelműen a közösség mindenkori érdekvédelmét szorgalmazza, illetve nyelvének védelméért száll síkra.

Komplex szemléletmódot és egyéni érveléstechnikát ötvöz alkotásaiban. Leköti olvasóinak figyelmét, empatikus beszélgetőtársuk lesz – kultúrtörténész, aki filozófus is egyben, ugyanakkor tapasztalt tanár. A szavak tagadhatatlan nagymestere Páskándi Géza, aki – bár nyelvhasználata játékos – mindig fegyelmezetten, pontos fogalomkezeléssel „adott” kulcspontokra összpontosít értekezéseiben.

Páskándi „ironikus tudásnak” nevezi a tanulmányírást. De „szűrőpróbának” is véli, többféle irodalmi „kísérlet” részének. Ez a műfaj – akár az emberi élet vagy maga az értelem – végső soron a „kিয়েয়েzés tudományává” egyszerűsödhetne, de alkotóként áthidaló megoldást lát benne, és leszögezi: „a gondolkodás expanziója más kifejezőeszközök felé”.

A Budapesti Műszaki Egyetem építészhallgatóinak tartott előadás írott változata, *A nyelvek háza* és *a házak nyelve* ikonikus bölcséleti példázat az építészettudomány, az irodalom, a líra, az emberi lélek és az élet összefüggéseiről. „A ház tehát valamilyen az Emberi Mindenség tengelyében áll. Az

emberi egyén és kisközösség léttengelyében. Az identitástudat és -érzet tengelyében. [...] nincs benne kevesebb poézis, mint amennyi építkezés van a költészetben.”

Páskándi Géza életművében gyakran visszatérő motívum az anyanyelv, akár archetípusként is számon tarthatjuk. Az *Anyanyelv vére* alábbi részletének előadása valóságos szónoki/előadói próbatét lehet. Modern iskolapélda, amelyben ötvöződik a 20. századi szerző ars poeticája a magyar barokk nyelvi örökségével: „az anyanyelv nekünk (és kinek-kinek) több, mint ennyi és ennyi szó summája, mint nyelvművelési mozgalmak ihletője, mint művelődéstörténeti botrányok, mint közlésmód, mint kettős – ömagával kifejezett s egyben önmagáról is hírt adó – információ, mintegy egyszerre cél és eszköz, mint történelmi mozgalmak fedőneve, mint a nemzeti öntudatra

ébredés fő határköve, mint inkognitós politikum, mint fülemben jóleső bizsergés, mint szám jó íze, mint szellemem egyik lehetséges önmegvalósítási módja, mint új és új lehetősége a gondolatnak, árnyalatnak, képzelet-feszítő a végtelen limesek felé, mint »végvár« és »utolsó szalmaszál«, mint tájakat és időket megidéző sugalom, mint asszociációs bázisunk legfontosabbja (az »artikulációs bázis« képe alakított kifejezés), mint a létezés gyakori tolvajnyelve, mint a tudás zsargonja, mint a »helyi szín« dialektusa, mint az ősi varázsszavak lexikonja, mint a heti Piac és a Poézis parlagi és szent kikerülhetetlenje, mint Szentély és Vásárcsarnok...”

Kedvelt műfajainak szemléletes átértelmezésével Páskándi megkérdőjelezte a „klasszikus” (elsősorban) irodalmi definíciókat, hogy ily módon osztályozhatatlan „genre”-okat teremtsen. Miért kellett (volna) regulák vagy kategóriák közé szorítani a gondolkod(tat)ást?

A Legendád keze nem remeg zárja a kötet anyagát. Kijelentő címében az igemód, mégis felszólító értelmet nyer a teljes esszé. Inkább hatyúdal. Az olvasó is érzi/megérti: az alkotónak leltárt kellett készítenie. Naplójegyzetek? Kroki? Tőle szokatlan módon sietett, gyors ütemet diktált magának. Türelme fogytán volt, önmagával szemben is: „megmondtam – már mikor –, kisebbségből kisebbségbe jöttem”.

Tisztánlátása sürgethette, érezte elmúlni életének idejét. „Nos: ezek után már s még mi maradhat? Hogy világossá tedd: a legenda önéletrajzod maga volt, és az önéletrajz: legendád...”

Az utókorra hagyatkozott.

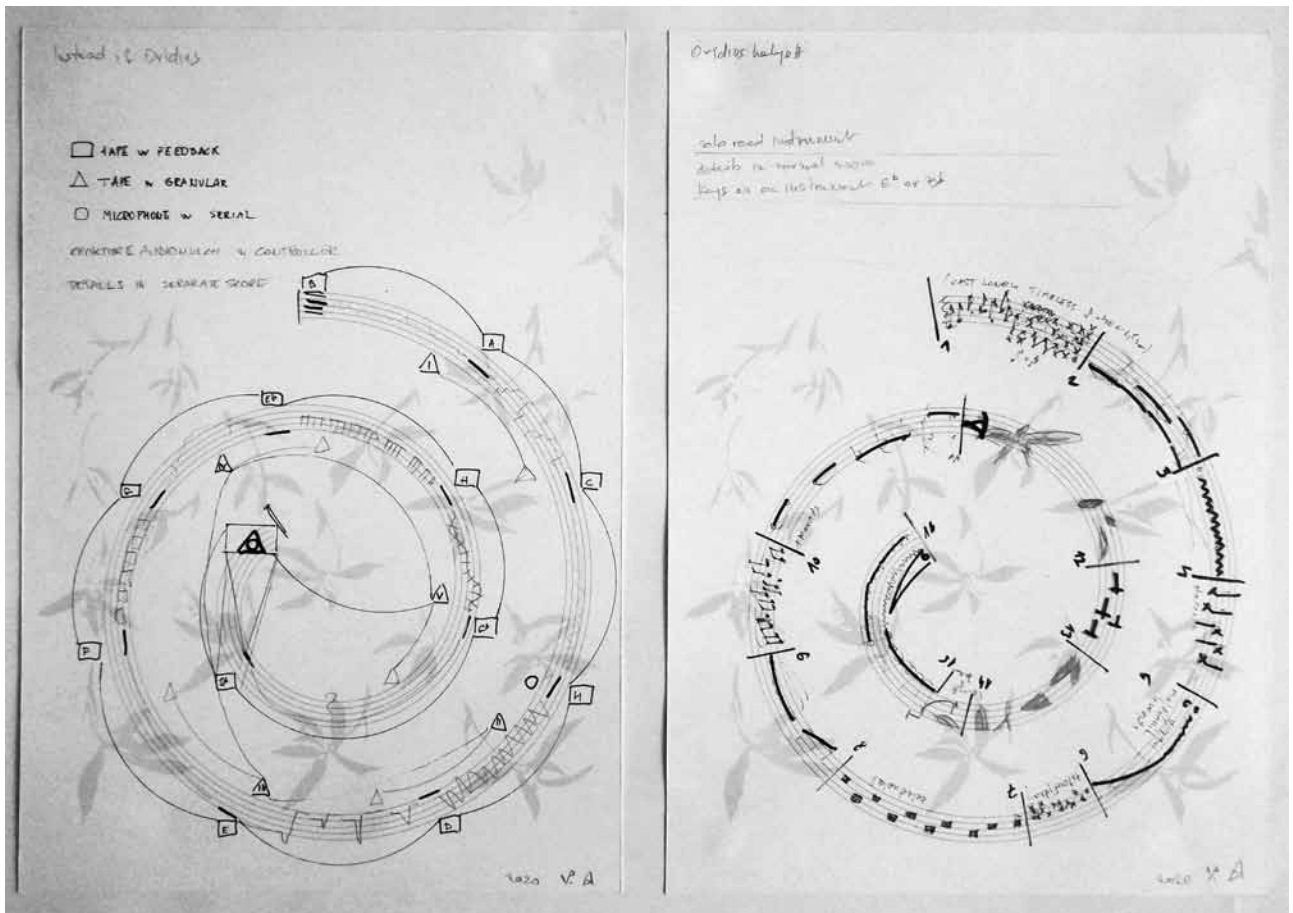

Kedves Olvasóink!

A Kortárs folyóirat aktuális száma az **Írók Boltjában**, valamint az ország fontosabb, nagyobb újságosainál minden hónapban kapható.

Az alábbi helyeken biztosan hozzájuthat:

BUDAPEST II. kerület • Széll Kálmán téri metróállomás • Budagyöngye, újságos, Szilágyi Erzsébet fasor 121. • III. kerület • Flórián üzletközpont, újságos • IV. kerület • Újpest Központ metróállomás, újságos • V. kerület • Kálvin téri metróállomás, újságos • Városház utca 3–5., újságos • Váci utca 10., újságos • VI. kerület • Nyugati téri aluljáró, újságárus • VII. kerület • Blaha Lujza téri aluljáró, újságárus • IX. kerület • Határ úti metrómegálló, újságárus • X. kerület • Árkád bevásárlóközpont, Örs Vezér tér 25/A • XI. kerület • Allee bevásárlóközpont, Október 23. utca 6–10. • XII. kerület • Déli pályaudvar metrómegálló, újságos • Hegyvidék Bevásárlóközpont, Apor Vilmos tér 11–12. • MOM Park, újságos, Alkotás utca 53. • XIV. kerület • Sugár bevásárlóközpont, újságárus, Örs vezér tér • XV. kerület • Pólus bevásárlóközpont, újságárus, Szentmihályi utca 131. • **DEBRECEN** • Cora, újságos, Kishatár utca • Csapó utca 100., újságárus • Fórum Debrecen, újságos, Csapó utca 30. • **EGER** • Széchenyi út 20. újságárus • **GYŐR** • Révai Miklós utca 4–6., újságárus • Vásár csarnok, újságárus, Herman Ottó utca 25. • Győr Plaza, újságárus, Vasvári Pál utca 1/A • **GYULA** • Béke sugárút 12., újságárus • **KAPOSVÁR** • Fő utca 23., újságárus • **KECSKEMÉT** • Március 15. utca 15., trafik • **MISKOLC** • Szinva Park bevásárlóközpont, újságárus, Bajcsy Zsilinszky út 2–4. • **NYÍREGYHÁZA** • Korzó bevásárlóközpont, újságárus, Nagy Imre tér 1. • **PÉCS** • Árkád bevásárlóközpont, újságárus, Bajcsy út 11. • **SOPRON** • Széchenyi tér 13., újságárus • **SZEGED** • Dugonics tér 1., újságárus • Árkád bevásárlóközpont, újságárus, Londoni körút 3. • **SZÉKESFEHÉRVÁR** • Alba Plaza, újságárus, Palotai út 1. • **SZOLNOK** • Pelikán bevásárlóközpont, újságos, Ady Endre utca 15. • **SZOMBATHELY** • MÁV állomás, újságárus • **TATABÁNYA** • Győri út 3., újságárus • **VÁC** • Káptalan utca 3., újságárus • **VESZPRÉM** • Kossuth utca 1., újságárus

DÓRA ATTILA, „Ovidius helyett” (grafikus kotta)

HALLGATNI ARANYT!

Online hangoskönyv

Arany János legjobb versei kiváló színészek előadásában, levelezések a korszak meghatározó személyiségeivel.

RADVÁNY

VÁC

ARANY-TÚRA

- Arany János életének legfontosabb helyszínei.
- Fotó, film- és hangfelvétel, helyszíni tudósítások.
- Interaktív térkép.

NAGYSZALONTA

HALLGATNIARANYT.HU
Hallgatni Aranyt!

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

